

”Ei sentään lapsilisiä...”

Lapsilisien leikkauksesta Helsingin Sanomien mielipideosastolla 13.4.–30.6.1995
käydyn keskustelun retorinen analyysi

Annika Nieminen
Tampereen yliopisto
Sosiaalitutkimuksen laitos
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2010

TIIVISTELMÄ

ANNIKA NIEMINEN: ”Ei sentään lapsilisiä...” Lapsilisien leikkauksesta Helsingin Sanomien mielipideosastolla 13.4.–30.6.1995 käydyn keskustelun retorinen analyysi

Pro gradu –tutkielma, 74 s.

Ohjaajat: Anneli Anttonen ja Ritva Nätkin

Sosiaalipolitiikka

Marraskuu 2010

Tutkielmani käsittelee lapsilisien leikkauksesta mielipidekirjoitusten muodossa käytyä keskustelua. Lapsilisällä on erikoisasema suomalaisen sosiaaliturvan historiassa, sillä se oli ensimmäinen universaali, ilman tarveharkintaa tiettyyn ryhmään kuuluville maksettava etuus. Tämä piirre on herättänyt kiivasta keskustelua ja kannanottoja puolesta ja vastaan koko järjestelmän olemassaolon ajan.

Mielipiteiden jakautumisesta huolimatta lapsilisiin ei tehty muutoksia ennen 1990-luvun lamaa. Tuolloin Suomen talous joutui vaikeuksiin, ja säästötavoitteiden myötä suuri osa sosiaalietuuksistakin joutui leikkauslistalle. Näiden joukossa oli myös lapsilisiä, jonka leikkaus toteutettiin heinäkuussa 1995. Lapsilisen leikkaaminen sai kansalaiset tarttumaan kynään ja tuomaan kantansa esille mielipideosastoilla. Keräsin aineistoni *Helsingin Sanomien* mielipideosastolta ajalta 13.4.1995–30.6.1995, ja tuona ajanjaksona kirjoituksia julkaistiin 43 kappaletta.

Tutkimusmenetelmäni on retorinen analyysi, joten kiinnitin huomiota etenkin siihen, millaisia retorisia keinoja kirjoittajat käyttivät esittäessään argumenttejaan. Lähtökohtana käytän Arja Jokisen (1999) artikkelissaan esittelemää retoristen keinojen listaa, jonka muokkasin omaan aineistooni sopivaksi. Ne retoriset keinot, joita aineistoni kirjoittajat käyttivät vilkkaimmin, olivat puhujakategorioiden käyttö, asiantuntijuuteen ja konsensukseen vetoaminen, faktuaalistaminen, kategorioiden käyttö, yksityiskohtainen kerronta, kvantifiointi, metaforien käyttö ja ääri-ilmaisujen käyttö.

Kirjoittajat käyttivät retorisia keinoja vilkkaasti perustellessaan omaa kantaansa lapsilisien leikkaamiseen. He käyttivät retoriikkaa muun muassa yrittäessään vakuuttaa lukijat siitä, että lapsiperheiden asema on taloudellisesti jo ilman leikkauksia riittävän huono tai että leikkaus toteutetaan epäoikeudenmukaisesti. Retoristen keinojen käyttö kertoi siitä, että kirjoittajat pyrkivät saamaan kantansa läpi yleisön eli lukijoiden joukossa ja seisoivat vahvasti asiansa takana.

Retoristen keinojen lisäksi tarkastelin myös argumentaatiopositiioita, eli niitä asemia, joita kirjoittajat mielipidekirjoituksillaan puolustivat. Suurin osa kirjoittajista oli sitä mieltä, että lapsilisien leikkaaminen on väärin. Tämä kirjoittajaryhmä asettui puolustamaan perheiden etua ja puhui tämän perhepoliittisten etuuden koskemattomana säilyttämisen puolesta. Osa kirjoittajista oli sitä mieltä, että leikkaaminen sinänsä ei ole tuomittavaa, mutta leikkausta oltiin toteuttamassa väärällä tavalla. Kirjoittajista vain pieni osa oli niitä, jotka hyväksyivät täysin toteutumassa olevan lapsilisien leikkaamisen ja kokivat sen tarpeelliseksi toimenpiteeksi.

Avainsanat: lapsilisiä, lama, perhepolitiikka, sosiaaliturvan leikkaaminen, mielipidekirjoitus

ABSTRACT

ANNIKA NIEMINEN: "Please no child benefits..." Rhetorical analysis of the discussion about the cutting of child benefits in opinion department of Helsingin Sanomat during 13.4. –30.6.1995

Master's Thesis, 74 s.

Directors: Anneli Anttonen ja Ritva Nätkin

Social politics

November 2010

This treatise deals with the discussion about the cutting of child benefits in the form of opinion writings. Child benefit has an exceptional position in the history of Finnish social security because it was the first one that was paid to everyone belonging to a certain group without the means-test. That makes it the first universal welfare benefit in Finland. This feature has provoked heated discussion and contentions for and against during the existence of the whole system.

In spite of the division of opinions, changes for the child benefit were not made before the depression of the 1990's. At that time the economy of Finland got into trouble and with the savings objectives the majority of the social security benefits ended up in the cutting list. Among them there was also child benefit the cutting of which was carried out in July 1995. The cutting of the child benefit made citizens bring out their opinions in the opinion departments. I collected my material from the opinion department of Helsingin Sanomat during 13.4.1995 –30.6.1995 and during that time period 43 pieces of writings were published.

My research method is rhetorical analysis so I pay attention especially to what kind of rhetorical methods the writers used when presenting their arguments. I use as a starting point the list of rhetorical methods demonstrated by Arja Jokinen (1999) which I adapted suitable for my own material. Those rhetorical methods which the writers of my material used the liveliest were the use of speaker categories, appealing to experts or consensus, making arguments look like pure facts, making categories, using detailed narration, using quantitative expressions, using metaphors or using brim expressions.

The writers used rhetorical methods lively when justifying their own opinions about the cutting of child benefits. They used rhetoric for example when they tried to convince the readers from the fact that the position of families with children already is economically bad enough without cuttings or that the cutting is unjustly carried out among. The use of rhetorical methods told about the fact that the writers tried to get through their opinion among the readers and stood strongly behind their matter.

In addition to rhetorical methods, I also examined argumentation positions, in other words those stations which the writers with their opinion writings defended. The majority of the writers thought that the cutting of child benefits is wrong. This writer group settled to defend the interest of the families and wanted child benefit to stay untouched. Some of the writers thought that as such the cutting is not condemnatory but cutting was being carried out in the wrong way. Only very small part among the writers accepted the cutting of child benefits totally in and regarded it as a necessary measure.

Keywords: child benefit, depression, family policy, cutting of social security, opinion writing

Sisältö

1 Johdanto.....	1
2 Perhepolitiikan ja lapsilisän tutkimiseen liittyviä käsitteitä.....	3
2.1 Perhe ja perhepolitiikka	3
2.2 Universalismi.....	4
3 Lama ja leikkaukset.....	5
3.1 Leikkaamisen prosessi	5
3.2 Mitä sosiaaliturvalle tapahtui?.....	7
4 Lapsilisä – universaalien etuuksien esikoinen.....	9
4.1 Perhepolitiikan taustat.....	9
4.2 Lapsilisä osana suomalaista perhepolitiikkaa	10
4.3 Universaali lapsilisä.....	15
4.4 Lapsilisä tänään	17
5 Laman vaikutukset lapsiperheiden elämään ja toimeentuloon.....	18
5.1 Laman ja köyhyyden tutkimisesta	18
5.2 Taloudellisen tilanteen heikentyminen	19
5.3 Lapsiperheiden köyhtyminen suhteessa koko väestöön	21
5.4 Viimeaikainen kehitys	24
6 Lähestymistapa ja metodi.....	25
6.1 Sosiaalinen konstruktivismi	25
6.2 Retorinen analyysi	26
6.3 Uusi retoriikka	28
6.4 Retoristen keinojen esittely	30
6.5 Asemoituminen ja argumentaatiopositiot	35
7 Tutkimusaineistona mielipidekirjoitukset	36
7.1 Mielipidekirjoitusten analysoinnista.....	36
7.2 Aineiston esittely	37
8 Lapsilisälisäkeskustelu mielipideosastoilla	38
8.1 Argumentaatiopositiot	38
8.1.1 Leikkauksia vastustava positio	38
8.1.2 Leikkauksia puolustava positio.....	40

8.2 Yleisön vakuuttamiseen käytetyt retoriset keinot.....	41
8.2.1 Puhujakategoriat.....	41
8.1.2 Asiantuntijuus ja konsensus.....	43
8.1.3 Faktuaalistaminen	46
8.1.4 Kategoriat	48
8.1.5 Yksityiskohtainen kerronta.....	52
8.1.6 Kvantifointi.....	54
8.1.7 Metaforat	58
8.1.8 Ääri-ilmaisut	60
9 Keskustelu muiden tutkimusten kanssa.....	61
10 Johtopäätökset.....	64

LÄHTEET

Taulukko 1. Mieliidekirjoitusten kirjoittajat sukupuolen ja heidän ilmaisemansa position mukaan jaoteltuna, s.43.

1 Johdanto

1990-luvulla Suomi vajosi poikkeuksellisen syvään talouslamaan, joka vaikutti perheisiin monella tapaa. Lama näkyi perheissä muun muassa lisääntyneenä työttömyytenä, taloudellisina vaikeuksina ja lasten palvelujen heikkenemisenä. Vaikka perhepoliittisten etuuksien leikkaaminen on yleisesti näyttänyt olevan niin vaikeaa, että kerran myönnettyjä etuuksia on tuskin koskaan lähdetty leikkaamaan (Wennemo 1994, 86–87), Suomessa tähän ratkaisuun kuitenkin päädyttiin. Laman seurauksena Suomessa päädyttiin säästötavoitteiden vuoksi leikkaamaan kotitalouksille maksettavista perhetuista lapsilisää ja kotihoidontukea ensimmäisen kerran vuonna 1995. Tämä vaikeutti etenkin pienituloisten kotitalouksien toimeentuloa.

Tutustuin sosiaaliturvaetuksien leikkaamiseen ensimmäisen kerran tarkemmin tehdessäni kandidaatin tutkielmaa lamanaikaisten leikkausten herättämistä reaktioista *Aamulehden* mielipideosastoilla. Jo tuolloin huomasin leikkausten puhuttaneen kansaa ja herättäneen kirjoittajissa vahvoja tunteja. Halusin jatkaa saman mielenkiintoisen aiheen ja aineistotyypin parissa myös pro gradu -tutkielmassani. Koska perhepolitiikka on aina ollut ensisijaisia kiinnostuksenkohteitani, tuntui luonnolliselta rajata aihe perhepoliittisiin etuuksiin. Niiden sisältä valitsin tutkimuskohteekseni lapsilisän leikkaamisen, sillä lapsilisällä on ensimmäisenä kaikille tuloluokille samansuuruisena maksettavana sosiaaliturvaetuutena etuuksien joukossa mielenkiintoinen erityisasema. Lisäksi uskoin lapsilisän leikkaamisen herättäneen vilkasta keskustelua, koska leikkaus kohdistui usein yhteiskunnan voimavarana pidettyihin lapsiin. Oli siis oletettavissa, että ”lapsilta leikkaaminen” varmasti herättää kansassa ainakin jonkinlaisia ajatuksia.

Kandidaatin tutkielman perusteella tiesin mielipidekirjoitusten olevan hedelmällinen lähdeaineisto. Tässä tutkielmassani halusin kuitenkin siirtyä levikiltään suurempaan lehteen, ja valitsin aineistokseni *Helsingin Sanomien* mielipideosaston vuodelta 1995. Sainkin huomata lapsilisän leikkausta koskevien kirjoitusten määrän lisääntyneen heti tiedon leikkauksesta tultua julki huhtikuussa ja jatkuvan melko kiivaana kesäkuun loppuun asti, jonka jälkeen kirjoitusten määrä laski selvästi. Valitsin tutkimusajankohdakseni tämän vilkkaimman kirjoittelun ajanjakson eli 13.4.–30.6.1995.

Tutkimusmetodini on retorinen analyysi, joten kiinnitän huomiota etenkin siihen, miten kirjoittajat käyttävät suostuttelevaa ja vakuuttelevaa puhetapaa puolustaessaan omaa näkökulmaansa. Tutkimuksessani olen kuitenkin kiinnostunut retoristen keinojen lisäksi myös kirjoitusten sisällöstä.

Sitä lähestyn erittelemällä niitä argumentaatiopositioita¹, jotka olivat suosituimpia kirjoittajien keskuudessa. Koska kirjoituksia on mahdotonta tarkastella kontekstoimatta niitä millään tavalla, tarkastelen tutkimukseni aluksi myös sitä, millainen lapsiperheiden taloudellinen ja sosiaalinen tilanne 1990-luvun laman aikana oli ja millaisia vaikutuksia lamalla oli perheiden henkiseen ja aineelliseen hyvinvointiin.

Aihe on hyvin ajankohtainen myös vuonna 2010, sillä elämme jälleen talouskriisin aikakautta. Tällä kertaa perhepoliittiset etuudet ovat säästyneet leikkauksilta. Tätä ei silti voida pitää kovin suurena voittona ottaen huomioon sen, että niiden tasoa ei korotettu edes ennalleen edellisen vuosikymmenen leikkausten jälkeen. Lasten hyvinvointi ja lapsiperheiden taloudellinen tilanne puhuttavat edelleen, ja huoli niin vanhempien kuin kasvattajienkin jaksamisesta tehokkuus- ja säästövaatimusten ristitulessa on suuri. Viimeistään nyt onkin syytä selvittää millaisia ajatuksia lapsilisän leikkaaminen 1990-luvulla herätti ja miten mielipidekirjoittajat argumenttejaan esittivät ja perustelivat.

Tutkimukseni tarkoitus on siis vastata kysymykseen **millaista vakuuttelevaa ja suostuttelevaa retoriikkaa lapsilisän leikkauksia koskevassa keskustelussa *Helsingin Sanomien* mielipideosaston kirjoituksissa 13.4.–30.6.1995 käytettiin**. Lisäksi olen kiinnostunut myös siitä, **missä määrin lapsilisän leikkaus herätti keskustelua ja millaisia reaktioita leikkaaminen herätti mielipideosastolle kirjoittaneissa kansalaisissa**. Retorisia keinoja tarkastellessani tulen sivunneeksi myös sitä, ketkä mielipideosastolle kirjoittivat.

Tutkielmani etenee siten, että luvut kahdesta viiteen ovat tutkimusaiheeni kontekstointia ja taustoittamista. Niissä käsittelen muun muassa 1990-luvun laman aikana toteutettuja sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia laajemmin, lapsilisän asemaa sosiaaliturvaetuuksien kentässä ja laman vaikutuksia lapsiperheiden toimeentuloon. Luvuissa kuusi ja seitsemän esittelen tutkimukseni metodin ja aineiston. Tämän jälkeen luvussa kahdeksan siirryn aineiston analysointiin. Yhdeksännessä luvussa tarkastelen omia tutkimustuloksiani suhteessa muihin tutkimuksiin ja kymmenessä luvussa teen yhteenvedon ja johtopäätöksiä analyysistä.

---

¹ Argumentaatioposition käsite tulee Michael Billigiltä, ja avaan sitä tarkemmin retorista analyysiä käsittelevässä luvussa.

2 Perhepolitiikan ja lapsilisän tutkimiseen liittyviä käsitteitä

2.1 Perhe ja perhepolitiikka

Tutkimukseni aluksi määrittelen sen kannalta keskeiset käsitteet perhe, perhekäsitykset ja universalismi. Perhe on muuttuva instituutio. Sillä saatetaan viitata esimerkiksi moderniin perheeseen, joka mielletään yleensä äidistä, isästä ja lapsista koostuvaksi ydinperheeksi. Toisaalta sillä saatetaan viitata myös entisaikojen suurperheeseen, jossa useampi ydinperhe eli samassa yhteydessä. (Jallinoja 1984, 37.) Perheellä tarkoitetaan kahden tai useamman henkilön muodostamaa ryhmittymää silloin, kun nämä itse kokevat olevansa perhe ja tuntevat toisiaan kohtaan vastuuta ja velvollisuuksia. Nimenomaan lapsiperheistä puhuttaessa perheillä tarkoitetaan avio- ja avopareja, yksinhuoltajia sekä uusperheitä, joissa on alaikäisiä, kotona asuvia lapsia. (Oinonen 1999, 163–164.)

Perhepolitiikan avulla perhettä voidaan tukea sen eri vaiheissa. Siihen kuuluvilla toimenpiteillä pyritään tukemaan perheen perustamista, mutta myös sen säilyttämistä ja kehittämistä. Näihin toimenpiteisiin ja pyrkimyksiin kuuluvat niin taloudellinen, henkinen kuin terveydellinenkin ulottuvuus. (Auvinen 1975, 75.) Perhepolitiikan neljä pääryhmää ovat Moision (2005 a, 16) mukaan lapsiperheille suunnatut julkiset ja subventoidut palvelut, lapsiperheille kohdistetut suorat ja epäsuorat tulonsiirrot, verojärjestelmän kautta kohdistettava tuki ja perhelainsäädäntö. Perhepoliittisista etuuksista puhuttaessa tarkoitetaan yleensä äitiysavustusta, lapsilisää, vanhempainpäivärahaa, verovähennyksiä lapsista, kotihoidontukea, yksityisen hoidon tukea, etuuksien lapsikorotuksia, elatustukea ja asumistukea (em., 30).

Perhepolitiikalla on monia tavoitteita. Sen juuret ovat väestöpolitiikassa, sillä ensimmäisillä perhepoliittisilla toimenpiteillä pyrittiin helpottamaan maiden tilannetta niiden kärsiessä väestökriisistä (Auvinen 1975, 75). Sen avulla on lisäksi mahdollista vaikuttaa lapsiperheiden toimeentuloon, tasata lapsettomien ja lapsiperheiden välisiä kustannuksia ja tasoittaa eri yhteiskuntaluokkien välisiä eroja. Myös naisten asemaa voidaan parantaa helpottamalla heidän osallistumistaan työelämään. Perhepolitiikkaa voidaan toteuttaa paitsi tulonsiirtojen ja palvelujen kautta, myös esimerkiksi työhön liittyvillä muutoksilla kuten joustavilla työajoilla ja tarjoamalla mahdollisuus osa-aikatyöhön. (Kontula 2004, 137.) Perhepolitiikan avulla hyvinvointivaltiot voivat vastata lapsiperheiden erityistarpeisiin ja vaikuttaa lapsiperheiden toimeentuloon. Mitä suuremmat ovat sosiaalimenot, sitä pienempää on lasten köyhyys. (Forssén 2000, 21–22.)

Perhekäsitykset puolestaan liittyvät kiinteästi siihen, miten yhteiskunnassa perheestä ajatellaan ja siihen suhtaudutaan. Perhekäsityksistä voidaan erottaa kaksi vastakkaista näkemystä: familistinen ja individualistinen perhekäsitys. Familistisella perhekäsityksellä tarkoitetaan perheen vahvistamiseen tähtääviä ajatuksia, toimenpiteitä ja vaatimuksia. Sille tyypillisiä ovat siis perhettä puolustavat ja ylistävät kannanotot. Individualistinen ihmiskäsitys sen sijaan korostaa ihmisen oikeutta oman itsensä hallintaan. (Jallinoja 1984, 39, 43–44.)

Familistiset ja individualistiset aikakaudet vuorottelevat kulkien ikään kuin sykleissä. Vaikka niin perhe kuin yksilö ja sen oikeudetkin ovat aina näytelleet tärkeää roolia, tiettyinä aikoina yksilön merkitystä on korostettu ja sidos perheeseen on haluttu näkyvästi katkaista. Tällaiset aikakaudet ovat individualistisia. Jatkuttuaan tarpeeksi pitkään individualistinen aikakausi alkaa yleensä kuitenkin herättää myös kritiikkiä, ja monien ongelmien ratkaisuksi nähdään siirtyminen pois individualismista, kohti familistisempaa aikakautta. Perheen merkityksen korostaminen nähdään tällöin vastaukseksi liiallisen yksilöllistymisen aiheuttamiin ongelmiin. Toisaalta sama kohtalo on myös familistisella aikakaudella sen jatkuessa pitkään. (Jallinoja 2006, 265–266.) Peilattessani omia tutkimustuloksiani muihin tutkimuksiin pohdin myös sitä, kertovatko ne familistisen tai individualistisen perhekäsityksen aikakaudesta.

2.2 Universalismi

Pohjoismaisiin hyvinvointivaltioihin liittyy olennaisesti universalismin käsite. Universalismilla viitataan sellaiseen sosiaalipolitiikkaan, joka ulottuu koko kansaan ja jonka etuuksiin ja palveluihin ovat oikeutettuja tietyn kansakunnan jäsenet. (Anttonen & Sipilä 2000, 147–149.) Universalismissa erilaisiakin ryhmiä kohdellaan siis samalla tavalla, eikä valikointia tapahdu. Taloudelliset riskit eivät jää yksilön harteille, vaan ne tulevat koko yhteisön kannettaviksi. Universalismi on tyypillistä erityisesti skandinaavisessa hyvinvointivaltiomallissa. (Esping-Andersen & Korpi 1987, 41, 69.)

Ajatusta tällaisesta koko kansan sosiaalipolitiikasta pidettiin aikoinaan radikaalina, mutta se oli merkittävä askel sosiaalipolitiikan siirtymisessä pois köyhäinhoitoon nojaavasta järjestelmästä. Universalismi näkyi ensin kansanopetuksessa ja -terveydessä ja vasta myöhemmin toimeentuloturvassa, jossa kansaneläke ja lapsilisä olivat ensimmäisiä universaaleja etuuksia. Perustelut universalismille olivat kuitenkin samankaltaisia sekä palveluiden että etuuksien kohdalla: molemmissa oli taustalla yhteinen etu. Kansan sivistykseen ja terveyteen panostamisen kohdalla

katsottiin olevan kaikkien etu, että kansa on tervettä ja oppinutta. (Anttonen & Sipilä 2000, 147–150, 166.) Lasten kasvattamisen tukeminen lapsilisän muodossakin tehtiin yhteisen edun nimissä, sillä lasten kasvettua aikuisiksi he osallistuisivat vuorostaan sosiaaliturvan rahoitukseen (Auvinen 1977, 82).

Nykyään universaalit etuudet ja palvelut saavat kansalta vahvaa tukea ja kannatusta esimerkiksi mielipidemittauksissa. Universalismia kohtaan on kuitenkin esitetty myös kritiikkiä. Yhteiskunnassa moni asia on muuttunut niistä ajoista, kun universalismi alkoi saada jalansijaa. Vahvaa luokkayhteiskuntaa ei enää ole olemassa, ja koulutustason noustessa kansalaisten usko asiantuntijoihin heikkenee. Heikolla julkistaloudella on vaikeuksia pystyä kustantamaan laajoja tulontasaus- ja palvelujärjestelmiä, ja rahaa kuluu siihen, että etuuksiin ja palveluihin oikeutettuja ovat myös suuri- ja keskituloiset. (Anttonen & Sipilä 2000, 153, 166, 180.)

3 Lama ja leikkaukset

3.1 Leikkaamisen prosessi

Tässä luvussa käsittelen sitä, miten ja millaisia leikkauksia 1990-luvun laman aikana sosiaaliturvaetuuksissa toteutettiin. Luku on osa oman tutkimukseni kontekstointia, sillä on tärkeää tarkastella sosiaaliturvaetuuksien leikkaamisen prosessia ja toteutuneita leikkauksia myös laajemmassa perspektiivissä.

Sosiaaliturvan leikkaamisella tarkoitetaan yleensä sosiaaliturvaan kohdistettuja toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on hillitä tai supistaa siitä aiheutuvia menoja. Kaikkia sellaisia muutoksia, jotka hillitsevät menoja ei voida kuitenkaan pitää leikkauksina, sillä samalla kun toisiin etuuksiin käytettäviä varoja leikataan, voidaan ottaa käyttöön myös uusia sosiaaliturvan muotoja. (Kosunen 1997, 46.) Suomessa sosiaaliturvan leikkaaminen tuli ajankohtaiseksi 1990-luvulla, kun laman myötä siirryttiin sosiaaliturvassa resurssien kaventuessa etuuksien lisäämisestä niukkuuden jakamiseen (Raunio 1995, 324). Bruttokansantuotteen kääntyessä laskuun ja valtiontalouden muuttuessa alijäämäiseksi alettiin esittää ajatuksia siitä, että julkisen talouden menoihin tulisi puuttua. Ensimmäisen tällaisen ehdotuksen teki valtiovarainministeriön virkamiesjohto vuonna 1991. Myös sosiaalietuuksiin puuttuminen mainittiin tässä ehdotuksessa yhtenä keinona karsia menoja. (Kosunen 1997, 34–35.)

Ryhdyttäessä karsimaan menoja kaventuneiden rahoitusmahdollisuuksien sovittaminen yhteen eturyhmien ja puolueiden ajamien tavoitteiden kanssa ei kuitenkaan ollut yksinkertaista. Sosiaalietuuksien leikkaamisen poliittinen prosessi on aina monimutkainen ja hankalampaa kuin etuuksien parantaminen. Leikkausten kohderyhmien valintaan saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, miten suureen osaan mahdollista äänestäjäkuntaa leikkaus kohdistuu. Vaikka etuutta leikkaamalla saataisiin aikaan suuriakin säästöjä, supistamista saattaa hillitä etuudensaajajoukon suuruus ja poliittiset vaikutusmahdollisuudet. Leikattavien etuuksien valintaprosessissa otetaan huomioon myös etuuden rahoitus eli se, ovatko etuudet vakuutusperusteisia ja siten korvamerkittyjä kuten esimerkiksi eläkkeet. Tällaisten etuuksien leikkaaminen on aina hankalampaa kuin etuuksien, jotka rahoitetaan pääasiassa verovaroin: ne eivät ole samalla tavalla ansaittuja etuuksia. (Kosunen 1997, 45, 50.)

Kohderyhmien valinnan jälkeen on vuorossa leikkauksen tekninen toteuttaminen. Sosiaalivakuutusetuusmenoihin vaikuttaa pääasiassa kolme erillistä asiaa: se, miten monelle etuutta maksetaan eli turvan kattavuus, etuuksien taso ja niiden maksuajan pituus. Nämä kolme ovat kustannustekijöitä, jotka jakautuvat määrällisiin ja rahaosatekijöihin. Näistä määrälliset osatekijät voidaan vielä jakaa väestötekijöihin ja lainsäädäntötekijöihin, joista ensin mainittuihin ei yleensä voida vaikuttaa suoraan. Väestötekijöitä ovat esimerkiksi syntyvyys ja keskimääräinen elinikä, joihin voidaan vaikuttaa lähinnä välillisesti esimerkiksi terveydenhuollon ja perhepolitiikan avulla. Lainsäädäntötekijöihin sen sijaan voidaan vaikuttaa suoraan lainsäädännössä, jossa määritellään sosiaalivakuutuksen yksityiskohtia. Rahaosatekijätkin voidaan jakaa vielä kahteen luokkaan, taloudellisiin ja lainsäädäntötekijöihin. Tässäkin tapauksessa lainsäädäntötekijöihin voidaan vaikuttaa suoraan esimerkiksi etuuksien määrien tarkistuksilla tai laskentatapaa muuttamalla. Taloudellisia tekijöitä ovat esimerkiksi reaali-palkat, jotka vaikuttavat ansiosidonnaisten sosiaalietuuksien suuruuteen. Taloudellisiin tekijöihin ei voida markkinatalousmaissa vaikuttaa yhtä helposti kuin lainsäädäntötekijöihin. (Jokelainen 1994, 13–14.)

Suomalaisista menetelmistä puhuttaessa on esiin nostettu enimmäkseen kaksi leikkaustapaa: niin sanotut juustohöylä ja kakkulapio. Ensiksi mainitulla tarkoitetaan etuuksien karsimisen tapaa, jossa kaikista etuuksista karsitaan saman verran ja kaikki menettävät yhtä paljon. Toinen mahdollinen keino on turvautua kakkulapioon, eli karsia vain sieltä missä katsotaan olevan jotakin ylimääräistä. Tässä ongelmaksi nousee priorisoiminen. Priorisoinnilla tarkoitetaan etu- tai ensisijaistamista, jossa vastakkaisena käsitteenä on luonnollisesti toissijaistaminen. Etuuksien ja palveluiden leikkaamisen kohdalla tässä on kyse siitä, että etusijalle asetetut etuudet ja palvelut säilyvät koskemattomina, kun taas toissijaisiksi katsottuja voidaan leikata. (Raunio 1995, 250.) Perusturvaan sovellettuna

kakkulapio tarkoitti toimeentulotuen, peruspäivärahojen ja kansaneläkkeen jättämistä koskemattomiksi (Kosunen 1997, 56).

Laman edetessä sosiaaliturvaan kohdistetut säästöt muuttuivat kuitenkin yhä hienojakoisemmiksi ja rakenteellisemmiksi, joten Kosusen (1997, 56) mukaan näistä leikkauksista voidaanakin käyttää esimerkiksi nimeä viilasäästöt. Tätä säästömenetelmää käytettäessä leikkaukset ovat suhteellisen pieniä, mutta kohteet valitaan hyvin tarkasti. Viilasäästöt ovat käytännössä merkinneet joidenkin etuudensaajaryhmien perustoimeentulosta tinkimistä, kun heidän etuuksiaan oikeuksiin on kiristetty (esim. sairauspäivärahan poisto pienituloisilta). Näiden leikkausten pyrkimyksenä eivät ole olleet suuret säästöt, mutta ne ovat toimineet pohjoismaista hyvinvointivaltioajattelua romuttaen. (Em.)

3.2 Mitä sosiaaliturvalle tapahtui?

Suuren budjettivajeen vuoksi hallitus käynnisti säästöhankkeiden toteuttamisen jo vuonna 1991 (Kiander & Vartia 1998, 148). Ensimmäiset leikkaukset sosiaaliturvassa tehtiin 1992. Tällöin kohteina olivat sairauspäiväraha ja työttömyyspäivärahan ansiosidonnaiset osat. Lisäksi sairaanhoitovakuutuksen korvaustasoja pienennettiin ja asumistuen saajien ansiotulojen tarkistuksista pidättäytyttiin. (Kosunen 1997, 87.) Suuremmat säästöpäätökset tulivat mahdollisiksi vasta syksyn 1992 jälkeen, jolloin valtiopäiväjärjestyksen määräenemmistösäädöksiä muutettiin siten, ettei tämänkaltaisiin päätöksiin enää tarvittu opposition tukea eli kahden kolmasosan enemmistöä. Lokakuussa 1992 valtiovarainministeriön budjettiosaston päällikkö Raimo Sailas esitteli ministereille ja julkisuudelle säästölistan, jossa säästökohteiksi kaavailtiin mm. työttömyysturvaa, työllistämismäärärahoja, perhetukia, lääkekorvauksia ja asumistukea. Listaa pidettiin ennennäkemättömän laajana ja tylynä ja monet olivat sitä mieltä, että ”Sailaksen paketti” oli askel kohti hyvinvointivaltion romuttamista. (Kiander & Vartia 1998, 148, 151.)

Leikkaukset jatkuivat vuonna 1993, jolloin jatkettiin sairaus- ja työttömyyspäivärahan leikkaamista. Vuonna 1994 työttömyysturvamenojen kasvun hillitsemiseksi tehtiin työnsaajien määrää rajoittavia rakenteellisia muutoksia eriyttämällä työttömyysturva ja työmarkkinatuki eri järjestelmiksi. Sairausturvan ja asumistuen leikkaamista jatkettiin vielä vuonna 1994, ja lisäksi leikkaukset ulotettiin viimein myös eläkkeisiin muun muassa luopumalla niiden indeksikorotuksista. Leikkausten lisäksi tehtiin perhetuen uudistus, joka korotti lapsilisän tasoa. Säästöpaketit seurasivat

toisiaan alun jälkeen noin puolen vuoden välein vuoteen 1994 asti, jolloin tuotannon pudotus alkoi vihdoinkin muuttua jälleen kasvuksi. (Kiander & Vartia 1998, 148.)

Sosiaaliturvan leikkaukset eivät kuitenkaan loppuneet vuoteen 1994. Vuonna 1995 leikattiin aiemmin koskemattomina pysyneitä etuuksia: lapsilisä, kotihoidon tukea ja opintotukea alentamalla niiden markkamääriä. Myös asumistuki joutui uudelleen leikkauslistalle. Työttömyysetuuksiin, sairausvakuutusuuksiin ja eläkkeisiin taas tehtiin menoja kasvattavat indeksikorotukset. Kotihoidon tuen markkamäärää leikattiin pudottamalla perusosan määrää. Heinäkuun alussa 1995 myös lapsilisien määrää pienennettiin, ja leikkaukset olivat sitä suurempia, mitä suuremmasta perheestä oli kyse. Opintotukea leikattiin elokuussa niin opintorahan, aikuisopintorahan kuin asumislisänkin osalta. (Kosunen 1997, 61–83, 89.)

Muita muutoksen kohteina olleita etuuksia olivat työttömyysetuudet, eläkkeet, sairausvakuutusetuudet ja asumistuki. Vuoden 1995 alussa peruspäivärahan ja työmarkkinatuen määrää pudotettiin. Työttömyysetuuksiin kohdistui myös joitakin muita muutoksia, muun muassa vuoden 1995 alusta lähtien työttömyyspäivärahasta alettiin vähentää puolison saama lasten kotihoidontuki. Eläketurvaan tehtiin vuoden 1995 alussa indeksitarkistus. Sairausvakuutusetuksia muokattiin monella tavalla. Vuoden alussa esimerkiksi ulkomailla saadun hoidon korvausta rajoitettiin ja lääkkeiden ostokertaista omavastuusuutta nostettiin. Asumistukea muutettiin muun muassa korottamalla perusomavastuun ja enimmäisasumismenojen markkamääriä ja pienentämällä enimmäispinta-aloja. (Kosunen 1997, 61–83.)

Vuonna 1996 päätettiin leikata jälleen vähimmäisturvaetuksia, kuten sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahaa, kansaneläkkeitä ja työmarkkinatukea. Nämä muutokset olivat radikaaleja, sillä ensimmäistä kertaa 1990-luvulla rajattiin suuri määrä henkilöitä tuensaajien ulkopuolelle. Näin meneteltiin esimerkiksi työmarkkinatuessa, jossa tietyin edellytyksin ilman ammatillista koulutusta olevat alle 20-vuotiaat jäivät ilman tukea ja kansaneläkkeessä, jonka saajista karsiutuivat pois ne, joiden työeläke oli tietyn rajan yläpuolella. Lisäksi omavastuuaikaa ja odotusaikaa pidennettiin ja etuuksien tasoa alennettiin. Asumistuen ja kotihoidon tuen leikkaamista jatkettiin: molempien tasoa leikattiin ja asumistuessa myös saajajoukkoa rajattiin. Muutokset ulotettiin myös toimeentulotukeen, johon ei tehty indeksitarkistusta ja jonka tarveharkintaa lisättiin. Seuraavana vuonnakin sosiaaliturvan leikkaamista jatkettiin, mutta muutokset olivat melko lieviä verrattuna edellisiin vuosiin. Kotihoidontukeen ja työttömyysturvaan tehtiin tuolloin rakenteellisia kannustinuudistuksia, mutta asumistuen ja yli 19-vuotiaiden opintotuen tasoa nostettiin. (Kosunen 1997, 89–90.)

Vaikka edellä kävinkin läpi lyhyesti useisiin eri etuuksiin kohdistuneita leikkauksia, olennaisinta tutkimusaiheeni kannalta on kiinnittää huomiota perhepoliittisten etuuksien leikkauksiin. Aiemmin tuli jo ilmi, että niin lapsilisä kuin kotihoidontukikin joutuivat leikkauksen kohteeksi vuonna 1995. Molempia niistä oli korotettu aiemmin vuonna 1991 ja lapsilisää vielä vuonna 1994. Vuonna 1995 lapsilisää leikattiin siten, että leikkaus koski suurempana monilapsisia perheitä. Kotihoidon tuen vuoden 1995 alusta toteutetussa leikkauksessa tuen perusosaa pienennettiin noin 50 markalla. Leikkaamista jatkettiin seuraavan vuoden alusta, jolloin tuen perusosaa pudotettiin jälleen. Vuonna 1997 lasten kotihoidon tuen perusosan määrään ja täysimääräisen lisäosan markkamäärään ei tehty TEL-mukaista indeksitarkistusta. (Kosunen 1997, 76–78.)

Leikkaukset koskivat myös vanhempainpäivärahaa, joka koki 1990-luvun alkupuoliskolla monia muutoksia. Sen taso aleni esimerkiksi vuonna 1992, jolloin ansiopäivärahan korvaavuutta alennettiin. Tämä muutos oli tarkoitettu väliaikaiseksi, mutta sitä ja väliaikaiseksi tarkoitettuja säästöpäätöksiä päätettiin jatkaa pysyvinä vuoden 1993 alusta. Samalla korvaavuustaso aleni vielä lisää ja vanhempainpäivärahakautta lyhennettiin. Vuonna 1994 sairauspäivärahan ja vanhempainpäivärahojen lapsikorotukset jätettiin pois. (Kosunen 1997, 63–65.) Lisäksi lapsiperheiden toimeentuloon vaikuttivat luonnollisesti myös asumistuen alentuminen, toimeentulotuen ja työttömyysturvan maksuperusteiden tiukentuminen ja asuntolainojen korkojen verovähennysoikeuksien muuttuminen (Salmi & Huttunen & Yli-Pietilä 1996, 16).

Perhepoliittisten etuuksien leikkauksilla oli vaikutuksia paitsi lapsiperheiden taloudelliseen toimeentuloon, myös puolisoiden väliseen tasa-arvoon. Esimerkiksi kotihoidontuen tarkoituksena oli antaa naisille mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lasta ilman riippuvuutta miehestä elättäjänä, joten sen heikennys aiheutti äideille aikaisempaa enemmän vaikeuksia sovittaa yhteen työtä ja perhettä. (Hiilamo 2000, 113.)

4 Lapsilisä – universaalien etuuksien esikoinen

4.1 Perhepolitiikan taustat

Perhepolitiikka sai alkunsa yllättävän myöhään. Ranskaa pidetään perhepolitiikan edelläkävijämaana, mutta sielläkin perhepoliittisia uudistuksia lähdettiin laajemmin toteuttamaan vasta maailmansotien välillä. Ensimmäisiä perhepoliittisia etuuksia oli Ranskassa palkanlisä, jota

maksettiin sellaisille miehille, joilla oli huollettavia. Uudistuksen taustalla vaikuttivat vahvasti pronatalistiset eli syntyvyyttä lisäävät tavoitteet, sillä Ranska halusi lisätä väkilukuaan päästäkseen Saksan kanssa samalle tasolle. Niinpä lapsiperheiden asemaa haluttiin kohentaa, jotta lasten hankkimisen kynnys alenisi. Juuri miehille lisää maksettiin katolisen sosiaaliopin vuoksi, sillä sen mukaisesti miehen piti huolehtia perheensä toimeentulosta. Suomessa kuten monessa muussakin maassa perhepolitiikkaan alettiin kiinnittää huomiota kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen. Tämä on yllättävää ottaen huomioon sen seikan, että perheiden tulot eivät usein riittäneet lasten elatukseen, joten lapsuuden köyhyysriski oli todellinen. (Kangas 2006, 290.)

Pronatalistinen tavoite ei kuitenkaan ole ainut perhepolitiikan taustalla vaikuttaneista tekijöistä. Muita tekijöitä olivat muun muassa lapsiköyhyyden vähentäminen, patriarkaalisesta perhetyypistä vahvistaminen ja sukupuolten tasa-arvon toteuttaminen. Erilaiset poliittiset ryhmät ovat painottaneet näitä eri tavalla, ja niillä on ollut erilaisia vaikutuksia eri maissa. Esimerkiksi Skandinaviassa ja englanninkielisissä maissa perhepolitiikan lähtökohdat ovat olleet hyvin erilaiset. Edellä mainitun katolisen kirkon suuren vaikutusvallan lisäksi naisten heikompi asema vaikutti siihen, että Keski-Euroopassa tukijärjestelmät suunnattiin yleensä aluksi suurille perheille. Tällaisella toimintatavalla pyrittiin myös tuomaan ilmi paheksuntaa yksinhuoltajajäitejä kohtaan. Perhekeskeisyydestä kertoo myös se, että etuudet on maksettu perheen miehelle, ei siis äidille. (Wennemo 1994, 44–45, 86–87.)

Maiden välillä on eroja myös siinä, millaisena perheen ja valtion rooli nähdään hyvinvoinnin turvaamisessa. Pohjoismaissa valtiolla on vahva rooli perhepolitiittisten tukien ja palvelujen järjestämisessä ja tarjoamisessa, koska sosialidemokraattinen ajattelu on niissä merkittävässä roolissa. Englanti, Kanada ja Yhdysvallat ovat esimerkkejä liberalistisemmista maista, joissa valtion rooli perhepolitiikan järjestämisessä on lähinnä marginaalisen köyhäinavun tarjoajana ja perheillä on ensisijainen rooli elatuksen järjestämisessä. Perhepolitiikalla on vaikutuksia lasten köyhyyteen, sillä perhepolitiikkaan panostavissa Pohjoismaissa lapsiköyhyys on vähäisempää kuin liberalistisissa maissa. (Forssén 2000, 10–11.)

4.2 Lapsilisä osana suomalaista perhepolitiikkaa

1900-luvun Suomessa alettiin tuntea kasvavaa huolta väestön riittävydestä. Esitettiin laskelmia, joiden mukaan väestönkasvu tulisi 1970-luvulla jopa pysähtymään. Vuonna 1937 ongelma sai myös oman komitean, kun väestökomitean tehtäväksi tuli pohtia, miten tällainen kehityskulku voitaisiin

kääntää. Tuloksena oli ehdotus vähävaraisille, vähintään kolmilapsisille perheille maksettavasta etuudesta. Vielä tuolloin noin mittavalle uudistukselle ei löytynyt rahoitusintoa eduskunnan taholta ja tyydyttiin vähävaraisille äideille maksettavaan äitiysavustukseen. Toinen maailmansota kuitenkin sai suomalaiset havahtumaan pienuuteensa suureen naapurin verrattuna, ja pronatalistinen perhepolitiikka ajettiin läpi. Vuonna 1943 hyväksyttiin perhelisäjärjestelmä, mutta se koski ainoastaan niitä vähävaraisia perheitä, joissa oli lapsia viisi tai enemmän. (Kangas 2006, 291.) Vuonna 1946 perhelisä laajennettiin koskemaan myös nelilapsisia perheitä (Kuusi 1962, 178–179).

Perhelisän ohella muita perheiden taloudellisen tukemisen ensimmäisiä muotoja Suomessa olivat 30-luvulla toteutetut aviopuolisoiden erillisverotus ja verotuksessa käytetyt lapsivähennysten korotukset. Niin sanottu poikamiesvero oli myös yksi keino, jolla perheiden asemaa koetettiin vahvistaa. (Kuusi 1962, 178–179.) Tässä verotusmuodossa oli kyse siitä, että yksinäisten, 24 vuotta täyttäneiden henkilöiden verotus kiristyi (Urponen 1994, 203). Poikamiesveroa voidaan pitää lapsilisän edeltäjänä, koska myös siinä oli mukana ajatus lapsettomien ja lapsiperheiden välisestä tulojen tasauksesta. Koska lapsissa nähtiin olevan koko kansakunnan tulevaisuus, katsottiin olevan oikeudenmukaista, että myös lasten kustannukset jaetaan koko kansan kesken. Lapset tulisivat muun muassa maksamaan seuraavan sukupolven eläkkeet, joten heidän kasvattamisestaan aiheutuvien kulujen maksajiksi haluttiin osaltaan saada myös lapsettomat perheet. (Kangas 2006, 291.)

Suomalaisessa väestöpolitiikassa näkyivät ulkomaiset, etenkin ruotsalaiset ja saksalaiset vaikutteet. Ruotsissa vaikuttivat sosialidemokraatit Alva ja Gunnar Myrdal, joiden mukaan valtion tuli luoda ihmisille mahdollisimman hyvät aineelliset olosuhteet lasten hankkimiselle ja tukea lasten elatusta eli harjoittaa niin sanottua positiivista väestöpolitiikkaa. Ruotsista välittyi myös ajatus sukupuolten kumppanuudesta, jonka mukaan naisen ja miehen oli molempien mahdollista olla mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Saksasta taas saapui vaikutteita patriarkaalisemmasta, kansallissosialistisesta ajattelutavasta. Saksalaisessa väestöpolitiikassa suurimmassa roolissa oli syntyvyyden rajoittaminen tiettyjen ryhmien kohdalla. Rodunjalostusta harjoitettiin esimerkiksi estämällä juutalaisten ja mustalaisten lisääntymistä. Rotuhygieniä näkyi myös Suomessa. Vuonna 1935 säädettiin sterilisointilaki, jonka perusteella perinnöllisistä sairauksista kärsivien ihmisten pakkosterilointi oli mahdollista. Pienessä maassa väestön kasvun nähtiin kuitenkin ilmeisesti olevan rodunjalostusta tärkeämpi päämäärä, sillä käytäntöön lakia sovellettiin vain vähän. (Nätkin 1997, 66–67, 71.)

Suomessa lapsilisän juuret ovat vahvasti myös työmarkkinapolitiikassa. 1900-luvun alkupuolella valtiolla, monilla kunnilla ja osalla yrityksistä oli tapana maksaa korkeampaa palkkaa perheellisille työntekijöille. Sodan jälkeen käytäntö laajeni koskemaan kaikkia työnantajia, kun nämä velvoitettiin palkkasäännöstelyn aikana maksamaan korkeampaa palkkaa perheellisille työntekijöille. Vuonna 1947 työnantajat toivat esille ajatuksen perhepalkkajärjestelmästä, joka kohdistaisi palkankorotukset vain perheellisiin työntekijöihin. (Hiilamo 2006, 104.) Työntekijöiden palkankorotukset ajateltiin tuolloin voitavan korvata työntekijöiden lapsilisillä, jolloin vältyttäisiin myös inflaatiokierteeltä, joka yleisistä palkankorotuksista seuraisi. Sen paremmin väestö- kuin perhepolitiikkakaan ei siis ollut pääasiallinen vaikuttava tekijä ensimmäisen, vuonna 1947 käyttöön otetun perhepalkkajärjestelmän synnyn taustalla, vaan motiivit olivat enemmänkin taloudellisia. (Kuusi 1962, 179.) Taustalla vaikutti vahvasti kuitenkin myös pyrkimys kohottaa lasten elintasoja (Hellsten 1993, 268).

Vaikka järjestelmä tuli voimaan nopeasti vielä samana vuonna, siihen ei oltu tyytyväisiä. Koska etuuden piiriin kuuluivat vain kodin ulkopuolella töissä olevien lapset, esimerkiksi maaseutuväestön lapset jäivät kokonaan pois järjestelmän piiristä. (Hiilamo 2006, 104.) Maalaisliitto hyväksyikin perhepalkan vain sillä ehdolla, että mahdollisimman pian toteutettaisiin sellainen järjestelmä, joka ulottuisi kaikkiin kansalaispiireihin. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että Maalaisliitto olisi yhtä ehdottomasti kannattanut universalismia. (Kangas 2006, 295.)

Seuraavan vuoden alussa hallitus antoi esityksen lapsilisälaista, joka hyväksyttiin (Hiilamo 2006, 104). Kesäkuussa 1948 hyväksytty lapsilisälaki oli ensimmäinen universalistinen tulonsiirto Suomessa, ja sitä alettiin maksaa kaikista alle 16-vuotiaista lapsista (Kangas 2006, 296). Uudistus ei ollut vaatimaton, ja osittain siitä johtuen sosiaalimenot nousivatkin 1940-luvun lopulla nopeasti. Jo käyttöönottoa seuraavana vuonna eli vuonna 1949 lapsilisämenot muodostivat noin 40 prosenttia kaikista sosiaalimenoista. (Karisto & Takala & Haapola 1998, 288–289.)

Lapsilisäjärjestelmän voimaantulo vuonna 1948 ajoittui Suomessa hyvinvointivaltion ensimmäiseen rakennuskauteen, ja se oli keskeisessä roolissa hyvinvointivaltion rakentumisen suunnannäyttäjänä. (Uusitalo 1988, 17.) Lapsilisää ei sidottu indeksiin. Aluksi, esimerkiksi vuosina 1951–1956, tämä tarkoitti jopa sitä, että lapsilisän arvo nousi nopeammin kuin yleinen hintakehitys. Toisaalta lapsilisä jäi myös pitkiksi ajoiksi korottamatta, jolloin sen reaaliarvo välillä myös putosi. Vuoden 1960 syksyllä reaaliarvo oli ehtinyt pudota jo alkuperäisen arvon alapuolelle. Se, että lapsilisä jäi alusta alkaen sitomatta indeksiin, on siis tehnyt siitä reaaliarvoltaan hyvin epävakaa etuuden. (Kuusi 1962, 180.) Vuonna 1962 lapsilisään lisättiin syntyvyyttä edistävä elementti, kun lisän

määrä alkoi nousta portaittain toisesta lapsesta eteenpäin. Porrastusta kehitettiin edelleen kahden seuraavan vuosikymmenen aikana, lisäämällä porrastusta ensin neljänteen ja viimein vuonna 1983 viidenteen lapseen ulottuvaksi. Vuosina 1973–1994 alle kolmivuotiaista lapsista maksettiin myös korotettua lapsilisää, jota voidaan myös pitää lapsilisän syntyvyyttä edistävänä osana. (Hiilamo 2006, 110.)

Syntyvyyttä pyrittiin siis lisäämään tukemalla perheitä, jotka voivat hankkia lisää lapsia. Kuitenkin Takalan (1992, 584) mukaan jo ennen lapsilisä uudistuksen toteuttamista syntyvyys oli Suomessa noussut huomattavasti, joten lapsilisän taustalla saattoi väestöpolitiikan lisäksi olla lasten vanhempien muodostama suuri äänestäjäjoukko. Myös naisten rooli järjestelmän luomisessa ja muokkaamisessa oli suuri. Pohjoismaisen perhepolitiikan tavoitteena oli parantaa naisten asemaa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä periaatteellisessa päätöksessä, että lapsilisää alettiin maksaa heti lapsen äidille toisin kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa ja lapsilisää edeltävän perhepalkkajärjestelmän kohdalla, joissa lisän saajana oli lapsen isä. (Hiilamo 2006, 107.) Ennen kaikkea lapsilisäjärjestelmän taustalla on kuitenkin pyrkimys tasata kuluja lapsiperheiden ja lapsettomien perheiden välillä eli korvata perheelle niitä kuluja, joita lasten elatus aiheuttaa. Sitä maksetaan lapsikohtaisesti, ja sen määrä nousee lasten lukumäärän mukaan. Tällä keinolla koetetaan estää monilapsisten perheiden toimeentulo-ongelmia. (Salmi & Säntti 2001, 43–44.) Tämä on tärkeää siksi, että muun muassa Saulin (2001, 36) mukaan monilapsisten perheiden riski köyhtyä on muita perheitä suurempi.

Lapsilisäjärjestelmän merkitys lapsiperheiden ja lapsettomien kulujen tasaamisessa tulee hyvin esille myös Kuusen (1962, 177) 60-luvun sosiaalipolitiikkaa –teoksessa esittämässään perhepolitiikkaa koskevissa pohdinnoissa. Kuusi kirjoittaa seuraavasti:

”Perhepolitiikan perusongelmaksi muodostuu näin: onko teollistuneessa yhteiskunnassakin väestön kokonaisuutensa mukaista se, että kasvatettavana ja koulutettavana olevan väestökolmanneksen toimeentulosta vastaavat lähinnä vain lasten ja nuorten vanhemmat. Jos perinnäinen käsitys on edelleenkin tässä kohdassa jääpä vallitsevaksi, tämä ilmeisesti merkitsee ensinnäkin koko väestön puitteissa sitä, että lapsiperheiden on niin vanhempien kuin lastenkin osalta tyydyttävä olennaisesti matalampaan kulutustasoon kuin muun väestön, ja yksilön elämänsä puitteissa taas sitä, että kulutusmahdollisuudet saattavat yksilön eri ikäkausina voimakkaasti vaihdella kulloisenkin huoltorasituksen mukaan. Perhepolitiikan ongelma keskittyy siis kysymykseen lasten aiheuttamien menojen eli perhekustannusten tasaamisesta.” (Kuusi 1962, 177.)

Seuraavaksi tarkastellaan niitä muutoksia, joita lapsilisä 1980- ja 1990 -luvuilla kohtasi. Vaikka lapsilisää ei sidottu indeksiin (Salmi & Säntti 2001, 44), vuonna 1988 lapsilisien reaaliarvo

Suomessa lähti nousuun, joka jatkui vuoteen 1992 asti lapsilisän korotusten vuoksi (Hiilamo 2006, 112). 1990-luvun alussa lapsilisiä korotettiin jopa nopeammin kuin elinkustannukset kasvoivat (Karisto ym. 1998, 324). Vuonna 1990 maaliskuussa korotettiin viidennen ja siitä seuraavien lasten lapsilisiä, ja lokakuussa kaikkia lapsilisiä korotettiin noin 15 prosentilla alle 3-vuotiaiden ”vaippalisää” lukuun ottamatta. Lisäksi vuonna 1991 lokakuussa kaikkia lapsilisiä korotettiin 73 markalla kuukaudessa. Vielä vuoden 1994 alussakin lapsilisiä korotettiin hyvin tuntuvasti perhetukipaketin yhteydessä. Monilapsiset perheet hyötyivät eniten tästä uudistuksesta, sillä suurimmat korotukset suuntautuivat heille. Lisäksi yksinhuoltajille alettiin maksaa korotettua lapsilisiä. (Kosunen 1997, 76.) Korotukset eivät noudattaneet elinkustannusindeksin muutoksia, vaan perustuivat valtioneuvoston tekemään päätökseen (Salmi & Sääntti 2001, 44).

1990-luvun laman aikana lapsilisiä säästyivät leikkauksilta aina vuosikymmenen puoleenväliin asti. Tuolloin vuoden 1995 keväällä Lipposen I hallitus esitti säästöjä myös siihen. Koska lapsilisiä oli kuitenkin vielä edellisellä vuonna korotettu, Lipposen hallituksen esittämät säästöt lapsilisiin tulivat yllätyksenä. Nämä säästöt olivat kokonaisuudessaan suuruudeltaan 750 miljoonaa markkaa. Leikkaus oli rankin monilapsisille perheille, sillä leikkaukset olivat sitä suurempia, mitä suuremmasta perheestä oli kyse. (Kosunen 1997, 76.) Prosentteina leikkauksen suuruus oli noin kuusi prosenttia (Hiilamo 2002, 218). Yllättävä leikkauspäätös oli senkin vuoksi, että lapsilisäjärjestelmällä oli vahva legitimitetti ja leikkausteorioiden mukaan tällaisiin äänestäjien kannattamiin etuuksiin koskemisen suhteen hallitukset ovat erityisen varovaisia. Nyt toteutettavan leikkauksen perustelussa vedottiin valtiontalouden tilaan, jonka vuoksi lapsiperheiden muiden väestöryhmien joukossa joutuivat osallistumaan säästöihin. (Kangas 2006, 300, 302.)

Vaikka Suomen talous nousi lamasta, lapsilisien tuntuvia korotuksia saatiin Suomessa odotella turhaan. Ruotsissa päädyttiin 2000-luvun alussa nostamaan lapsilisiä, ja korottaminen jatkui vielä vuonna 2006. Suomessa tällaiset toimenpiteet saivat odottaa vuoteen 2004, eikä korotuksissa siltikään päästy Ruotsin tasolle. Suomessa toteutetut korotukset eivät pystyneet korvaamaan edes rahanarvon heikentymistä. (Hiilamo 2006, 112–113.) 2000-luku on kuitenkin tuomassa hieman helpotusta lapsiperheille. Vuonna 2010 eduskunta hyväksyi lapsilisän sitomisen kansaneläkeindeksiin. Lapsilisän lisäksi sama muutos koskee myös alimpia äitiys-, isyys- ja vanhempainrahoja sekä lasten kotihoitoa ja yksityisen hoidon tukea. (Aamulehti 11.11.2010.)

4.3 Universaali lapsilisä

Lapsilisän käyttöönotto toi suomalaiseen perhepolitiikkaan ensimmäistä kertaa universalismin, joten tässä mielessä sitä voidaan pitää jopa perhepolitiikkamme alkupisteenä (Forssén 2000, 23). Lapsilisäjärjestelmän myötä sosiaalipolitiikan luonne muuttui köyhäinavusta suuntaan, jossa painotettiin kansalaisten sosiaalisia oikeuksia. Poliittisesti lapsilisien maksaminen oli viesti halusta tukea lapsiperheitä universaalisti. Tosin lapsilisää piti aluksi erikseen hakea kunnan sosiaalilautakunnalta, joka saattoi maksaa lisän myös tavarana alkoholi- tai rahankäyttöongelmista kärsiville perheille. Tämä käytäntö hieman rajoitti lisän luonnetta universaalina etuutena. (Hiilamo 2006, 104–105.) Takalan (1992, 584–585) mukaan lapsilisäjärjestelmässä oli kyse suoranaisestä poliittisen paradigman muutoksesta, kun tulosidonnaisten etuuskien sijaan alettiin toteuttaa yleisyyden periaatetta ja moraalisten ongelmien sijaan nostettiin esiin perheiden toimeentuloon liittyviä ongelmia. Tämän uudistuksen myötä perhekustannusten tasaamisen alettiin mieltää kuuluvan hyvinvointivaltioon. (Em.)

Tarveharkinnan muuntuminen universaaliudeksi oli yksi merkittävä ja periaatteellinen sosiaaliturvan kehityspiirre Suomessa. Tarveharkinta sai eduskuntakeskusteluissa kannatusta sekä vasemmalta että oikealta, joten muutoksen toteutuminen ei ollut selviö. Vasemmistopuolueet kannattivat sitä tulonjaon tasauksen vuoksi, koska näin verovaroja kohdistettaisiin nimenomaan vähävaraisten toimeentulon parantamiseen. Oikeistokin oli kiinnostunut tarveharkinnasta, sillä silloin kulut ja verot pystyttiin pitämään matalina. Tarveharkinnan varjopuoli: se, että samassakaan sosiaalisessa tilanteessa oleville avuntarvitsijoille ei välttämättä voida taata samanlaista kohtelua, vähentää tarveharkintaperusteisen järjestelmän legitimiyyttä ja oli mukana vaikuttamassa myös perhelisäjärjestelmän muuttamiseen universaalisiksi. (Kangas 2006, 292.)

Lapsilisä edustaa vahvaa universalismia, koska se perustuu ajatukseen siitä, että kaikki samassa tilanteessa olevat saavat tismalleen saman rahasumman. Tällainen vahvasti universaali lapsilisä ei ole itsestäänselvyys. Se voitaisiin maksaa myös esimerkiksi tulovähenteisenä, jolloin pienituloisille maksettaisiin suurempaa lapsilisää. Tällöinkin kyse olisi vielä universalismista, mutta heikommasta sellaisesta. (Anttonen & Sipilä 2000, 165.)

Kysymys siitä, keille tämä perhepoliittinen etuus tulisi kohdistaa, on herättänyt paljon keskustelua perhepalkkajärjestelmän ajoista lähtien. Suurituloisille maksettavaa lapsilisää on kyseenalaistettu useaan kertaan eri puolueiden taholta. Vuosien 1957 ja 1958 talouslaman aikoihin universaali lapsilisä oli todella koetuksella. Eduskunnassa käytiin tuolloin samantyylistä keskustelua kuin

muutama vuosikymmen myöhemmin, 1990-luvun laman aikaan. Tuolloin varsinaisia leikkauksia lapsilisäjärjestelmään ei kuitenkaan lähdetty tekemään, mutta lapsilisää ei sidottu indeksiin, joten sen korottamatta jättäminen johti reaaliarvon laskuun. Välillä on kuitenkin ehdotettu jopa sitä, että suurituloisille tulisi maksaa suurempaa lapsilisää, koska lapset aiheuttavat heille suurempia kustannuksia! Tässä ehdotuksessa oli taustalla myös rotuhygienia, sillä näin katsottiin edistettävän syntyvyyttä nimenomaan ylemmissä sosiaaliluokissa, mikä kohottaisi kansakunnan tasoa. (Kangas 2006, 295–299.)

Hyvätasoiset, universaalit lapsilisät ovat olleet yksi pohjoismaisen perhepolitiikan tuntomerkeistä. Tästä kertoo myös se, että kun niitä ryhdyttiin leikkaamaan 1990-luvun laman aikana, heräsi sekä Suomessa että Ruotsissa enemmän vastustusta kuin muita etuuksia leikattaessa. (Hiilamo 2006, 112–113.) Kun lapsilisään sitten esitettiin leikkauksia vuonna 1995, käytiin aiheesta eduskunnassa jälleen vilkasta mielipiteidenvaihtoa. Keskusta arvosteli hallituspuolue SDP:tä lapsiperheiden toimeentulon vaarantamisesta. Kokoomus väläytteli tarveharkinnan tai verollepanon käyttöönottoa, ja osa sosialidemokraateistakin kannatti tarveharkintaa. Keskusta ja vasemmistoliitto seisoivat kuitenkin tiukasti universalismin periaatteen takana. Lapsilisä universaalina etuutena ei siis saanut eduskunnan täyttä tukea, mutta säilytti kuitenkin asemansa läpi rahoituskriisinkin. (Kangas 2006, 302–303.) Lapsilisä on onnistunut säilyttämään universaaliutensa, mikä kertoo siitä, että sen on alusta asti ajateltu olevan lapsista aiheutuvien kustannusten tasaukseen tarkoitettu järjestelmä (Forssén 2000, 16).

Progressiivisena etuutena lapsilisä ei ole juuri universaaliutensa vuoksi merkittävä. Sen periaatteena on tasata tuloja horisontaalisesti eli samassa asemassa olevien perheiden kesken. Tarkoitus on turvata perheen toimeentuloa tietystä riskistä, tässä tapauksessa lasten hankkimisesta, aiheutuvien tulonmenetysten vuoksi. Vertikaalisella oikeudenmukaisuudella taas tarkoitetaan sitä, että eri tulotasolla olevat voivat olla erilaisessa asemassa, kuten progressiivisessa tuloverotuksessa. (Ruotsalainen 1999, 71, 92.)

Kuten edellä kävi ilmi, lapsilisän asema universaalina etuutena on jakanut mielipiteitä koko sen olemassaolon ajan, ja niin se tekee edelleen. Vuoden 2004 perhebarometrissa nykyisen kaltainen universaali lapsilisäjärjestelmä ei saanut suuren yleisön kannatusta, vaikka yleensä tutun järjestelmän kannatus tapaa olla suuri riippumatta siitä, kuinka hyvä järjestelmä oikeasti on. Tässä tapauksessa nykyisenkaltaista universaalia järjestelmää kannatti ainoastaan 30 prosenttia vastaajista ja yli puolet oli sitä mieltä, että tulosidonnainen lapsilisäjärjestelmä olisi parempi vaihtoehto. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että hyvätuloisilla ei ole tarvetta lapsilisiin ja he pystyvät

rahas-toimaan ne ja käyttämään esimerkiksi nuoren opintojen tukemiseen. Nykyisen järjestelmän koettiin siis asettavan lapset eriarvoiseen asemaan. (Kontula 2004, 140.)

Sauli, Bardy ja Salmi (2002, 55) painottavat kuitenkin universaaliuden merkitystä esimerkiksi siinä, että sillä pyritään tasaamaan kuluja lapsiperheiden ja lapsettomien välillä, ja universaalilla lapsilisällä voidaan lisätä myös varakkaampien tunnetta yhteiskuntaan kuulumisesta. Lisäksi rikkaissa perheissä on vähän lapsia, joten lapsilisän muuttaminen tarveharkintaiseksi tulisi kalliiksi näin pienen ryhmän vuoksi. (Em.)

4.4 Lapsilisä tänään

Vuonna 2010 lapsilisä on Kelan maksama etuus, jota maksetaan lapsen vanhemmille lapsen syntymästä siihen asti kun tämä täyttää 17 vuotta. Ensimmäisen lapsen kohdalla lapsilisä on sata euroa kuukaudessa. Määrä nousee portaittain, kunnes vakiintuu viidennen ja sitä seuraavien lasten kohdalla 182 euroon. Yksinhuoltajakorotus on jokaisesta lapsesta 40,60 euroa. (<http://www.kela.fi>, viitattu 3.8.2010.)

Lapsilisän tasoa Suomessa voidaan tarkastella eri näkökulmista. Mikäli lapsilisän euromäärä suhteutetaan keskipalkkaan, Suomen lapsilisä sijoittuu tasoltaan OECD-maiden keskiarvon yläpuolelle. Tällä tapaa tarkasteltaessa on otettava huomioon se, että maiden tavat tukea perheitä vaihtelevat. Esimerkiksi joissain Keski-Euroopan maissa, kuten Saksassa, perhepolitiikka painottuu enemmän verovähennyksiin kuin tulosiirtoihin. Lapsilisän tasoa voidaan myös tarkastella euromäärinä, jolloin Suomi ei pärjää vertailuissa näin hyvin. Esimerkiksi vuonna 2004 Suomessa kahdesta lapsesta maksettava lapsilisä oli 90 euroa pienempi kuin Saksassa ja Tanskassa ja 20 euroa pienempi kuin Norjassa ja Ranskassa. Myöskään ostovoimalla mitattuna lapsilisät Suomessa eivät ole erityisen anteliaat. (Kangas 2006, 304.) Tasosta kertoo myös se, että teini-ikässä lapsilisä riittää yhden lapsen perheessä vain noin viidesosaan siitä, mitä lapsi kuluttaa. Suuremmissa perheissä saatetaan päästä jo 90 prosentinkin kattavuuteen, kun lapsilisä kasvaa lapsimäärän noustessa. (Kontula 2004, 28.)

Keskustelua on herättänyt paljon myös se, että Suomessa lapsilisän maksaminen lopetetaan lapsen täyttäessä 17 vuotta. Jo vuonna 2001 lapsilisätyöryhmä piti jättämässään mietinnössä tärkeänä, että lapsilisää maksettaisiin myös 17-vuotiaille ja että lapsilisän tasoa nostettaisiin (Salmi & Sääntti 2001, 44). Tällaisia muutoksia ei ole kuitenkaan tehty. Missään muussa Euroopan maassa lapsilisän

maksamista ei lopeteta näin nuorena, vaan niillä saatetaan turvata vielä nuoren opintojakin. Esimerkiksi Saksassa voi opintojen perusteella saada lapsilisää peräti 27 ikävuoteen asti. (Kontula 2004, 140.) Vuoden 2004 perhebarometrissa toteutetussa kartoituksessa lapsilisän saannin ikärajan nostamisen kannalla oli naisista kaksi kolmasosaa ja miehistä puolet. Noin 67 euron kuukausikorotuksen kannalla oli kaikista vastaajista 60 prosenttia, ja lapsiperheissä eläneistä vielä suurempi osa, noin kolme neljäsosaa. (Kontula 2004.)

5 Laman vaikutukset lapsiperheiden elämään ja toimeentuloon

5.1 Laman ja köyhyyden tutkimisesta

1990-luvulla lapsiperheet joutuivat monen yhtäaikaisen elämää hankaloittavan tekijän puristukseen: suhteellisen köyhyyden lisääntyminen, asumismenojen nousu, työn epävarmuuden lisääntyminen ja palveluiden heikentyminen koettelivat lapsiperheitä (Sauli ym. 2002, 55). Ennen kuin voidaan pohtia miten lama vaikutti lapsiperheisiin, on tarpeen määritellä laman käsite, joka ei ole täysin yksiselitteinen. Yleensä laman käsitettä on käytetty makrotalouden piirissä, mutta tällöin sillä tarkoitetaan nimenomaan taloudellista taantumaa. Tässä tapauksessa käsite sopii paremmin yhteisöllisiin ilmiöihin ja sitä on hankalampi liittää yksilöihin. (Salmi ym. 1996, 11.) Salmen, Huttusen ja Yli-Pietilän (1996, 11) mukaan onkin kyseenalaista, voiko perhe tai lapsi ylipäättään olla samalla tavalla ”laman kourissa” kuin valtio tai maatalous.

Lama on kuitenkin mahdollista ymmärtää laajemminkin tavoilla. Lama voidaan käsittää ensisijaisesti taloudellisena ilmiönä, joka kuitenkin laajenee myös henkiseksi tai kulttuuriseksi lamaksi. Toiseksi lamalla voidaan tarkoittaa yhteiskunnallista taantumista ylipäänsä, joka voidaan jakaa samanarvoisiin kolmeen osaan: taloudelliseen, henkiseen ja kulttuuriseen lamaan. Lama on käsitteenä abstraktimpi ja moniulotteisempi kuin esimerkiksi pelkästään työttömyys. Lamalla voi olla niin suoria kuin epäsuoriaakin vaikutuksia. (Salmi ym. 1996, 11.)

Oinosen (1998, 90) mukaan perheisiin ja lamaan liittyvässä tutkimuksessa pelkkä taloudellinen tulkinta lamasta on riittämätön. Hän perustelee väitettään sillä, että edes syvässä taloudellisessa kriisissä kaikki perheet eivät koe vaikeuksia ja toisaalta taloudellisen tilanteen vaikutuksia on vaikea erotella muista perheiden elämään liittyvistä tekijöistä. Perheitä koskevaan tutkimukseen sopii näin ollen paremmin käsitys, jossa lama ymmärretään sateenvarjokäsitteenä, johon kuuluu

taloudellisen puutteen lisäksi myös sosiaalinen ja kulttuurinen puute. (Em.) Tässä tutkimuksessa tukeudun tähän tulkintaan lamasta. En siis lähesty lamaa ainoastaan taloudellisena ilmiönä, vaan kiinnitän huomiota laman aiheuttamien taloudellisten vaikeuksien vaikutuksiin muihinkin elämän osa-alueisiin.

Tässä yhteydessä on tarpeen selventää myös muutamia köyhyyden määrittelyyn liittyviä käsitteitä. Suhteellisesti huonoa toimeentuloa ilmaistaan puhumalla pienituloisuudesta tai köyhyydestä. Tulonjakomittarit kuvaavat yleensä tulojen suhteellista kehitystä eli tulojen muutosta verrattaessa niitä jonkun toisen tuloihin. Vaikka ihmisen omat tulot pysyisivät samoina, suhteellisessa tuloasemassa voi siis tapahtua muutosta, jos muiden tulot muuttuvat. Suhteellisella tavalla tarkasteltuna tulotasot eivät tule esiin, vaan suhteellisilla tuloeroilla halutaan tarkastella ihmisten tilannetta suhteessa toisiin. (Sauli 2001, 152–155.) Suhteelliset tuloerot ovat kuitenkin niitä, joiden merkitys kokemuksellisesti ja sosiaalisesti on suurin (Uusitalo 1988, 30).

Huonosti toimeen tulemisella tarkoitetaan tilannetta, jossa kotitalouden jäsenmäärän ja rakenteen huomioon ottaen tulot jäävät alhaisiksi. Köyhyysaste taas tarkoittaa sitä osaa väestöstä, joka jää köyhyysrajan alapuolelle tulojensa vuoksi. Tällaiseksi köyhyysrajaksi otetaan yleensä 50 tai 60 prosenttia väestön keskimääräisestä toimeentulon tasosta. Näin köyhyysrajakin on siis suhteellinen käsite, joka vaihtelee vuosittain väestön tulojen mukaan. Lapsiköyhyydellä tarkoitetaan niiden lasten, jotka kuuluvat köyhyysrajan alittaneisiin perheisiin, osuutta kaikista lapsista. (Sauli 2001, 154–155.)

5.2 Taloudellisen tilanteen heikentyminen

Lapsiperheet eivät pysyneet mukana 1990-luvun loppupuolen yleisessä tulokehityksessä. Muutokset asumismenoissa, tulonsiirroissa ja palveluissa kuormittivat perheitä, ja toimeentulon epävarmuus ja niukkuus vaikuttaa myös perheen kestokykyyn ja henkisiin voimavaroihin. (Sauli ym. 2002, 33, 41.) Lapsiperheiden toimeentuloon vaikuttivat luonnollisesti myös työttömyys, velkaantuneisuus, asumistuen alentuminen, toimeentulotuen ja työttömyysturvan maksuperusteiden tiukentuminen ja asuntolainojen korkojen verovähennysoikeuksien muuttuminen (Salmi ym. 1996, 13, 16).

Perhepoliittisten tulonsiirtojen leikkaukset olivat ainakin osittain syynä lapsiperheiden huonoon tulokehitykseen 1990-luvulla. Vuodesta 1990 vuoteen 2002 lapsiperheen keskimäärin saamat tulonsiirrot laskivat noin 10 prosenttia, mutta pienten lasten perheissä lasku oli vieläkin tuntuvampi,

noin 15 prosenttia. Näihin muutoksiin syynä olivat heikon palkkakehityksen vaikutus ansiosidonnaisen vanhempainrahan määrään ja lapsilisän ja kotihoidon tuen leikkaukset. Kaikista lapsiperheiden saamista bruttotuloista tulonsiirtoja on noin 14 prosenttia. Näistä perhepoliittisten tulonsiirtojen osuus on noin puolet. Pienituloisilla lapsiperheillä tulonsiirtojen vaikutus on kuitenkin suurempi kuin muilla, sillä heidän bruttotuloistaan suurin osa, noin 60 prosenttia, on tulonsiirtoja. (Moisio 2005, 70, 76.)

Lapsilisien ostovoima heikentyi ajanjaksolla 1995–2000 11 prosenttia (Sauli ym. 2002, 42, 45). Universaalien lapsilisän leikkaukset ovat kohdistuneet tasaisesti kaikkiin tuloluokkiin, niin suurikuin pienituloisiin. Pienituloisten kohdalla ne ovat tietenkin tuntuneet suhteellisesti eniten. Lapsilisien osuus kaikista perhepoliittisista tulonsiirroista on noin puolet. Niihin tehdyt leikkaukset olivat rahamäärällisesti suurempia kuin missään muussa perhepoliittisessä etuudessa. (Moisio 2005, 76.) Näin ollen voidaan siis todeta lapsilisien leikkausten vaikuttaneen paljon juuri pienituloisimpien kotitalouksien toimeentuloon. Sauli, Bardy ja Salmi (2002, 42) kysyvätkin millainen vaikutus lapsipoliittisten tulonsiirtojen leikkauksilla ja niiden reaaliarvon heikkenemisellä on ollut lapsiköyhyyden kasvuun tai jopa nuorten aikuisten päätökseen siitä, hankkivatko he lapsia vai eivät.

Esimerkiksi työttömyyden vaikutus lapsiperheiden tulokehitykseen ei liene kuitenkaan ollut kovin suuri, koska työttömyys oli korkeimmillaan 1990-luvun alkupuoliskolla. Lisäksi noin viidesosassa huonosti toimeentulevista perheistä ei ollut työttömyyttä lainkaan. Tämänkaltainen working poor – tilanne on Suomessa ongelma erityisesti lapsiperheiden kohdalla. (Sauli 2001, 157–158.) 1990-luvun loppupuolella köyhyysrajan alittaneissa lapsiperheissä tilanne oli sellainen, että perheiden huoltajista suunnilleen puolet toimi ammatissa, kun taas lapsettomissa köyhyysrajan alittaneissa perheissä köyhyyden syynä oli suurimmalla osalla työttömyys tai työmarkkinoiden ulkopuolella oleminen eli esimerkiksi eläkkeellä oleminen. Kokonaistilanne vuosina 1990–2000 osoittaa, että köyhien lapsiperheiden työikäiset olivat selvästi useammin töissä kuin köyhissä lapsettomissa kotitalouksissa. Heidän työmarkkina-asemansa oli kuitenkin usein epävakaa, ja lyhyet työsuhteet olivat tyypillisempiä köyhissä lapsiperheissä kuin muissa. (Sauli ym. 2002, 42–45.)

Esimerkiksi opiskelu ei selitä tätä eroa, sillä opiskelijoita on näiden perheiden huoltajista melko pieni osa, tosin kuitenkin suurempi kuin muiden lapsiperheiden kohdalla. Sen sijaan yksi selittävä tekijä epävarmojen työsuhteiden taustalla oli se, että köyhissä perheissä huoltajista huomattavasti muita perheitä suuremmalla osalla oli suoritettuna vain peruskoulu. Pienituloisissa perheiden huoltajien joukossa näkyi kuitenkin myös korkeakoulutettuja. (Sauli ym. 2002, 44–45.)

Toisaalta on kuitenkin huomioitava, että etenkin pitkäaikaistyöttömyydellä kyllä oli vaikutusta myös lapsiperheiden köyhtymiseen, sillä esimerkiksi pitkään vailla työtä olleiden osuus köyhyysrajan alittaneiden lapsiperheiden huoltajista kasvoi 1990-luvun loppua kohti tultaessa. Voidaan kuitenkin sanoa, että työttömyys yksin ei riitä selittämään lapsiperheiden köyhtymistä. (Sauli ym. 2002, 42–43.) Moision (2005, 70, 78) mukaan heikko palkka- ja yrittäjätulojen kehitys on kuitenkin ollut suurin syy yksinhuoltajien ja pienten lasten vanhempien heikkoon tulokehitykseen. Työttömyyden lisäksi lapsiperheillä on ollut ongelmia hankkia toimeentuloa työmarkkinoilta esimerkiksi pienen lapsen tai yksinhuoltajuuden työssäkäynnille asettamien rajoitusten vuoksi. (Em.)

Myös päivähoitomaksujen muutokset vaikuttivat perheiden taloudelliseen tilanteeseen laman aikana. Kuntien vaikeutunut taloustilanne 1990-luvulla loi paineita korottaa päivähoitomaksuja. Niitä korotettiin vuosina 1991, 1992 ja 1993. Päivähoitomaksuja kiristivät myös kuntien päätökset siitä, mitä tuloajoja korvausluokissa käytetään. Vuoden 1997 kotihoidon tuen suuren muutoksen yhteydessä muuttuivat myös päivähoitomaksut radikaalisti, kun tuloajat ja ylin maksuluokka sekä nollamaksuluokka poistettiin. Enimmäismaksun määräksi tuli kuukaudessa 1000 markkaa, ja maksu määräytyi prosenttina tuloista, jotka ylittivät tietyn vähimmäistuloajan. Maksuperusteet myös yhtenäistyivät koko maassa, eikä hinta enää määräytynyt asuinpaikan mukaan. (Hiilamo 2002, 222.)

Erityisesti yksinhuoltajia koskeneita muutoksia olivat 1990-luvulla esimerkiksi yksinhuoltajavähennyksen korvautuminen lapsilisän korotuksella vuoden 1994 alussa ja alennetun elatusavun poistuminen vuoden 1999 alussa. Yksinhuoltajavähennys oli kunnallisverotuksessa myönnettävä lapsivähennyksen tapainen etu, jota ilman osa yksinhuoltajista tulojen pienuuden vuoksi jäi kokonaan. Tämän uudistuksen korvaamiseksi vuodesta 1994 lähtien yksinhuoltajille alettiin myöntää korotettua lapsilisää, joka korvasi aiemmin verohyödyn sitä paremmin, mitä pienemmät yksinhuoltajan tulot olivat. (Hiilamo 2002, 224.)

5.3 Lapsiperheiden köyhtyminen suhteessa koko väestöön

Edellä toin esille useita seikkoja, jotka heikensivät lapsiperheiden taloudellista tilannetta 1990-luvulla. Lapsiperheet olivat ainut väestöryhmä, jonka köyhyysasteessa tapahtui merkittävää nousua 1990-luvun lopulla. Alimmillaan lapsiperheiden tulotaso oli vuonna 1994, kun tarkastellaan EU:n

komission määrittelemän köyhyysrajan (60 prosenttia mediaanitulosta) alle jääneitä perheitä. Heillä tulotason keskiluku oli 51 prosenttia keskimääräisestä tulotasosta.² Tämä oli siis tilanne jo ennen esimerkiksi lapsilisän ja kotihoidon tuen leikkausta. (Sauli ym. 2002, 33, 41.)

Lapsiperheiden tilanne 1990-luvulla muuttui tulojakaumalla siten, että niiden jäseniä siirtyi alempiin tuloluokkiin etenkin tulojakauman keskeltä. Muutos on helpoin ymmärtää lukuina: alaikäisten lasten määrä kahdessa alimmassa tuloluokassa kasvoi siten, että kun vuonna 1990 lapsia näissä tuloluokissa oli 250 000, vuonna 1998 vastaava luku oli 300 000. Vuosina 1990–1994 perheisiin, joiden tulotaso jäi alle 60 prosentin koko väestön mediaanituloista, kuului yli 70 000 lasta. Vuonna 1998 luku oli jo 130 000, eli tuona aikana se miltei kaksinkertaistui. (Sauli 2001, 153–154, 157–158.)

Millaisia perheitä köyhyysrajan alapuolelle jääneet lapsiperheet sitten olivat? Ensimmäinen huomioitava seikka on se, että köyhät perheet olivat suuria³ kaksi kertaa useammin kuin muut lapsiperheet. Toiseksi pieniä, alle kouluikäisten lasten perheitä oli köyhien lapsiperheiden joukossa enemmän kuin muita. Myös yksinhuoltajuus oli köyhyysriski, sillä yksinhuoltajaperheitä oli köyhyysrajan alapuolelle jääneiden lapsiperheiden joukossa kaksi kertaa enemmän kuin muita lapsiperheitä. Muun muassa näiden syiden vuoksi köyhyysrajan alapuolelle jääneet lapsiperheet olivat riippuvaisia sosiaaliturvasta, jolloin perhepoliittisten etuuksien leikkaaminen 1990-luvulla kohdistui selvimmin juuri niihin perheisiin, joiden tulotaso ei muutenkaan riittänyt ylittämään köyhyysrajaa. (Sauli ym. 2002, 45.) Yksinhuoltajuuden vaikutusta köyhyysriskiin kuvaa esimerkiksi Blomin (2001, 177) vertailu, jossa kaikki yksinhuoltajat ja yhden elättäjän perheet jäävät tuloiltaan alle palkkatyöläisten keskiarvon, vaikka he olisivat olleet ammatiltaan johtajia.

Myös Moisio (2005, 65, 78) on selvityksessään lapsiperheiden tulokehityksestä vuosina 1990–2002 tullut siihen tulokseen, että etenkin suuret lapsiperheet, yksinhuoltajat ja alle kolmivuotiaiden lasten perheet olivat niitä, joiden tulokehitys tarkasteluajanjaksolla oli heikkoa. Näiden ryhmien heikko tulokehitys on ollut yksi merkittävä tekijä, joka on ollut vaikuttamassa koko lapsiperheryhmän muita heikompaan tulokehitykseen. Suurempi osa lapsiperheistä oli kuitenkin sellaisia, joiden tulokehitys tutkitulla ajanjaksolla oli hyvä tai keskinkertainen. Tällaisia hyvin menestyneitä perheitä ovat olleet etenkin kahden vanhemman pienet, yhden tai kahden lapsen perheet ja sellaiset lapsiperheet, joissa nuorinkin lapsi on jo kouluiässä. Tämä kertoo lapsiperheiden ryhmän sisällä

---

² Tämä tarkoittaa käytännössä noin 18 000 euroa vuodessa vuoden 2000 tulotasolla havainnollistettaessa.

³ Suurella perheellä tarkoitetaan tässä perhettä, jossa oli yli kolme lasta.

tapahtuneesta polarisaatiosta, joka on lisääntynyt lapsiperheiden ryhmän sisällä vielä voimakkaammin kuin koko väestön kohdalla. (Em.)

Myöskään Salmen, Huttusen ja Yli-Pietilän (1996, 163, 165–166) tutkimuksen mukaan kaikki lapsiperheet eivät kokeneet lamaa samalla tavalla. Osassa perheitä lama ei aiheuttanut juuri minkäänlaisia muutoksia, kun taas suuressa osassa perheitä sekä aineellinen että henkinen elämä tiukentui laman vaikutuksesta ja osassa perheitä lama aiheutti jopa huomattavia vaikutuksia. Noin puolella perheistä rahat eivät riittäneet seuraavaan palkkapäivään. Lapsiperheistä noin kymmenesosa oli sellaisia, jotka eivät juuri huomanneet lamaa. Saman verran perheitä kuului kuitenkin siihen joukkoon, jolle lama aiheutti suuria ongelmia. Perhepoliittisten etuuksien leikkauksia oli vaikeita ennakoida, sillä perhe oli saattanut perustaa toimeentulonsa tietynsuuruisten etuuksien varaan ja etuuksien pieneneminen romutti nämä suunnitelmat. Lisäksi elämän suunnittelun vaikeutta lisäsi työttömyyden ja työpaikan epävarmuus. Tutkimuksessa kaksi kolmasosaa perheistä kertoi elämän ja tulevaisuuden suunnittelun vaikeutuneen viime vuosina. (Em.)

1990-luvun aikana tiukentuneella taloustilanteella oli vaikutuksia myös fyysiseen ja henkiseen terveyteen. Vuonna 1996 pääkaupungin lapsiperheitä tutkineen Lehto-Trapnowskin (1996, 17–19) tutkimuksessa mukana olleista perheistä suurin osa kertoi tunteneensa jonkinlaista huolta taloudellista tilanteestaan, ja vakavia taloudellisia huoliakin oli kertomansa mukaan joutunut kohtaamaan joka neljäs vastaajaperhe. Taloushuolilla oli yhteys vanhempien fyysisiin ja psyykkisiin oireisiin, kuten päänsärkyyn, unettomuuteen, ahdistukseen ja uupumukseen. Erityisen selvästi tämä näkyi yksinhuoltajien kohdalla. (Em.)

Leinosen (2004, 79–80, 89–90) mukaan useat vanhemmat kokivat laman vaikuttaneen myös heidän vanhempana oloonsa. He kokivat esimerkiksi olevansa jännittyneempiä ja passiivisempia ja heillä oli vähemmän aikaa ja energiaa lasten kanssa olemiseen. Vanhemmat kertoivat myös kokeneensa riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteita. Positiiviset lamaan liittyvät vaikutukset olivat harvinaisia. Taloudellisella lamalla voi siis olla kielteisiä seurauksia lasten hyvinvoinnin kannalta myös tätä kautta, sillä se saattaa vaikuttaa vanhempien mielenterveyteen ja perhesuhteisiin. Yhteiskunnan tarjoamalla taloudellisella tuella ja muulla välineellisellä avulla tällaisia ongelmia voitaisiin kuitenkin torjua. (Em.)

On vaikeaa määritellä tarkasti mitkä perhettä koskevat muutokset johtuvat juuri lamasta, koska perheen elämä muuttuu vallitsevasta taloustilanteesta huolimatta. Kuten edellä todettiin, lama ei kosketa kaikkia perheitä – lapsiperheitäkään – samalla tavalla. On vaikeaa vetää yksiselitteisiä

johtopäätöksiä siitä, miten lama loppujen lopuksi vaikutti perheiden elämään. (Oinonen 1999, 165, 189.) 1990-luvulla tapahtuneet lapsiperheitä koskettaneet muutokset olivat niin moninaisia ja monensuuntaisia, että se hankaloittaa entisestään tähän kysymykseen vastaamista. Joka tapauksessa lapsiperheiden etuuksiin toteutettiin suuria leikkauksia, ja lisäksi lapsipalveluihin kuten koulutukseen kohdistettuja varoja leikattiin. Lapsiperheiden keskimääräinen toimeentulo heikkeni 1990-luvun alussa ja palautui aiemmalle tasolle vasta 1990-luvun lopulla. (Sauli 2001, 166, 168.)

5.4 Viimeaikainen kehitys

Julkisen talouden säästöjen seurauksia olivat muun muassa julkisen vallan vastuun heikentyminen lapsiperheiden hyvinvoinnista ja muutokset sukupuolten välisessä tasa-arvossa. Suomi loittoni pohjoismaisen perhepolitiikan ideaalimallista, jonka tunnusmerkkejä ovat etenkin universalismi, julkisen vallan vastuu lapsiperheiden taloudellisesta hyvinvoinnista ja sukupuolten välinen tasa-arvo. (Hiilamo 2000, 112, 118.)

Laman ja perhetukien leikkausten jälkeen Suomessa niin taloudellisesti kuin sosiaalisestikin huonosti voivien perheiden määrä on kasvanut. Lapsiperheiden köyhyysaste on lisääntynyt ja ostovoima vähentynyt. Lapsiperheiden pienituloisimman viidenneksen tulotaso ei edes vuonna 2000 ollut vielä saavuttanut 1990-luvun alun tasoa. Sosiaalisen pahoinvoinnin lisääntymisestä kertovat muun muassa lastensuojelun piiriin kuuluvien lasten lukumäärän kasvaminen. Taloudellisten huoltien kanssa kamppaileminen vaikuttaa lisäksi vanhempiin myös fyysistä terveyttä heikentäen, ja laman ja köyhyyden jättämät jäljet voivat näkyä henkisessä hyvinvoinnissa pitkään niin lasten kuin vanhempienkin kohdalla. (Kontula 2004, 137.)

Viime aikoina lapsiperheiden tuloerot ovat kasvaneet. Yksinhuoltajaperheillä riski köyhyyteen on suurin, sillä he jäävät selvästi muiden perheiden jälkeen tulotasolla ja -kehityksellä mitattuna. Sen lisäksi, että heidän reaalitytulonsa ovat kasvaneet vain viidenneksen muiden lapsiperheiden tuloista, heidän riippuvuutensa sosiaaliturvasta on lisääntynyt. Heikko tulotaso näkyy muun muassa ruokarahan vähyytenä. Ruoasta saatetaan joutua säästämään päivittäin ja ruokarahat loppuvat helposti ennen seuraavaa päivää, jolloin rahaa saa lisää. Tämä on johtanut useilla perheillä ruoan yksipuolistumiseen, jolloin joudutaan tinkimään esimerkiksi lihasta tai hedelmistä. Tätä asiaa ei suinkaan helpota se seikka, että Suomessa ruoka on Euroopan kolmanneksi kalleinta. Rahanpuute vaikuttaa myös ruoan laatuun, sillä halvemmat hinnat pakottavat ruokarahojen vähyyden kanssa

kamppailevia valitsemaan usein esimerkiksi säilykkeitä tai makkaraa tai muita jalostettuja tuotteita, jotka ovat halvempia kuin vastaavat parempilaatuiset tuotteet. (Isola 2009, 216–218.)

Lapsiperheissä köyhyys näkyy myös puutteena sellaisista asioista, joita lapset kokevat ”kaikilla muilla” olevan. Lasten on vaikea ymmärtää, miksi toisilla on mahdollisuus esimerkiksi harrastaa asioita, joihin itsellä ei ole mahdollisuutta. Usein vanhemmat yrittävät salata perheen taloudellisen tilanteen ja oman ahdinkonsa lapsilta, eivätkä lapset ymmärrä epäoikeudenmukaisuuksien syitä. Jo ensimmäisiltä luokilta alkaen lapsiperheissä joudutaan tilanteisiin, joissa taloudellinen tiukkuus aiheuttaa ongelmia. Ongelmia saattavat aiheuttaa esimerkiksi harrastusten ja niihin tarvittavien välineiden sekä retkien rahoittaminen. (Isola 2009, 219.)

6 Lähestymistapa ja metodi

6.1 Sosiaalinen konstruktivismi

Tutkimukseni viitekehyksenä ja lähestymistapana toimii sosiaalinen konstruktivismi. Potter (1996, 97–98) kuvailee konstruktivismia peili- ja rakennusmetaforan avulla. Teksteihin voidaan suhtautua yhtäältä peilinä, jolloin kieli vain heijastaa todellisuutta eli asioiden oikeaa tilaa. Toisaalta niitä voidaan tarkastella rakennustyömaana, jolloin kuvaukset ja lähestymistavat itse asiassa rakentavat maailmaa, tai ainakin versioita siitä. (Em.) Potterin vertauksessa peili viittaa realistiseen näkökulmaan aineiston tarkastelussa. Realistisella näkökulmalla tarkoitetaan sitä, että kielen käyttäjät toimivat informanteina eli kieltä tarkastelemalla pyritään saamaan tietoa todellisuudesta ja kielen käytön perusteella halutaan saada tietoa siitä, miten asiat todellisuudessa ovat (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 9, 19). Rakennustyömaalla sen sijaan viitataan sosiaaliseen konstruktivismiin.

Mikäli tekstiä tarkastellaan vain peilinä, joudutaan tarkastelemaan heijastusta todellisuuden kuvana, josta ei oikeastaan voida tehdä sen kummempia tulkintoja (Potter 1996, 97–98). Sosiaalisessa konstruktivismissa sen sijaan ei aineistoa pidetä heijastuksena mistään todellisuudessa olemassa olevasta asiasta. Ei-heijastavuudella tarkoitetaan juuri sitä, että ulkoisen todellisuuden ei nähdä heijastuvan kielestä, eikä kielen nähdä myöskään heijastavan ihmisen sisäistä maailmaa. (Jokinen ym. 1993, 20.) Toisin kuin peilistä, rakennuksesta sen sijaan voidaan tarkastella esimerkiksi miten se on rakennettu ja millaisia aineita sen rakentamisessa on käytetty. Maailmaa ei siis pidetä

valmiina, vaan ihmiset rakentavat maailmaa aina esimerkiksi puhuessaan tai kirjoittaessaan siitä. (Potter 1996, 97–98.) Tämä Potterin esittelemä rakennustyömaa-näkökulma toimii lähtökohtana myös omassa suhtautumisessani aineistoon: pidän omaa tutkimusaineistoani eli mielipidekirjoituksia toiminnan muotona jo itsessään. Niitä kirjoitettaessa kirjoittaja on samalla tullut rakentaneeksi maailmaa, ei vain kuvailleeksi sitä, vaikka tämä rakentaminen saattaakin olla tietoista tai jopa strategista (Potter 1996, 108).

Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta lähtee myös diskurssianalyysi, jonka tarkoituksena on tarkastella kielenkäyttöä sosiaalista todellisuutta rakentavana tekemisenä. Diskurssianalyysin perustavana ajatuksena on se, että samaa ilmiötä voidaan tehdä ymmärrettäväksi monin tavoin. Tarkastelun polttopiste suunnataan siihen, miten kukin toimija kieltä käyttää tehdessään asioita ja ilmiöitä ymmärrettäviksi. Kielen käytölle tai erilaisille ilmiöille ei etsitä syitä, vaan ilmiöiden kuvaaminen on sellaisenaan tutkimuskohde. Jokainen ihminen on siis kieltä käyttäessään mukana luomassa sosiaalista todellisuutta: niitä välineitä, joilla kyseisen aikakauden ilmiöitä tehdään ymmärrettäväksi. (Suoninen 1999, 17–19.) Se sosiaalinen todellisuus, jossa elämme, muuttuu kielen käytön seurauksena. Kielen käyttäminen on samalla merkityksien antamista eli konstruointia. (Jokinen ym. 1993, 18–20.)

6.2 Retorinen analyysi

Tutkimukseni metodisena lähestymistapana toimii retorinen analyysi. Retorinen analyysi on yksi diskurssianalyyttisen tutkimuksen analyttinen painopistealue. Niitä yhdistää muun muassa se, että lähtökohtana tutkimukselle pidetään sosiaalista konstruktivismia ja tutkimusaineistona ollaan kiinnostuneita tekstistä tai puheesta. Sosiaalisen konstruktivismin periaatteen mukaan niitä ei tarkastella todellisuuden heijastuspintoina, vaan niistä ollaan kiinnostuneita sellaisenaan, koska niiden nähdään itsessään olevan todellisuuden osia. (Jokinen 1999, 38–39, 126.)

Koska retorinen analyysi on diskurssianalyttistä tutkimusta, siinä ollaan kiinnostuneita merkitysten tuottamisesta kielen avulla. Painopiste on kuitenkin sen tarkastelemisessa, miten yleisöä koetetaan sitouttaa tiettyyn todellisuudesta esitettyyn versioon vakuuttelemalla ja tekemällä siitä erityisen kannatettava. Retorisen analyysin aineistona voidaan käyttää kirjallisia tekstejä, erilaisista vuorovaikutustilanteista kerättyjä aineistoja sekä tutkimusta varten tuotettuja aineistoja. Kirjalliset aineistot ovat kuitenkin keskeisiä aineistoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi

sanomalehtikirjoitukset. (Jokinen 1999, 126.) Retorisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita itse tekstistä ja sen vaikutuskeinoista sen sijaan, että tutkittaisiin tekstin vastaanottamista yleisössä (Kaakkuri-Knuutila 1998, 234).

Retoriikantutkimus on kiinnostunut esimerkiksi siitä, miten ja millaisesta asemasta puhuja esittää itsensä, kenelle teksti on osoitettu ja miten kirjoittaja argumentoi ja perustelee argumenttinsa. Tutkimus lähtee siitä oletuksesta, että teksti on syntynyt sosiaalisessa kontekstissa, joten siitä ovat löydettävissä puhujan ja kuulijan roolit. (Alasuutari 1999, 157.) Argumentoinnin tutkiminen on retorisisessa analyysissä hyvin tärkeässä roolissa. Argumentaatioissa on kyse luonnollisella kielellä tapahtuvasta vuorovaikuttamisen muodosta, joka on aina myös tulkinnallinen. Siten se eroaa esimerkiksi pätevästä todistuksesta, jossa noudatetaan tiettyjä sääntöjä. Argumentaatioissa on lisäksi aina kyse kohtaamisesta, eli puhujan ja yleisön välisestä vuorovaikutuksesta. Esitetyille väitteille pyritään saamaan yleisön hyväksyntää, joten ilman yleisöä argumentaatiolla ei voi olla vaikutusta. Argumentaatio osoittaa myös sen, että yleisön mielipiteille annetaan arvoa, koska omaa tahtoa ei pyritä toteuttamaan esimerkiksi pakon tai painostuksen avulla. (Perelman 1996, 16–17.)

Retorisessa analyysissä ei kiinnitetä huomiota ainoastaan argumentteihin, joita kirjoittaja tai puhuja esittää, vaan myös niihin väitteisiin, joita samalla pyritään vähättelemään. Jokainen väite kumoo samalla monta muuta mahdollista vaihtoehtoa. (Potter 1996, 106.) Tämä argumenttien välinen suhde tulee hyvin ilmi Potterin (1996, 106–107) sotametaforassa, jossa hän jakaa retoriikan hyökkäys- ja puolustusretoriikkaan. Hyökkäysretoriikassa pyritään heikentämään vastustajan esittämiä argumentteja, kun taas puolustavassa retoriikassa koetetaan puolustaa omaa kantaa vastustajan esittämää hyökkäysretoriikkaa vastaan. (Em.)

Vaikka argumentointi perustuukin tällä tavoin aina tietynlaiseen vastakkainasetteluun, argumentoijien on kuitenkin syytä olla samoilla linjoilla tiettyjen asioiden suhteen. Heidän tulee olla yhtä mieltä esimerkiksi käytetystä kielestä ja puheenvuorojen jaosta, joten tässä mielessä argumentointia voidaan verrata pelin pelaamiseen. (Billig 1987, 23.) Argumentoinnilla on lisäksi sekä sosiaalinen että yksityinen merkityksensä. Yksityinen merkitys koostuu argumenttien luomisesta, kun taas sosiaalinen merkitys viittaa argumenttien esittämiseen eli ihmisten väliseen kanssakäymiseen väittelyn merkeissä. (Billig 1987, 44.) Argumentointi nähdään siis vahvasti sosiaalisena toimintana, ihmisten välisenä kommunikaationa (Jokinen 1999, 127).

Argumenteista on löydettävissä kahdenlaista suuntautumista: yhtäältä niiden tarkoitus on saada aikaan toimintaa, toisaalta ne taas koettavat luoda itsestään kuvaa todellisina versioina. (Potter 1996, 108). Kaikella argumentaatiolla tavoitellaan kuitenkin kannatuksen saamista tai lisäämistä

esitetyle argumentille. Argumentin voidaan katsoa olevan tehokas silloin, kun se saa kuulijat tai lukijat toimimaan toivotulla tavalla tai päinvastoin pidättäytymään jostain toiminnasta. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 45.)

Koska argumentin tavoitteena on vaikuttaa yleisöön, argumentin esittäjä ei voi unohtaa sitä, millaiselle yleisölle puhuu tai kirjoittaa. Esitys täytyy siis muokata yleisön mukaan. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 7.) Argumentin esittäjän tulee varmistua siitä, että hän esittää argumenttinsa muodossa, jonka yleisö voi ymmärtää (Billig 1987, 196). Vakuuttaakseen yleisönsä argumentoijan tulee osoittaa myös tietynlaista vaatimattomuutta, eikä hän saa olettaa sanojensa olevan kyseenalaistamaton totuus. Pelkkä kirjoittaminen tai puhuminen ei siis riitä: on myös tultava kuunnelluksi. Samaan sosiaaliluokkaan kuulumisen tai esimerkiksi vierailujen kautta kartoitettujen sosiaalisten suhteiden kaltaiset tekijät edesauttavat argumentoijan mahdollisuuksia saada viestilleen yleisön hyväksyntä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 16–17.)

Argumentaatio voidaan jakaa yleisön mukaan esimerkiksi rajatulle yleisölle tai universaaliyleisölle suunnattuihin esityksiin. Kuulijoiden määrällä ei ole vaikutusta tähän jakoon, vaan jako riippuu puhujan tavoitteesta. Vaikka yleisönä olisi vain yksi henkilö, puhuja voi kuitenkin tarkoittaa argumenttinsa sellaiseksi, että ne olisivat myös universaaliyleisön hyväksyttävissä. Jako suostutteluun ja vakuutteluun voidaan liittää erilaisille yleisölle suunnattuihin esityksiin siten, että suostuttelusta on kyse rajatulle erityisyleisölle tarkoitettussa argumentoinnissa, kun taas universaaliyleisön ollessa esityksen kohteena on kyse vakuuttamisesta. Puhuja ottaa yleisön huomioon siten, että väitteiden lähtökohtien tulee olla sellaisia, jotka yleisö hyväksyy. Näin hyväksyntää ei tarvitse rakentaa aivan alusta, vaan se voidaan koettaa vain siirtää koskemaan myös lähtökohtien perusteella tehtyjä johtopäätöksiä. (Perelman 1996, 25, 28.)

6.3 Uusi retoriikka

Retorisesta analyysistä puhuttaessa on syytä selvittää vielä uuden ja perinteisen retoriikan eroja, sillä tutkimukseni retoriikka-analyysi perustuu ennen muuta uuteen retoriikkaan. Retoriikan tutkimuksen juuret ovat antiikin Kreikan puhetaitojen opettamisessa, ja täten se muodostaa yhden vanhimmista länsimaisessa historiassa tunnetuista tutkimustraditioista. Se oli keskeisessä roolissa aina 1800-luvulla tapahtuneeseen katoamiseensa asti. (Billig 1991, 1.) Retoriikka sellaisessa muodossa, jossa se tunnettiin länsimaissa yli kahden tuhannen vuoden ajan, ei siis onnistunut

selviytymään 1900-luvulle asti. Siitä mikä aiemmin oli tunnettu retoriikkana, alettiin nyt käyttää nimityksiä kielioppi tai kielentutkimus. Retoriikka sai sanan huonon kaiun, ja siitä alettiin puhua muun muassa ”pelkkänä retoriikkana”. Retoriikka ei kuitenkaan kuollut lopullisesti, sillä 1900-luvun loppupuoliskolla se nosti jälleen päätään. Uusi retoriikkakaan ei täysin erottaudu antiikin perinnöstä, vaan siinä sekoittuvat sekä perinne että tutkimussuunnan uudet tuulet. (Billig 1991, 196–197.)

Sanonta ”pelkkää retoriikkaa” kuvastaa hyvin sitä, miten huono kaiku retoriikka-sanalla on ollut. Retoriikan on usein koettu olevan tyhjää puhetta vailla sisältöä. Tällaisen ajattelutavan mukaan retoriikassa esitetään asioita, jotka saattavat kuulostaa hienoilta, mutta ovat vailla todellista merkitystä. Retoriikka saatetaan jopa nähdä huijauksena tai temppuiluna. Jo Platon suhtautui retoriikkaan epäilevästi: suunnilleen samankaltaisella epäluottamuksella, jota nykyään tunnetaan esimerkiksi mainostajia kohtaan. Tällaiset epäilykset kohdistuvat nimenomaan sellaiseen toimintaan, jossa tyyli pannaan sisällön edelle. Niin retoriikkaa kuin mainostamistakin saatetaan pitää epäilyttävänä, koska houkuttelevalta näyttävä pinta saattaa saada yleisön kiinnostumaan siitä vääristä syistä. (Billig 1987, 32, 33.)

Kaikki tämä epäluottamus ei ole aivan perusteetonta. Tyyli on aina ollut osa niitä asioita, joihin retoriikassa on kiinnitetty huomiota. Muinaiset retoriikan opettajat painottivat puhumisen tapaa, ja niinpä retoriikan tutkimus keskittyi parhaimmillaankin vain tuottamaan oppaita kielen tehokkaaseen käyttöön. Vanha retoriikka keskittyi täten ennen kaikkea sellaisen kielenkäytön kehittämiseen, joka onnistuisi vakuuttamaan yleisön. Argumentointi on kuitenkin se tekijä, joka erottaa retoriikan pelkästä mainostempusta, ja uudessa retoriikassa pääosassa onkin pelkän kielen koristeiden tutkimisen sijaan nimenomaan argumentaatio. (Billig 1987, 32, 33.)

Tällainen retoriikan tutkimuksen suunta on itse asiassa palaamista retoriikan juurille, sillä alun perin retoriikka perustui juuri argumentoinnin tutkimiseen (Billig 1987, 34). Uusi retoriikka siis tarkoittaa Aristoteleen retoriikkaan pohjautuvaa tutkimusta, jossa ollaan kiinnostuneita ensisijaisesti argumenteista, joilla tähdätään jonkin kiistanalaisen väitteen hyväksymiseen tai hylkäämiseen. (Perelman 1996, 10–11). Uudessa retoriikassa ei hyväksytä ajattelutapaa, jonka mukaan osa puheesta tai tekstistä olisi pelkkää retoriikkaa ja todellinen asiasisältö löytyisi muualta. Sen sijaan kielellisten konstruktioiden lähtökohdaksi otetaan se, että ne ovat itsessään retorisia. Tämä perustuu siihen, että puheen tai tekstin tuottamisessa tehdään valintoja, jotka ovat synnyttämässä todellisuutta. (Alasuutari 1999, 164.) Uusi retoriikka eroaa perinteisestä antiikin retoriikasta myös

esimerkiksi siinä, että antiikin retoriikassa tarkasteltiin puhetta, mutta uusi retoriikka on kiinnostunut myös kirjoitetuista aineistoista (Perelman 1969, 6).

Yleisö voidaan määritellä siksi joukoksi, johon puhuja tai kirjoittaja toivoo argumentoinnillaan vaikuttavansa. Yleisöllä ei siis välttämättä tarkoiteta kaikkia niitä ihmisiä, joihin argumentaatio vaikuttaisi kohdistuvan, vaan käytännössä kohderyhmä voi olla tarkemmin rajattu. Yhtenä erotuksena Aristoteleen retoriikkaan uudessa retoriikassa on se, että siinä ollaan kiinnostuneita mille tahansa yleisölle suunnatuista argumenteista. Aristoteles sen sijaan näki retoriikan tarkastelevan nimenomaan sellaista puhetta ja argumentteja, jotka oli suunnattu maallikkoyleisölle, jonka ei voitu olettaa pystyvän seuraamaan kovin kiemuraista päättelyä. Tutkimuksen kohteeksi kelpaavat uuden retoriikan mukaan siis yhtä hyvin itselle kuin koko ihmiskunnallekin esitetyt argumentit, kunhan kyseessä on vakuutteluun tai suostutteluun tähtäävä esitys. Uusi retoriikka ei myöskään valikoi tutkimuskohdettaan aiheen mukaan, vaikkakin tutkimusta voidaan tarkentaa ja soveltaa erilaisen yleisön ja aihealueen mukaan (Perelman 1996, 11–12, 19–21.)

6.4 Retoristen keinojen esittely

Tutkimukseni kohteena on *Helsingin Sanomien* lapsilisän leikkauksia koskevissa mielipidekirjoituksissa 13.4.–30.6.1995 käytetty vakuutteleva ja suostutteleva retoriikka. Lisäksi olen kiinnostunut myös siitä, missä määrin lapsilisän leikkaus herätti keskustelua ja millaisia reaktioita leikkaaminen herätti mielipideosastolle kirjoittaneissa kansalaisissa.

Analysoin aineistoani käyttäen apuna Arja Jokisen (1999, 132–152) retoristen keinojen jaottelua. Jokisen jaottelu sisältää argumentin esittäjän vakuuttavuuden lisäämiseen liittyviä keinoja ja esitetyn argumentin vahvistamiseen liittyviä keinoja. Varsinaiseen jaotteluun kuuluu yhteensä kymmenen retorista keinoa, ja lisäksi Jokinen tuo esille vielä viisi muuta vakuuttamisen keinoa. Mielestäni oli työni laajuuden huomioon ottaen realistisempaa etsiä tiettyjä, jo valmiiksi jaoteltuja ja hyvin rajattuja retorisia keinoja, joten Jokisen listan käyttö oli täten perusteltua. Keskityin tutkimuksessani kymmeneen Jokisen laajemmin esittelemiin retorisiin keinoihin.

Jokisen (1999, 132–152) esittelemät retoriset keinot ovat omista intresseistä etäännyttäminen, puhujakategorioiden käyttö, liittoutumisasteen säätely, konsensuksella tai asiantuntijalausunnolla vahvistaminen, faktojen käyttö, kategorioiden käyttö, yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttaminen, numeerinen ja ei-numeerinen määrällistäminen, metaforien käyttö ja ääri-ilmaisujen

käyttäminen. Koska mielipidekirjoitusten kirjoittajat eivät käyttäneet kaikkia retorisia keinoja, muokkasin Jokisen esityksestä omaan tutkimukseeni sopivan listan. Valitsin mukaan ne keinot, joita mielipidekirjoituksissa käytettiin eniten. Seuraavaksi esittelen lyhyesti jokaisen näistä retorisisista keinoista erikseen ja kommentoin myös niitä osia, jotka jätin omasta tarkastelustani pois.

Ensimmäinen keino on etäännyttäminen omista intresseistä. Se tarkoittaa kirjoittajan pyrkimystä saada lukija uskomaan, että argumentti ei edistä sen esittäjän omaa etua. Tätä keinoa käytettäessä argumentin esittäjä saattaa esimerkiksi antaa kirjoittajan ymmärtää olleensa itekin aiemmin toista mieltä, mutta joutuu nyt tunnustamaan asioiden olevan yleisölle esittämällään tavalla. (Jokinen 1999, 133–134.) Lukija tai kuuntelija koetetaan siis vakuuttaa siitä, että argumentin esittäjä ei itse hyödy millään tavalla sen esittämisestä. Asiat siis nyt vain sattuvat olemaan sillä tolalla kuin ovat.

Tämänkaltaisen retorisen keinon käyttö oli aineistossa hyvin harvinaista. Oikeastaan löysin vain yhden esimerkin, jossa henkilö tekee selvästi pesäeron uskonnollisiin liikkeisiin kuuluvien henkilöiden ja itsensä välillä:

Lasten ”hankinta” taloudellisen hyödyn vuoksi on yhteiskunnassamme tuntematon ilmiö ja lisäksi mahdotonta, koska parhaimmillaankaan lapsilisä ei korvaa läheskään kaikkia lapsesta aiheutuvia kuluja.

Suurperheet syntyvät Suomessa aivan muista syistä. Lapsia halutaan ja heitä rakastetaan. Niissä uskonnollisissa liikkeissä (mihin itse en kuulu), joissa ei hyväksytä ehkäisyä, perhekoot pysyvät taloudellisista suhdanteista riippumatta suurina. (7.6.)

Koska tällaista keinoa käytettiin vain kerran, en käyttänyt sitä analyysissäni. Lapsilisien leikkauksista keskusteltaessa tämän retorisen keinon kustannuksella kirjoittajat toivat sen sijaan esille omaa asiantuntijuuttaan mielipiteensä esittäjänä esimerkiksi esittäytymänä perheenäitinä tai –isänä. Palaan myöhemmin asiantuntijuuden käyttöön retorisenä keinona.

Toinen Jokisen esittelemä retorinen keino on puhujakategorioiden käyttö, jossa on kyse puhujan kategorisoinnista. Jos puhuja kuuluu arvostettuun kategoriaan, hänen argumentteihinsa saatetaan suhtautua vakavammin kuin muihin kategorioihin kuuluvien henkilöiden (Potter 1996, 114). Tyypillisiä arvostettuja kategorioita ovat esimerkiksi ammattiryhmät, kuten lääkäri tai professori. Vähemmän arvostettuja kategorioita saattavat taas olla esimerkiksi lapsen tai mielisairaana kategoria. On kuitenkin muistettava, että kategoriat eivät ole pysyviä ja samankin mielipiteen esittäjä saattaa kuulua ja luultavasti kuuluukin useampaan kategoriaan. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, mihin kategoriaan argumentin esittäjä päätyy sijoittamaan itsensä. Kategorian valintaan vaikuttaa myös yleisö, jolle argumenttia esitetään. Kategorisoinnilla voidaan vakuuttaa myös valitsemalla yleisölle läheisempi kategoria. (Jokinen 1999, 135.)

Aina henkilö ei kuitenkaan voi sijoittaa itseään mihin tahansa kategoriaan, sillä kategorioihin pääsy ei välttämättä ole itsestäänselvyys (Potter 1996, 133). Jotkut kategoriat saattavat olla julkisia, kuten tunnettujen poliitikkojen kategoriat. Toisiin kategorioihin taas vaaditaan lääkärin ja lakimiehen tavoin valtakirjavaltuus. Kuka tahansa ei myöskään voi esiintyä esimerkiksi punkkarin kategoriasta käsin, sillä punkkariksi itseään tituleeraavalta ihmiseltä vaaditaan tietynlaista habitusta. (Jokinen 1999, 136.)

Kolmas Jokisen esittelemistä retorisisista keinoista on liittoutumisasteen säätely. Siinä väitteen esittäjä saattaa esittää väitteen omissa nimissään tai toimia vain sanansaattajana, jolloin hän kertoo tai välittää jonkun toisen kertoman asian. Puheen tuottamisessa on näin mahdollista omaksua kolme erilaista roolia. Ensimmäinen rooli on sillä henkilöllä, jonka asiaa puhe ajaa. Toinen rooli on sillä henkilöllä, joka keksii puheen sisällön ja kolmas rooli on henkilöllä, joka lopulta tuo puheen julki. (Goffman 1979, 1981 Potterin 1996, 143 mukaan.)

Sovellettaessa tätä retorista keinoa mielipidekirjoituksiin, kirjoittaja saattaisi esimerkiksi esittää väitteensä seuraavalla tavalla: ”Ystäväni on pienen lapsen äiti, ja hän on kertonut lapsilisän leikkausten vaikeuttaneen hänen tilannettaan merkittävästi.” Näin hän ei asettaisi itseään alttiiksi kritiikille eikä ajaisi omaa asiaansa, vaan toisi vain ilmi ystävänsä kertoman mielipiteen. Tätä retorista keinoa aineistossa kuitenkin käytettiin melko vähän, eikä edellä kaavailemani esimerkin mukaisia väitteitä löytynyt. Tämän retorisen keinon päädyin jättämään pois jaottelustani juuri sen vähäisen käytön takia. Ilmeisesti kirjoittajat eivät kokeneet tarvetta tämänkaltaiseen toisen käden tiedon välittämiseen, vaan kertoivat mieluummin omia kokemuksiaan.⁴

Neljäs retorinen keino on argumentin vahvistaminen asiantuntijalausunnolla tai muulla vastaavalla tavalla (Jokinen 1999, 138–139). Tässä keinosssa kirjoittaja ei esittäydy ainoana asian puolestapuhujana, vaan asialla on myös luotettavia todistajia. Konsensus toimii erityisen tehokkaasti retorisisena keinona, mikäli asiasta samaa mieltä oleva taho on asiantuntija keskustelun aiheen suhteen. Tämä näkyy esimerkiksi tutkimustulosten käyttönä argumenttien vahvistamisen keinona. Konsensus saattaa näkyä myös kirjoittajan esiintymisenä me-muodossa, jolloin hän esittää väitteen suuremman joukon nimissä, tai väitteen esittämisenä itsestäänselvytenä. (Em.). Potter (1996, 159) ottaa esimerkiksi auto-onnettomuuden, jossa todistajien lausuntojen on oltava samankaltaisia ollakseen vakuuttavia.

---

⁴ Ks. luku 8.1.5.

Loput kirjoituksista etsimäni retoriset keinot liittyvät enemmän itse argumentin luonteeseen kuin sen esittäjään. Viides retorinen keino on asioiden faktuaalistaminen, jossa esitetyt argumentit koetetaan saada näyttämään esittäjistä tai eri tulkintoista riippumattomilta tosiasioilta. (Jokinen 1999, 140.) Poliitikot saattavat käyttää tätä keinoa saadakseen jonkin ikävän asian vaikuttamaan tosiasialta, joka on vain hyväksyttävä. Tämä kävi ilmi esimerkiksi Jokisen tutkimuksessa kaupunginvaltuutettujen puhuessa asunnottomuudesta. (Jokinen 1993, 220–222.) Samoin esimerkiksi talouden muutokset saatetaan esittää itsestään selvyysinä, joihin ihmiset eivät voi vaikuttaa. Ainoaksi vaihtoehdoksi jää mukautua vallitsevaan tilanteeseen ja tällöin myös moraalista pohdiskelusta tulee tavallaan turhaa, koska itsestänselvyyksille ei ole vaihtoehtoja. Samasta retorisesta keinosta on kyse myös silloin, jos lauseesta poistetaan tekijä ja se muutetaan passiivimuotoon. (Jokinen 199, 140–141.)

Kuudennessa retorisessa keinossa on kyse kategorisoinnista, jossa voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, miten kategoriat on synnytetty tai kategorioiden sisältöjä ja rajoja. Tässä kyse on siis siitä, miten asioita nimitetään ja millä nimillä niistä puhutaan. Kategorisoinnilla on myös seurauksensa: esimerkiksi sosiaalityössä se, mihin kategoriaan asiakkaan ongelma sijoitetaan, vaikuttaa myös valittaviin toimenpiteisiin. (Jokinen 1999, 141–143.)

Seitsemäs retorinen keino on yksityiskohtaisella kuvauksella vakuuttaminen. Elävät, yksityiskohtaiset kuvaukset lisäävät lähestymistavan uskottavuutta. Samaan tapaan kuin tarinankertoja, argumentin esittäjä koettaa kerronnallaan luoda lukijalle tai kuulijalle tarkan kuvan tapahtuneesta kertomalla yksityiskohtia, jotka eivät väitteen kannalta olisi välttämättömiä. (Potter 1996, 117–118.) Tämän retorisen keinon käyttö vähentää kertojan riskiä joutua itse tilille väitteestään, sillä kertomalla tarinan yksityiskohtaisesti hän koettaa saada viestinsä perille sanomatta sitä kuitenkaan suoraan (Jokinen 1999, 145). Mielipidekirjoituksissa tämän retorisen keinon käyttöä ovat selkeästi myös yksityiskohtaiset kuvaukset omakohtaisista kokemuksista, jotka otin mukaan analyysiini tämän keinon kohdalla.

Yleisöä voidaan koettaa vakuuttaa kvantifioinnin avulla, joka on listan kahdeksas retorinen keino. Määrällistäminen voi olla joko numeerista, jolloin käytetään esimerkiksi lukuja, prosentteja tai osuuksia väitteen vahvistamiseksi, tai ei-numeerista, jolloin käytetään sanallisia arvioita määrästä tai koosta (esimerkiksi suurempi, marginaalinen). Analysoitaessa tätä retorista keinoa kannattaa miettiä mitä kvantifoidaan, eli miten kvantifioitavat kategoriat on muodostettu. Lisäksi kannattaa kiinnittää huomiota siihen, miten kvantifiointia käytetään. Kvantifiointi voi monissa tilanteissa olla hyvin merkittävä argumentoinnin keino, johon liittyvä tulkinnallisuus kuitenkin usein unohdetaan.

Ei-numeerinen arviointi saattaa olla vielä numeerista vaikuttavampaa, kun pelkkien numeroiden ja lukujen esittelyn sijaan sanomaa korostetaan laatusanalla. (Jokinen 1999, 146–148.)

Yhdeksäs keino on mielipidekirjoitusten kannalta olennainen, sillä kyseessä on metaforien käyttö. Metaforan voidaan määritellä olevan vertaus, jossa ei kuitenkaan käytetä kuin-sanaa (Kaakkuri-Knuutila 1998, 258). Tyypillisten, helposti tunnistettavien metaforien lisäksi on olemassa myös sellaisia metaforia, jotka ovat jo niin tuttuja ja kuluneita, että asian ilmaisemiseen ei ole muuta keinoa kuin metaforan käyttö. Tällainen ilmaisu on esimerkiksi ”tuolin jalka”. Näitä metaforia nimitetään kuolleiksi tai uinuviksi, sillä ne jäävät helposti huomaamatta. (Perelman 1996, 137.)

Metaforia käyttämällä asioille luodaan uusia merkityksiä käyttämällä apuna vertailuja tai analogioita. Metafora on siis yksinkertaisimmillaan kahden termin samankaltaisuuden tai erilaisuuden ilmaisemista. Kvalitatiivisissa analyysissä metaforaa tulee tarkastella laajemmassa kontekstissa, eli kiinnittää muodostamisen lisäksi huomiota siihen, miten niitä käytetään ja miten ne ymmärretään. Analyysissä voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, mitä puhuja koettaa ilmaista, millaista informaatiota hän yrittää antaa ja kuinka metaforan käyttö palvelee tätä tarkoitusta. Lisäksi voidaan tarkastella sitä, miten metafora toimii ja millaisia asioita sen käytön avulla saavutetaan. Metaforia voidaan tarkastella myös kulttuurin näkökulmasta, sillä metaforat voivat paljastaa sosiaalisen ryhmän yhteisen tietoisuuden. Metaforat voivat siis auttaa tunnistamaan tietyn kulttuurin jäsenten yhteisiä, tuttuja alueita, yhteisiä arvoja, identiteettiä, tietoisuutta ja sanastoa. Käytännössä tällaiset seikat voivat tulla ilmi esimerkiksi siitä, millaisia termejä käytetään ja mitä kaikkien oletetaan ymmärtävän. (Coffey & Atkinson 1996, 85.)

Kymmenes ja viimeisin Jokisen esittelemistä varsinaisista argumentin vahvistamiseen tähtäävistä retorisisista keinoista on ääri-ilmaisujen käyttäminen. Nämä ovat hieman samankaltaisia kuin ei-numeraalisessa määrällistämässä käytettävät laatusanat. Käyttämällä vahvistavia sanoja kuten joka kerta, ei koskaan tai aina vahvistetaan yleisön mielikuvaa käsiteltävästä ilmiöstä. Niiden avulla kuvattavan kohteen piirteitä saatetaan vahvistaa tai heikentää. Niillä voidaan myös välittää kuvaa jonkin toiminnan säännöllisyydestä tai oikeuttaa omaa toimintaa (esimerkiksi sanomalla, että jokainen olisi toiminut samassa tilanteessa samoin kuin itse toimi). Liika ääri-ilmaisujen käyttäminen saattaa kuitenkin vähentää väitteen uskottavuutta. (Jokinen 1999, 150–152.)

6.5 Asemoituminen ja argumentaatiopositiot

Argumentaatiopositioilla tarkoitetaan argumentojien keskustelussa ottamia asenteita (Billig 1991, 143). Käsitettä on määritellyt esimerkiksi Billig (1991, 1987). Asemoitumisella taas viitataan tietyn aseman eli position ottamiseen keskustelussa, joten kyseessä on sosiaalinen toiminta (Jokinen 1999, 127). Argumentaatiopositioiden ja asemoitumisen tarkastelu tarkoittaa yleensä vastakkaisten asenteiden tutkimista, sillä jokaisella puolustettavalla positiolla on myös vastapositio. Argumenttien esittäjien voidaan olettaakin puolustavan omaa ja kritisoivan vastakkaista asetelmaa. (Billig 1991, 143.) Jos puhuja tai kirjoittaja onnistuu saamaan yleisön vakuuttuneeksi siitä, että hänen ajamansa asia on yleisemminkin hyväksytty ja arvostettava, se on helpompi saada argumentaatioposition taakse (Jokinen 1993, 220).

Argumentaatiopositioiden käsitteeseen liittyy myös Billigin (1991, 20–21) esittelemä termi *common sense*, jolla viitataan kulttuuriin kuuluviin itsestäänselvyksiin. *Common sense* tarkoittaa niitä asioita, jotka yhdistävät argumentoijaa ja yleisöä. Käytännössä esimerkiksi arvot ja yleiset mielipiteet ovat tällaisia kulttuurin tuotteita ja toimivat väistämättä mielipiteiden esittämisen taustavaikuttajana, vaikka argumentoija pyrkisikin tiettyihin strategisiin päämääriin. *Common sense* saattaa sisältää esimerkiksi argumentoijaan itseensä, kansaan, rotuun tai poliittiseen vakaumukseen liittyviä teemoja. *Common sense* liittyy tiiviisti aikaan, jota eletään, sillä se pohjautuu aina tiettyyn aikaan liittyviin oletuksiin. *Common sense* ei siis ole ihmisen itsensä kehitettävissä, vaan se on kulttuurin ja ajan tuote. (Em.)

Asenteissa on kyse sekä henkilökohtaisesta että laajempaan yhteyteen sijoittuvasta asiasta. Asenteita ilmaistaessa ei tuoda esille vain henkilökohtaisia uskomuksia, vaan sillä on myös sosiaalinen ulottuvuus. Asenteita ei ole mahdollista ymmärtää, jollei tunne asenteiden laajempaa ulottuvuutta eli vastakkaisia positioita, joita tietyn asenteen omaksumisella samalla suljetaan pois. Mielipiteitä analysoitaessa ei tulisi tämän vuoksi kiinnittää huomiota vain siihen miten sanotaan, vaan myös mitä sanotaan. Sisällön merkitystä ei näin ollen tulisi unohtaa, vaikka analysoitaisiinkin argumentoinnin keinoja ja päämääriä. (Billig 1991, 20–21, 43.) Tämän vuoksi tarkastelen ensin aineistoani lyhyesti myös sisällön osalta, eli erittelen mielipidekirjoitusten kirjoittajien ottamia argumentaatiopositioita.

7 Tutkimusaineistona mielipidekirjoitukset

7.1 Mielipidekirjoitusten analysoinnista

Kansalaiset voivat tuoda ilmi tyytymättömyyttään harjoitettuun politiikkaan muun muassa perustamalla uusia puolueita, kansanliikkeitä, järjestämällä mielenosoituksia tai protestoimalla yleisönosastoilla, kirjelmin ja vetoimuksin. Kansalaisten aktiivisesta vaikuttamisesta näiden keinojen avulla laman aikana ei kuitenkaan ole tehty tutkimusta. (Julkunen 2001, 89.) 1990-luvulla keskustelua hyvinvointivaltion ongelmista käytiin vilkkaasti lähinnä vain eliitin keskuudessa, ja kansalaisnäkökulma on jäänyt vähäiseksi rajoittuen lähinnä juuri yksittäisiin mielipidekirjoituksiin (Forma 1998, 3). Tämän vuoksi on tarpeellista nostaa esiin kansalaisten oma ääni laman aikana ja tutkia, miten he kokivat laman ja sosiaaliturvaetuuden leikkaukset. Mielipideosastoilla esiin tulleiden kannanottojen tutkiminen on mielekästä, sillä kynnyks kirjoittaa mielipideosastolle lienee matalampi kuin kynnyks mennä kadulle protestoimaan tai perustaa kokonainen kansanliike asian ajamiseksi.

Mielipidekirjoitukset ovat täten hyvä väylä kansan tuntojen tutkimiseen, koska ne ovat yksi kansalaisosallistuminen areenoista. Tiedotusvälineiden jatkuvasti kasvava rooli yhteiskunnassa nostaa niiden painoarvoa myös kansalaismielipiteen julkitulemisen kanavana. Uutistuotannon lisäksi tiedotusvälineiden tehtävänä on välittää kannanottoja ja mielipiteitä. (Hokkanen 2004, 10.) Yleisönosasto on se osa lehdestä, jossa ”kansanvalta” toteutuu. Tosin mielipidekirjoitusten merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon, että julkaisija on aina se viimesijainen taho, joka valitsee julkaistavat kirjoitukset. Vain osa kirjoituksista päätyy lehtien sivuille, ja eri lehtien julkaisupolitiikka vaihtelee. (Teikari 1981, 65.)

Yleisönosaston suhteesta yleiseen mielipiteeseen on Teikarin (1981, 65) mukaan käyty runsaasti keskustelua. Hän toteaa, että vaikka tieteellisesti ajateltuna parin prosentin innostuksen ei voida vielä katsoa merkitsevän yleistä mielipidettä, jossakin yksityisessä asiassa vapaamielisesti toimitettu yleisönosasto voi hyvin mitata yleistä mielipidettä tai kiinnostusta asiaa koskevaan päätöksentekoon. (Em.) Omassa tutkimuksessani en aineistoni kautta koeta päästä käsiksi yleiseen mielipiteeseen, sillä käytän analyysimenetelmänä retorista analyysia. Olen sen sijaan kiinnostunut nimenomaan siitä, miten kirjoittajat omia mielipiteitään argumentoivat ja millaisia retorisia keinoja he käyttivät. Siitä huolimatta etenkin argumentaatiopositioita tutkiessani on tarpeellista ottaa huomioon se, että julkaistujen mielipidekirjoitusten koostumus riippuu aina lehden

julkaisupolitiikasta. Tässä tapauksessa lehtenä on *Helsingin Sanomat*. Se on puolueeton lehti ja lisäksi levikiltään ja lukijamäärältään maan suurin sanomalehti. Tästä huolimatta myös Helsingin Sanomilla on tietty linja mielipidekirjoitusten julkaisemisessa. Lisäksi vaatimus pääsääntöisesti omalla nimellä esiintymisestä rajaa varmasti kirjoittajia jonkin verran.

7.2 Aineiston esittely

Aineistoni koostuu *Helsingin Sanomien* yleisönosastolla 13.4.1995–30.6.1995 julkaistuista lapsilisän leikkausta käsittelevistä mielipidekirjoituksista. Tarkasteleman ajankausko alkaa Ahon II hallituksen vaihtumisesta Lipposen I hallitukseen ja päättyy kesäkuun loppuun, jolloin kirjoittelu selvästi väheni: heinäkuussa julkaistiin enää yksi aiheita käsittelevä mielipidekirjoitus. Rajasin tutkimuskohteekseni juuri lapsilisän leikkausta koskevat kirjoitukset, koska lapsilisän asema suomalaisessa sosiaaliturvassa on erityinen. Se oli aikanaan ensimmäinen universaali etuus, johon tietyn ryhmän kaikki jäsenet olivat oikeutettuja ilman tarveharkintaa. Niinpä on mielenkiintoista tarkastella, miten sen heikentämiseen suhtauduttiin. Lisäksi rajausta voi perustella sillä, että lama vaikutti etenkin lapsiperheiden elämään ja toimeentuloon ja perhepoliittisten etuuksien leikkaaminen herätti paljon keskustelua.

Aineiston keräsin käymällä lehdet läpi osin mikrofilmikoneella ja osin selaamalla lehdet läpi käsin. Kopioin tai tulostin kaikki perhepoliittisten etuuksien leikkauksiin liittyvät kirjoitukset. Kirjoituksia, joissa lapsilisän leikkaus mainitaan tai siihen viitataan jollain tavalla, julkaistiin tutkimallani ajankaksolla yhteensä 43, eli kansalaiset tarttuivat ahkerasti kynään heti kun lapsilisä joutui leikkauslistalle. Aineisto osoittautui riittäväksi retorisen analyysin tekemiseen, sillä retorisia keinoja käytettiin mielipidekirjoituksissa varsin tiuhasti. Seuraavaksi analysoin sitä, miten retoristen keinojen käyttö tuli esiin mielipidekirjoituksissa.

8 Lapsilisäisäkeskustelu mielipideosastoilla

8.1 Argumentaatiopositiot

8.1.1 Leikkauksia vastustava positio

Aineistossani lapsilisästä käydyssä keskustelussa erottui selvästi kaksi vastakkaista argumentaatiopositiota: lapsilisän leikkausta vastustava ja sitä puolustava positio. Näistä ensimmäinen oli selvästi suositumpi, sillä siihen kuului huomattavasti suurempi osa kirjoituksista. Kolmas positio oli sellainen, jossa kirjoittaja hyväksyi lapsilisän leikkauksen sinänsä, mutta vastusti sen toteutustapaa kuten esimerkiksi kohdistumista monilapsisiin perheisiin tai kaikkiin tuloluokkiin samalla tavalla. Esittelen sen tässä ensimmäisen position yhteydessä, koska siinäkin arvosteltiin nyt toteutumassa olevaa leikkausta.

Leikkausta vastustava positio jakautui useampaan ryhmään sen perusteella, millaisia argumentteja kirjoittajat esittivät. Suurin osa kirjoittajista perusteli argumentaatiopositionsa valinnan vedoten lapsiperheiden taloudelliseen toimeentuloon ja heikkoon asemaan. Kirjoittajat perustelivat lapsilisän leikkausta vastustavaa argumenttiaan esimerkiksi vetoamalla siihen, että lapsiperheiden asema on huono jo muutenkin tai että lapsilisän leikkaaminen heikentäisi lapsiperheiden taloudellista toimeentuloa merkittävästi. Tämä tulee esille esimerkiksi useiden kirjoitusten otsikoista, kuten ”Hallitus ajaa lapsia kadulle” (3.5.) ja ”Ei varaa tinkiä” (24.4.)

Jotkut kirjoittajista toivat esille, että leikattaessa lapsilisää kärsijöiksi joutuisivat huonosti toimeentulevien perheiden lapset. Tällaisessa syy-seuraus – perustelussa kirjoittaja esittää vastustamansa toiminnan johtavan epätoivottaviin seurauksiin. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja käyttää oikeastaan kaikkia näitä perusteluja.

Lapsiperheiden taloutta on tiukennettu viime vuosina useilla leikkauksilla, esimerkiksi lapsivähennysten poistot verotuksessa ja lasten kotihoidontuen kuntakohtaisten lisien poistot. Nykyinen hallitus on pistämässä lapsiperheet entistä ahtaammalle leikkaamalla lapsilisiä ja lasten kotihoidontukea.

Useat lapsiperheet ovat opinto- ja asuntolainojensa kanssa niin tiukoilla, että lapsilisien ja lasten kotihoidontuen leikkaukset ovat heille todella suuri taloudellinen takaisku. Kun lasten vanhemmat ovat tästä stressaantuneita, se ei voi olla heijastumatta myös lapsiin.” (3.5.)

Tähän argumentaatiopositioon kuuluvien kirjoittajien kirjoituksista tuli myös esille pettymys poliitikkojen toimintaan. Monet kirjoittajat argumentoivat poliitikkojen pettäneen ennen vaaleja antaneet lupauksensa tai ”syöneen sanansa”. Kirjoittajat kokivat tullessa huijatuiksi, koska

lapsilisän leikkaus tehtiin täysin yllättäen eikä se vastannut vaalilupauksia. Tällaista perustelua käyttää esimerkiksi seuraava kirjoittaja.

On selvää, että tieto lisää tuskaa ja vaatii rohkeutta sanoa suoraan, mistä leikkauksia toteutetaan. Kuitenkin olisi ollut vähintäänkin reilua kertoa miljardikilpailun sijaan, millaisia leikkauksia kukin on suunnitellut, ja miten ne vaikuttavat tavallisen ihmisen elämään.

Kun kaikki poliitikot ovat näyttäneet oikeat karvansa, eiköhän nyt olisi aika pitää uudet vaalit. Näin ihmiset voisivat tehdä valintansa oikeiden tietojen pohjalta. No, leikki sikseen. (29.4.)

Yksi tapa perustella lapsilisän leikkauksen vastustamista oli vedota nimenomaan monilapsisten perheiden huonoon asemaan ja sen huonontumiseen entisestään, koska leikkaukset kohdistuivat eniten monilapsisten perheiden saamiin lisiin. Tätä perustelua argumentilleen käyttää esimerkiksi seuraava kirjoittaja, joka kohdistaa viestinsä suoraan poliitikoille nimeämällä yhden heistä.

Hyvä Paavo Lipponen ja muut, onko mielestänne oikeudenmukaista leikata lapsilisistä toisesta lapsesta lähtien? Leikkaus kohdistuu suurena monilapsisiin perheisiin, yksilapsisia perheitä se ei koske lainkaan. Jos säästöjä pitää lapsilisistä saada nyt 600 miljoonaa markkaa (HS 8.4.) olisi oikeudenmukaisempaa ottaa se laajemmalta pohjalta eli kaikilta lapsiperheiltä. (20.4.)

Tästä esimerkistä ilmenee, että joissakin lapsilisien leikkauksia vastustavissa kirjoituksissa ei vastustettu lapsilisien leikkaamista sinänsä, vaan sen kohdistumista tai toteutustapaa. Kirjoittaja siis koki leikkaamistavan epäoikeudenmukaiseksi tai epäonnistuneeksi ja vastusti lapsilisän leikkausta hallituksen esittämässä muodossa. Tällöin argumentaatiopositio oli hieman erilainen, ja myös argumenttien perustelut poikkesivat leikkauksia kokonaan vastustavien kirjoittajien esittämistä perusteluista.

Monilapsisiin perheisiin kohdistuvien leikkausten lisäksi useissa kirjoituksissa vastustettiin sitä, että leikkaus kohdistuu yhtä suurena kaikkiin tuloluokkiin. Kirjoittajat ajattelivat olevan epäoikeudenmukaista, että lapsilisän leikkaus vie yhtä paljon pienituloisilta kuin suurituloisiltakin. Tämä tulee ilmi esimerkiksi seuraavassa kirjoituksessa.

Suuri vastustus on noussut hallituksen esityksistä kerätä säästöjä lapsilisiä ja opintotukia leikkaamalla. Näin otetaan taas suhteessa eniten niiltä joilla on vähiten antaa. Suurituloisten tulisi tässä tilanteessa osallistua tulojensa ja varallisuutensa suhteessa säästötalkoisiin, eikä samalla määrällä kuin pienituloiset. Eiköhän pienituloisten veroista ole jo riittävästi maksettu osake- ja pankkisotkujen seurauksia. [...] Lapsilisä on tarkoitettu lapsesta aiheutuvien kulujen peittämiseen, ei pankkitilille kerättäväksi ja käytettäväksi aikoinaan lapsen auton tai purjevereen rahoitukseen. (19.5.)

Yksi mielenkiintoinen tapa, jolla leikkausta vastustavaa argumentaatiopositiota perusteltiin, oli vedota naiseuteen ja äitiyden kunnioittamiseen. Leikkaamisen ajateltiin ahdistavan naisia ja vaikuttavan jopa raskauden keskeyttämispäätöksiin. Lisäksi perhepoliittisten etuuksien leikkaamisen ajateltiin vaikuttavan tasa-arvon toteutumiseen. Näin kyseli kirjoittaja, joka koki että säästösuunnitelmilla myös poljetaan äitiyden arvostamista alemmas:

Onko kokonaisvaltaisen naiseuden ja tasa-arvon toteutumista pelkästään se, että naisen sijoittumiseen työmarkkinoilla panostetaan mutta kotihoidontukea pienennetään, lastaan kotona hoitavan sairaspäiväraha ja ikälisäkertymä poistetaan, lapsilisiä leikataan sekä kannustinloukkuja omien lasten hoitamiseen karsitaan? (13.5.)

Leikkausta vastustavien kirjoittajien keskuudessa enemmistö käytti argumenteissaan siis taloudellisia syitä eli lapsiperheiden tai etenkin monilapsisten perheiden nykyisiä tai leikkaamisesta seuraavia toimeentulo-ongelmia. Muita perustelutapoja olivat poliitikkojen antamat virheelliset vaalilupaukset ja tasa-arvoon vetoaminen. Leikkauksen tapaa vastustavat kirjoittajat vetosivat muun muassa siihen, että juustohöylän käyttö universaalina lapsilisän leikkaamisessa on väärin, sillä näin pienituloiset menettävät suhteellisesti enemmän.

8.1.2 Leikkauksia puolustava positio

Ehkä hieman yllättäen suurin osa leikkauksia puolustavan argumentaatioposition valinneista kirjoittajista perusteli leikkauksien hyväksymistä väestöpoliittisilla syillä. Tähän vedonneet kirjoittajat ajattelivat, että maailman liikakasvun vuoksi on väärin tukea lapsilisillä usean lapsen hankkimista Suomessakaan. Tämän position suosioon tutkimusaineistossani vaikutti varmasti ainakin osittain se, että lapsilisäkeskustelun sisällä käytiin väestöpoliittinen keskusteluketju. Kyseessä oli tutkimallani ajanjaksolla seitsemän kirjoitusta sisältänyt ketju, jonka aloittaneen kirjoittajan mielestä lapsilisiä ei tulisi maksaa, koska se kannustaa lasten tekoon jo muutenkin väestön liikakasvusta kärsivässä maailmassa. Tämä kirjoitus poiki vastauksia vielä kesäkuun lopussakin. Samaan keskusteluketjuun kuuluvassa kirjoituksessa todetaan esimerkiksi seuraavasti:

Kahta lasta voidaan pitää ehdottomana enimmäismääränä nykyisessä tilanteessa: maailman väkiluku kasvaisi silti vielä pitkään väestön ikärakenteen vuoksi. Maksamalla lapsilisiä vain kahdesta lapsesta Suomi voisi näyttää esimerkkiä vastuuntuntoisesta väestöpolitiikasta. (2.6.)

Leikkauksia puolustettiin myös vetoamalla siihen, että tuet ovat muutenkin Suomessa liian anteliaita ja ihmisten olisi tultava toimeen omillaan. Eräs kirjoittaja toi esille, että koska 80-luvun aikana tukien taso oli noussut niin korkealle, oli vain luonnollista tulla nyt takaisinpäin. Sama kirjoittaja oli otsikoinut mielipidekirjoituksensa ”Omillaan eläviä tarvitaan”, ja hän perusteli perhepoliittisten etuuksien leikkaamista muiden etuuksien sijaan seuraavalla tavalla:

On parempi säästää perhepoliittisista ja työmarkkinatuista kuin koulutus-, terveydenhoito- tai puhtaasti sosiaalipoliittisista määrärahoista. On kymmeniä tuhansia perheitä, joissa tulot ovat säilyneet ennallaan tai jopa parantuneet. Heille säästöistä ei ole haittaa. (3.5.)

Myös toisen kirjoittajan mukaan lisien aiemmalla korottamisella voitiin perustella nyt tehtäviä leikkauksia. Hän toteaa seuraavasti: ”Nyt tehtävillä leikkauksilla vähennetään monilapsisilta perheiltä ylimääräinen lisä, jonka edellinen hallitus antoi heille ja lisäksi monilapsisilta leikataan sen verran, minkä sama hallitus jo leikkasi vähälapsisilta perheiltä” (7.5.).

Leikkausta puolustavan position valinneiden kirjoittajien kirjoituksista on vaikea vetää yksiselitteisiä johtopäätöksiä, koska näitä kirjoituksia oli vähän kaikkien kirjoitusten joukossa. Useimmat esitetyistä argumenteista jäivät yksittäistapauksiksi.

8.2 Yleisön vakuuttamiseen käytetyt retoriset keinot

8.2.1 Puhujakategoriat

Puhujakategorioita käyttäessään kirjoittajat sijoittavat itsensä johonkin tiettyyn kategoriaan, esimerkiksi esittäytyvät tietyn profession edustajina. Tutkimusaineistossani kirjoittajat kategorisoivat itseään etenkin lopuksi, nimen jälkeen. Kirjoittajan asema kävi kuitenkin muutamassa tapauksessa ilmi myös tekstistä. Positio on useimmiten sellainen, jonka henkilö esittää vahvistaakseen asemaansa ja antaakseen ymmärtää, että hän tietää mistä puhuu. Puhujakategoriset positiot tulee siis erottaa argumentaatiopositioista, joita edellä käsiteltiin.

Puhujakategorioiden positiot jakautuivat tutkimusaineistossani selvästi kahteen ryhmään: asemaan, ammattiin tai koulutukseen liittyviin ja perheeseen liittyviin. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvista esimerkkejä ovat ”sosiaaliturvan apulaisprofessori” (21.4.), ”rajaseutupappi” (30.4.) ja ”toimitusjohtaja” (8.5.). Kaikki tähän ryhmään kuuluvat kirjoittajien ilmoittamat positiot olivat sellaisia, joiden voi katsoa lisäävän kirjoittajan uskottavuutta. Ammattinsa ilmoittaneet kirjoittajat

olivat useimmiten korkeakoulutettuja tai sellaisen ammatin edustajia, jonka voidaan katsoa liittyvän lapsilisäkeskusteluun, kuten ”lasten erikoissairaanhoidaja” (20.4.). Tarkastelemallani ajanjaksolla kaksi kirjoitusta oli kansanedustajien ja yksi sosiaali- ja terveysministerin kirjoittama, joten myös päättäjät ottivat osaa mielipideosastoilla käytävään keskusteluun. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että mielipideosastot toimivat väylänä, joilla kansalaisten on mahdollista päästä keskusteluyhteyteen päättäjien kanssa.

Toiseen ryhmään kuuluvat kirjoittajat, jotka toivat esille olevansa perheellisiä tai muuten kuuluvansa perheeseen. Ensimmäisestä tapauksesta käy esimerkiksi ”nelilapsisen kodin pyörittäjäksi” (9.5.) esittäytyvä kirjoittaja ja toisesta kirjoittaja, joka mainitsee olevansa ”yksinhuoltajaäidin tytär” (23.6.). Koska kirjoitusten aiheena oli nimenomaan lapsilisä, sen kohderyhmään kuuluminen antaa kirjoittajalle tietyn asiantuntija-aseman. Hän tietää, mistä puhuu, koska kuuluu itsekin lapsilisää saavien joukkoon. Tämä oli luultavasti taustalla siinä, että useat kirjoittajat olivat ilmoittaneet nimensä jälkeen esimerkiksi lapsiluvun.

Osa henkilöistä kategorisoi itsensä molempiin ryhmiin eli ilmoitti sekä ammattinsa että perhestatuksensa. Esimerkkejä tällaisesta kaksoiskategorisoinnista ovat ”kolmen lapsen ”tienaava” äiti” (11.5), ”äiti, suunnittelija” (28.4.), ”kolmen lapsen äiti, sairaanhoitaja” (13.5.) ja ”lasten erikoissairaanhoidaja, viiden alle 15-vuotiaan lapsen äiti” (20.4.). Tällä kirjoittaja haluaa luultavasti tuoda esiin sen seikan, että vaikka hänellä on lapsilisien leikkauksista omakohtaista kokemusta, hänen tittelinsä ei ole ”vain” vanhempi, vaan hänellä on myös ammatti. Toisaalta kirjoittajat ovat saattaneet haluta tuoda esille, että he eivät elä sosiaaliturvan varassa eivätkä sen vuoksi vastusta lapsilisän leikkauksia, vaan he hankkivat elantonsa työmarkkinoilta. Tämä voisi kuulua myös toisen retorisen keinon, omista intresseistä etäännyttämisen piiriin. Kirjoittajat haluavat kenties korostaa omaa elinkeinoaan siksi, että heidän tulonsa eivät vaikuttaisi liian riippuvaisilta lapsilisästä. Tällöinhän lukijat voisivat ajatella, että he ajavat selkeästi omaa taloudellista etuaan lapsilisän leikkauksia vastustaessaan.

Kirjoittajilla, jotka sijoittivat itsensä johonkin perheeseen liittyvään kategoriaan, saattoi olla pyrkimyksenä myös tuoda itsensä lähemmäs yleisöä. Onhan syytä olettaa, että lapsilisän leikkauksia koskevien mielipidekirjoitusten lukijoista suuri osa on perheellisiä, joita leikkaukset koskettavat henkilökohtaisesti. Kertomalla perheellisyydestään kirjoittaja saattoi haluta osoittaa yleisölle olevansa yksi heistä, joita leikkaus koskettaa ja joille se on läheinen asia.

Seuraavasta taulukosta 1 nähdään kaikkien kirjoittajien sukupuolijakauma ja lisäksi kirjoittajien jaottelu sukupuolittain niihin kirjoittajiin, jotka ilmoittivat ammatin tai aseman, toivat ilmi kuuluvansa perheeseen tai toivat ilmi molemmat näistä vaihtoehdoista.

Kirjoittajan sukupuoli	Nainen	Mies	Nainen ja mies
<i>Kaikki kirjoitukset</i>	18	22	3
<i>Kirjoittaja tuo ilmi ammatin tai aseman</i>	11	9	-
<i>Kirjoittaja tuo ilmi kuuluvansa perheeseen</i>	8	3	3
<i>Kirjoittaja tuo ilmi ammatin/aseman ja lisäksi kuuluvansa perheeseen</i>	6	1	1

Taulukko 1. Mielipidekirjoitusten kirjoittajat sukupuolen ja heidän ilmaiseensa position mukaan jaoteltuna.

Kirjoittajien sukupuolijakaumaa tarkasteltaessa huomataan, että kirjoittajien joukossa on melko tasaisesti miehiä ja naisia. Itse asiassa miehiä on jopa enemmän, vaikka lapsilisä yleensä maksetaan lapsen äidille. Lapsilisäkeskustelu sai siis kansan tarttumaan kynään sukupuoleen katsomatta. Osassa kirjoituksia kirjoittajana oli sekä mies että nainen, eli molemmat puoliset seisoivat asian takana. Naiset kuitenkin mainitsivat huomattavasti miehiä useammin perheellisyydestään.

Erityisen selvästi tämä näkyi sekä ammatin tai muun vastaavan aseman että perheellisyyden ilmoittaneissa kirjoittajissa, joista huomattavan suuri osa oli naisia. Taustalla tässä saattaa olla se, että etenkin perheellisten naisten työssäkäynnin historia on Suomessa nuorempi kuin miesten työssäkäynnin. Lisäksi tänäkin päivänä naiset ovat yleensä niitä, jotka jäävät kotiin hoitamaan lapsia ja ovat pidempään pois töistä lasten syntymän jälkeen. Tämän vuoksi juuri työssäkäyvillä naisilla saattoi olla tarvetta erottaa itsensä kotiäitien kategoriasta ja tuoda esille, että he ovat lasten hoitamisen lisäksi mukana myös työelämässä.

8.1.2 Asiantuntijuus ja konsensus

Käyttäessään retorisenä keinona asiantuntijuuteen tai konsensukseen vetoamista kirjoittaja tuo esille, että asialla on myös asiantuntevia puolestapuhujia tai ainakin sen takana seisoo yksittäistä kirjoittajaa suurempi joukko ihmisiä. Tarkastelen erikseen konsensukseen ja asiantuntijuuteen

vetoamista. Näistä kahdesta kirjoittajat käyttivät ensiksi mainittua yleisemmin, sillä yhteensä kuusi kirjoittajista antoi kirjoituksessaan kuvan siitä, että hänen mielipiteensä takana on suurempikin joukko ihmisiä. Seuraavissa esimerkeissä kirjoittaja esittäytyy useampien lapsiperheiden puolestapuhujana.

Meillä ja useissa monilapsisissa perheissä osa asumiskustannuksista maksetaan lapsilisillä ja lapsilisien joka markka menee kädestä suuhun. Lapsilisien verottaminenhan ei ole järkevää ilman koko perhetuen uusimista mahdollisten tuloloukkujen vuoksi. (20.4.)

Ennen sanottiin: ”Lapsi tuo leivän tullessaan.” Kaikkien monilapsisten perheiden puolesta vetoan: Paavo, älä vie meidän viimeistä leipäämme! (20.4.)

Kummassakin esimerkissä kirjoittaja haluaa tuoda esille nimenomaan monilapsisten perheiden ryhmän taloudellisen ahdingon. Tarkoituksena on vakuuttaa yleisö siitä, että monilapsisten perheiden lapsilisät eivät ole hukkaan heitettyä rahaa, vaan ne tulevat todelliseen tarpeeseen ja menevät elämiseen. Kummassakin kirjoituksisessa korostetaan omaa sanomaa ja monilapsisten perheiden hätää vakuuttamalla, että monilapsisten perheiden lapsilisien leikkaaminen ei vaikeuta vain kirjoittajan perheen asemaa, vaan ongelma koskee laajempaa ryhmää. Kahdessa kirjoituksessa konsensusta käytetään esittämällä oma mielipide yleisenä totuutena, josta oikeastaan kaikki ovat samaa mieltä.

Kukaan ei kiistäne tosiasiaa, että lapsiperheiden on edelleen osallistuttava yhteiskuntamme taloustalkoisiin kiristämällä nälkävyötä entisestään. Oikeudenmukaisempiin ratkaisuihin päästäisiin romuttamalla koko vanha lapsilisäjärjestelmä ja oikaisemalla progressiivisen verotuksen monilapsisia perheitä sortava vääristymä. (20.4.)

Kaikki tietävät, että leikkauksia tarvitaan. Hallitus voisi kuitenkin miettiä vielä kerran, millaisia leikkauksia toteutetaan. Lähinnä pitäisi harkita sellaisten toimenpiteiden toteuttamista, joiden taloudelliset vaikutukset julkiselle sektorille kompensoivat toisensa ja jotka lisäävät ihmisten ja alueiden välistä eriarvoisuutta. (29.4.)

Molemmissa kirjoituksissa yleisenä totuutena esitetään se, että yhteiskunnassa on toteutettava ”taloustalkoot” eli leikkaukset ovat tarpeellisia. Ensimmäisessä esimerkissä myönnetään jopa se, että lapsiperheitäkään ei näissä säästötalkoissa pidä jättää ulkopuolelle. Ainakin näissä tapauksissa kirjoittaja oli siis omaksunut käsityksen siitä, että sosiaaliturvan leikkaukset tai muunlainen säästäminen ovat tarpeellisia, suorastaan välttämättömiä toimenpiteitä kansantalouden pelastamiseksi. Heillä oli kuitenkin oma ehdotuksensa siihen, miten leikkauksia tai säästämistä

tulisi toteuttaa, sillä nykyinen tapa koettiin epäoikeudenmukaiseksi. Seuraavatkin kirjoittajat käyttävät konsensusta oman mielipiteensä vahvistamisessa.

Vastaavasti valtion tulojen kasvattaminen voidaan toteuttaa vain lisäämällä verotusta niille, jotka saavat tuloja, tai joilla on omaisuutta. Melkein kaikki ovat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että tuloverotuksen kautta ei valtion tuloja voida enää lisätä, siis on vähennettävä menoja. (3.5.)

Elämme historiallisia aikoja. Molemmat päävasemmistopuolueet ovat mukana hallituksessa, joka suunnittelee mm. lapsilisien leikkauksia. Kenellekään ei liene jäänyt epäselväksi näiden säästöjen välttämättömyys: valtion velka ei yksinkertaisesti voi enää kasvaa viime aikojen vauhdilla. (8.5.)

Kirjoittajat kuuluvat siihen vähemmistöön, joka perustelee miksi lapsilisiä siinä kuin muutakin sosiaaliturvaa tulisi saada leikata. Kirjoittajista ensimmäinen käyttää konsensusta puhuessaan säästöjen pakollisuudesta, mutta hänen mielestään toteutettu säästötapana on oikeudenmukainen toisin kuin aiempien esimerkkien tapauksissa. Toisella ei ole yhtä jyrkkää mielipidettä leikkausten oikeellisuudesta, mutta hän käyttää kuitenkin konsensusta vakuuttaakseen yleisön säästöjen välttämättömyydestä. Nämä esimerkit osoittavat hyvin sen, että samaa retorista keinoa voidaan hyvin käyttää sekä lapsilisien leikkausten puolesta ja niitä vastaan puhuttaessa.

Asiantuntijuuteen selvitysten tai tilastojen muodossa vedottiin kolmessa kirjoituksessa, eli tämä keino oli harvinaisempi kuin konsensukseen vetoaminen. Kaikki asiantuntijuuteen vetoavat kirjoittajat käyttävät asiantuntijuutta hyvin erilaisten argumenttien yhteydessä. Seuraavissa esimerkeissä kirjoittajat ovat käyttäneet asiantuntijatahoa apuna saadakseen yleisön vakuutettua lapsien tai lapsiperheiden hädästä.

Parin viime vuosikymmenen kehityksen saldokin alkaa jo näkyä: asiantuntijoidemme mukaan joka viides lapsemme on psykiatrisen avun tarpeessa. Erityisesti ovat lisääntymässä ns. narsistiset häiriöt, joita perheiden yksilapsisuus tuskin vähentää. On jo nähtävissä, kuinka odotetun ja ainokaisen paineet kantaa yksin vanhempiensa toiveet. Toisaalta vanhempien halu antaa ainoalleen vain parasta voi johtaa odottamattomiin ja lapsen kehityksen kannalta surullisiin tilanteisiin. (20.4.)

Perheen palkkatulot eivät suinkaan kasva lasten lukumäärän lisääntyessä, vaan päinvastoin usein pienenevät äitiys-, isyys- ja vanhempainlomien sekä hoitovapaiden vuoksi. Selvitysten mukaan monilapsisten perheiden elintaso on keskimäärin selvästi heikompi kuin pienten perheiden. (7.6.)

Kolmannessa kirjoituksessa, jossa käytettiin asiantuntijatahoon vetoamista, kyse oli tilastotiedosta.

Tilastokeskuksen Perheaineisto 1994 kertoo, että puolet yhden lapsen lapsilisää saavista naisista on yli 40-vuotiaita ja vain joka viides on alle 30-vuotias. Näin ollen hallituksen suurempia perheitä rankaiseva leikkuri kohdistuu juuri ministerin mainitsemaan nuoriin opintovelkaiseihin perheisiin. (8.5.)

Yhteistä asiantuntijuuteen vedonneille kirjoittajille oli kuitenkin se, että kaikki käyttivät asiantuntijuutta argumentoidessaan lapsilisien leikkaamista vastaan. Asiantuntija ei välttämättä ollut nimetty ihminen tai ammattilainen, vaan myös selvitystä ja tilastoja käytettiin oman asian puolesta puhumisen apuna. Tällä kirjoittaja pystyi osoittamaan myös omaa perehtyneisyyttään asiaan. Tutkimuksiin tai asiantuntijoihin vetoamisella kirjoittajat saattoivat haluta tuoda esille paitsi näiden tahojen kantaa asiaan, myös omien tietojensa vahvuutta.

8.1.3 Faktuaalistaminen

Faktuaalistamisella argumenteista koetetaan tehdä mielipiteistä riippumattomia, niin sanottuja puhtaita tosiasioita. Tätä retorista keinoa käytettäessä esitetyt argumentit jakautuivat selvästi neljään eri ryhmään aihepiiriensä perusteella. Aihepiirejä olivat lapsilisien tarpeellisuuden puolesta argumentointi, leikkausten seurausten esille tuominen, talouteen liittyvät argumentit ja keskustelu lapsilisien vaikutuksesta väestönkasvuun.

Koska suurin osa mielipideosastolle kirjoittaneista argumentoi lapsilisien leikkauksia vastaan, ei ole yllättävää, että tätä retorista keinoa käytetään paljon perusteltaessa lapsilisien tarpeellisuutta. Faktuaalistaminen eroaa kirjoituksissa esimerkiksi asiantuntijuuteen vetoamisesta siten, että vaikka kirjoittaja ei vetoa väitteen esittämisen yhteydessä mihinkään asiantuntijaan tai tutkimukseen, hän esittää asiansa kuitenkin tosiasiana. Selvimmin tämän retorisen keinon käyttö tulee esiin tapauksissa, joissa kirjoittaja jo lauseen aloittaessaan toteaa esimerkiksi ”tosiasia on, että”. Seuraavaksi esimerkit tällaisista tapauksista.

Todellisuudessa suomalaiset ovat häviävä kansa. Syntyvyys on tällä hetkellä vain noin kahden prosentin luokkaa ja kääntyy laskuun vuosituhaten vaihteessa. Vuonna 2100 suomalaisia arvioidaan olevan enää noin 2,5 miljoonaa. (11.5.)

Tosiasia on, että verrattuna lapsettomaan pariskuntaan jokainen syntyvä lapsi heikentää perheentaloudellista tilaa, vaikka lapsiliset olisivat entisissä määrin lapsiluvun myötä suurenevat. (12.5.)

Seuraavassa esimerkissä taas kirjoittaja esittää väitteidensä tueksi tietoja lapsilisien vaikutuksista perhekokoon ja lastensaannin vaikutuksesta perheen tuloihin. Faktuaalistamiselle oli mielipidekirjoituksissa tyypillistä juuri tämänkaltainen pitkäkö perustelu, kun kirjoittaja koetti esittää omaa argumenttiaan tukevia faktoja mahdollisimman kattavasti ja monipuolisesti.

Lapsilisäjärjestelmän kehittyessä perheiden koot eivät ole kasvaneet, vaan aivan päinvastoin pienentyneet. [...] Niissä maissa, joissa lapsiperheet saavat lapsilisiä sisarkorotuksineen, perhekoot ovat muita maita pienemmät. Lasten ”hankinta” taloudellisen hyödyn vuoksi on yhteiskunnassamme tuntematon ilmiö ja lisäksi mahdotonta, koska parhaimmillaankaan lapsilisiä ei korvaa läheskään kaikkia lapsesta aiheutuvia kuluja. [...] Perheen palkkatulot eivät suinkaan kasva lasten lukumäärän lisääntyessä, vaan päinvastoin usein pienenevät äitiys-, isyys- ja vanhempainlomien sekä hoitovapaiden vuoksi. (5.6.)

Leikkausten seurauksien hahmottelussa saatettiin käyttää faktuaalistamista, kun seuraukset esitettiin hyvin ehdottomassa muodossa. Tämän retorisen keinon tehokkuus kävi hyvin ilmi juuri seurauksia käsiteltäessä, koska tällaisiin ehdottomiin argumentteihin on vaikea sanoa vastaan. Kirjoittaja ei käytä esimerkiksi muotoa ”leikkauksista saattaa seurata..” vaan esitti argumenttinsa tosiasiana, kuten seuraavassa esimerkissä.

Tiukentamalla lapsiperheiden taloutta säästetään hyvin lyhytnäköisellä tavalla. Lapsiliset ovat monille perheille se raha, joka tuo lapsille leivän lisäksi harrastuksia. Ilman harrastuksia lapset ajautuvat erilaisiin jengeihin jo ennen murrosikää. Jengien ilkeivät teot ovat varsin yleisiä. [...] Leikkaamalla lapsiperheitä hallitus leikkaa lasten hyvinvoinnista. Tästä yhteiskunta maksaa aikanaan melkoisen laskun. (3.5.)

Samassa kirjoituksessa puututaan myös kotihoidon tuen leikkauksiin, tarkemmin sanottuna siihen, miten tämän tuen leikkaaminen vaikuttaisi vanhempien työssäkäyntiin. Myös tässä kohtaa säilyy sama ehdottomuus, eli mahdollisten leikkausten seuraukset esitetään välttämättömänä tosiasiana.

Toteutuessaan kotihoidontuen leikkaukset merkitsevät sitä, että molempien vanhempien on mentävä töihin tai ilmoittauduttava työttömäksi, ja lapset on laitettava päivähoidon. Vanhemmilla ei olisi enää mahdollisuutta päättää miten hoitaa lapsensa, vaikka lasten hoitaminen kotona olisi monille paras vaihtoehto. (3.5.)

Tätä retorista keinoa käyttivät myös kirjoittajat, jotka koettivat saada tämän sinällään ikävän lapsilisien leikkaamisen vaikuttamaan välttämättömältä, jopa pahoiteltavalta, talousvaikeuksien seuraukselta. Kirjoittaja saattoi esimerkiksi käyttää verbiä ”joutuu” leikkaamisesta puhuessaan. Tällöin leikkaaminen esiintyy siitä vastuussa olevan henkilön epämiellyttävänä velvollisuutena, johon hänellä ei oikeastaan ollut mahdollisuutta vaikuttaa. Seuraavassa on kaksi esimerkkiä tällaisista tilanteista. Esimerkeistä viimeisin on sosiaali- ja terveysministerin kirjoituksesta.

Tavalliselle ihmiselle on luotu sellainen taloudellinen turvaverkko, että tilapäinen työttömyys tai sairaus eivät merkittävästi vaikuta hänen taloudelliseen elintasoonsa. Määrättyyn tasoon saakka tämä on ollut inhimillisesti oikein, mutta tuo taso ylitettiin reippaasti 80-luvun ”kaikille jotain” vuosina. Nyt joudutaan tulemaan takaisinpäin. (3.5.)

Valitettavasti Paavo Lipposen hallitus joutuu leikkaamaan lapsilisiä. Suomalaisen yhteiskunnan tuki lapsiperheille on vuodessa 23 miljardia. Tästä summasta on lapsilisien osuus 9 miljardia. Nyt leikataan

375 miljoonaa, joka osoitetaan suoraan työllistävään lisäbudjettiin jo tänä vuonna. Jokaisen lapsen paras etu on se, että vanhemmilla on työtä. (7.5.)

Oma lukunsa koko lapsilisäkeskustelussa oli jo argumentaatiopositioiden kohdalla esille tullut lapsilisän ja väestön lisääntymiseen liittyvä keskusteluketju, joka muodosti mielenkiintoisen kokonaisuuden aineiston sisällä. Keskustelulle tyypillistä oli väitteiden esittäminen faktamuodossa. Lisäksi keskustelussa huomattavaa oli se, että siinä esitettiin muuten aineistossa harvinaisia kommentteja monilapsisten perheiden suhteessa suurempaa lapsilisää vastaan. Seuraavassa kaksi esimerkkiä kirjoittajien tosiasioina esittämistä argumenteista.

Maapallon kaikkein pahin ongelma, kaikkien muiden ongelmien äiti on väestöräjähdys. Jokainen pariskunta, joka tekee enemmän kuin kaksi lasta, eli ei vain uusinna itseään, osallistuu tämän katastrofin pahentamiseen: moraalisesti ympäristöririkokseen. Se, että maamme on harvaanasutumpi kuin useimmat muut maat, ei ole mikään puolustus. Olemme sitä paitsi maailman ylivoimaisesti tiheimmin asuttu maa – 60. leveyspiirin pohjoispuolella. (3.5.)

Kulutamme henkilöä kohden 20–40 kertaa enemmän luonnonvaroja kuin Afrikan ja Aasian köyhät. Kaikissa oloissa kulutamme enemmän, sen takaa pohjoinen sijaintimme. [...] Mikään maa 60. leveyspiirin pohjoispuolella ei ole niin tiheään asuttu kuin Suomi (1/3 tämän pohjoisen pallonosan asukkaista asuu täällä). (22.5.)

8.1.4 Kategoriat

Kategorisoinnissa on kyse siitä, miten asioita tekstissä nimitetään. Lapsilisän leikkausta koskevissa mielipidekirjoituksissa tulivat selvästi esille erilaiset perheeseen liittyvät kategoriat. Perhe jaettiin usein eri kategorioihin lapsiluvun mukaan. Kirjoituksissa saatettiin siis puhua esimerkiksi lapsiperheestä, monilapsisesta perheestä, yksilapsisesta perheestä, vähälapsisista perheistä, pienperheistä tai suurperheestä. Toinen hyvin yleinen tapa oli jaotella perheitä tulojen mukaan eli liittää perheeseen tulotasoa selkeästi kuvaava tai siihen viittaava määre eteen. Tämä tarkoitti käytännössä esimerkiksi puhumista pieni- tai keskituloisista lapsiperheistä, vähävaraisista perheistä, varakkaista perheistä, yksinhuoltajaperheistä tai työttömyydessä elävistä perheistä.

Näistä kahdesta perheiden kategorisointitavasta ensimmäinen oli selkeämpi, vaikka siihenkin liittyi muutamia ongelmia. Kun puhutaan vaikkapa yksilapsisesta perheestä, on selvää että perheessä on vain yksi lapsi ja sen vuoksi perheen määrittelyä kuuluvan tähän kategoriaan. Kuitenkin esimerkiksi monilapsinen perhe, suurperhe ja pienperhe ovat sellaisia kategorioita, jotka ovat

hankalammin rajattavissa. Mistä voidaan tietää esimerkiksi mitä kirjoittaja tarkoittaa puhuessaan monilapsisesta perheestä? Riittääkö, että perheessä on kaksi lasta? Entä suurperhe: montako lasta perheellä täytyy olla, jotta kirjoittaja luokittelee sen kuuluvaksi tähän kategoriaan? Koska monilapsisista perheistä puhuttaessa kirjoittaja viittasi useimmiten myös monilapsisten perheiden lapsilisien leikkaukseen voidaan olettaa, että hän tarkoittaa monilapsisilla perheillä niitä perheitä, joihin lapsilisen leikkaus kohdistuu suurempana. Esimerkiksi seuraavat kirjoittajat tuovat ilmi huolensa monilapsisten tai suurperheiden puolesta, mutta heidän tekstistään ei kuitenkaan käy ilmi, millaiset perheet oikeastaan kuuluvat näihin kategorioihin.

Monilapsisten perheiden budjetti on usein tarkkaan mitoitettu. Ennakoimattomat ja päällekkäiset lapsiperheisiin kohdistuvat säästöt kuormittavat taakkaa ääri rajoille. Mistä löytyy rohkeus perheen kasvattamiseen, kun yhteiskunnastakin katoaa halu tukea tulevien veronmaksajien alkutaivalta? (28.4.)

Mistä löytyvät ne kansalaisjärjestöt ja muut, jotka vaikkapa Lipposen monivärihallituksesta huolimatta kykenevät nousemaan esiin ja yhtymään kansallisiin talkoisiin suurtyöttömyyden nujertamiseksi. Monet niistä voisivat valittelujen sijaan ryhtyä esimerkiksi keräämään tavaraa ja varoja niille kotimaan suurperheille ja muille vaikeuksissa oleville [...]. (21.4.)

Suurperheitä on Suomessa hyvin vähän ja heidänkin toimeentulonsa tulee turvata. Siksi olen sitä mieltä, että kaikista lapsilisistä tulee leikata yhtä paljon ja joka lapsen osalta, jos on pakko leikata. (9.5.)

Osa kirjoittajista sen sijaan määritteli lapsiluvuilla tarkemmin, mitä hän monilapsisilla perheillä tarkoittaa. Tällöin kategoria ei jäänyt niin hämäräksi, vaan sen rajat tulivat tarkasti määriteltyä. Monilapsisilla perheillä saatettiin esimerkiksi tarkoittaa kaikkia muita kuin yksilapsisia perheitä tai suurempia kuin kahden lapsen perheitä. Seuraavissa esimerkeissä perheen kategorian rajat on määritelty suhteellisen tarkasti.

Ovatko hallituksen tulevaisuudennäkymät niin pessimistiset, että EU-Suomessa ei riitä leipää kuin enintään kaksilapsisille perheille? Vai pelkääkö hallitus, että sen uusi uljas talouspolitiikka aiheuttaa väestöräjähdyksen, jota täytyy ennaltaehkäistä monilapsisille perheille suunnatuilla sanktioilla? (20.4.)

Viime päivinä on tämänkin lehden sivuilla käyty keskustelua uuden hallituksen aikeista leikata lapsilisiä, erityisesti suuriperheisten mm. neljänestä, viidennestä jne. maksettavaa suurempaa lapsilisää. Ennen kuin kritisoidaan lapsilisien leikkausten kohdentamista näihin suuriperheisten suurempiin lapsilisiin, tulisi kuitenkin palauttaa mieleen, mitä lapsilisille ja muille lapsiperheiden tukimuodoille tapahtui edellisen hallituksen aikana. (24.4.)

Hyvä Paavo Lipponen ja muut, onko mielestänne oikeudenmukaista leikata lapsilisistä toisesta lapsesta lähtien? Leikkaus kohdistuu suurena monilapsisiin perheisiin, yksilapsisia perheitä se ei koske lainkaan. Jos säästöjä pitää lapsilisistä saada nyt 600 miljoonaa markkaa (HS 8.4.) olisi oikeudenmukaisempaa ottaa se laajemmalta pohjalta eli kaikilta lapsiperheiltä. (20.4.)

Miksi tällaisia kategorioita sitten on luotu tekstiin? Kuten yllä olevista esimerkeistä näkyy, moni kirjoittaja käyttää monilapsisen perheen tai suurperheen kaltaisia kategorioita tuodessaan ilmi huolensa siitä, että monilapsisten perheiden lapsilisiin kosketaan. Usein kirjoittaja oli sitä mieltä, että monilapsisilta perheiltä leikkaamisen sijaan olisi oikeudenmukaisempaa leikata kaikilta perheiltä saman verran. Kirjoituksissa siis jaettiin perheet monilapsisiin ja muihin perheisiin, joilla siis oletettavasti tarkoitettiin yksi- tai korkeintaan kaksilapsisia perheitä. Näin tehtiin eroa niiden perheiden välille, joilta nyt oltiin ottamassa ja niiden joita tämä leikkaus ei koskettanut.

Seuraavaksi tarkastelen perheiden jaottelemista kirjoituksissa tulojen mukaan. Kun perheen eteen liitettiin jokin tuloja kuvaava määre, ei yleensä tuotu ilmi mitä määrittelyllä konkreettisesti tarkoitetaan, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Haluan selkeän vastauksen siihen, miksi valtaosa leikkauksista kohdistuu nimenomaan pieni tai keskituloisiin lapsiperheisiin? Heikennykset ovat niin johdon mukaisia, että pelkästä sattumasta tuskin on kyse. Miksi yhteiskunnalle edullinen lasten kotihoito käytännössä lopetetaan? Mitkä ovat hallituksen ideologiat ja arvot? (28.4.)

Toisaalta yhteiskunnallisessa keskustelussa puhuttaessa pieni-, keski-, ja suurituloisista ei muutenkaan välttämättä määritellä millaisin tulorajoin kuhunkin kategoriaan sijoitutaan, vaan niitä pidetään yleisesti tunnettuina käsitteinä. Tiukoilla olevista lapsiperheistä puhuttaessa kirjoittaja saattoi kuitenkin myös täsmentää millaiset asiat aiheuttavat lapsiperheille toimeentulovaikeuksia, kuten seuraavan esimerkin kirjoittaja tekee.

Mielestäni nykyaikaa ja esimerkiksi 60-lukua ei voi kuitenkaan verrata keskenään. Muistan itse, kuinka lapsiperheellä oli silloin tiukkaa, mutta niin on tänä päivänäkin. Jos perheellä on esimerkiksi asunto- ja opintovelkoja ja toinen vanhemmista tai molemmat ovat työttöminä, perheen taloudellinen tilanne ja kohta kait sosiaalinenkin tilanne on yhtä huono kuin vuosikymmeniä sitten. (28.6.)

Kategorisointia saatettiin tehostaa myös esittämällä kaksi vastakkaista kategoriaa. Seuraava kirjoittaja esittää viiden lapsen yksinhuoltajaperheen vastakohtana varakkaalle perheelle ja koettaa tukea omaa argumenttiaan esittämällä asiansa mahdollisimman kärjistetyllä kategoriaparilla.

Hallitus rankaisee lapsiperheitä leikkaamalla lapsilisiä. Tämä kaventaa suurperheiden toimeentuloa yli 6500 markkaa vuodessa. Onko perheen kokonaistulot otettu huomioon säästö päätöstä tehtäessä? Tietääkseni ei, eli viiden lapsen yksinhuoltajaperheeltä otetaan saman verran kuin varakkaalta perheeltä, jonka molemmat vanhemmat tienavat niin että rutisee. Onko se oikeudenmukaista? (3.5)

Perheiden ohella toinen kategorisointiryhmä oli henkilöiden tai kansanosien kategorisoiminen heidän tulojensa ja yhteiskunnallisen asemansa mukaan. Tässä yhteydessä esiin nousivat

esimerkiksi seuraavat kategoriat: heikompiosaiset, vähäosaisempi kansanos, hyvätuloisin osa, rikkaat ja parempituloiset. Erotuksena äsken käsiteltyn ryhmään, jossa perheitä määriteltiin tulojen perusteella, tässä kategoriassa ei puhuta pelkästään perheistä vaan jaotellaan kansalaisia yleisemmin heidän tulojensa tai yhteiskunnallisen asemansa perusteella. Samoin kuin perheisiin liittyvissä kategorioissa, tässäkin ryhmässä oli niitä tapauksia, joissa kirjoittaja ei tarkemmin määritellyt esimerkiksi rikkaiden tai köyhien kategoriaa. Näissä kirjoituksissa esiintyi tyypillisesti myös vastakkainasettelua köyhien ja rikkaiden tai vähäosaisten ja hyvätuloisten välillä.

Jo on aikoihin eletty! Uusi vasemmistovetoinen hallitus aloittaa kautensa käymällä kiinni vähäosaisimman kansanosan kurkkuun. Hyvätuloisimmalle osalle luvataan taasen verohelpotuksia. (23.4.)

Mitä tarkoitetaan oikeudenmukaisuudella, kun puhutaan säästöjen jakamisesta? Olisiko oikeudenmukaisuus sitä, että säästetään sieltä, missä yhteiskunnalliset edut ovat tähän asti olleet suhteellisesti suuremmat? Vai onko se muka sitä, että säästetään kaikilta yhtä paljon, niin köyhiltä kuin rikkailtakin? (19.5.)

Monissa tähän ryhmään kuuluvista kirjoituksista kategorioiden tarkempi määrittely olisi ollut oikeastaan aivan turhaa, koska kirjoittaja koettaa tuoda kategorioilla esiin nimenomaan sitä vastakkainasettelua, joka hänen mielestään yhteiskunnassa vallitsee esimerkiksi suurituloisten ja pienituloisten välillä. Usein asetelma on kirjoittajan mielestä epäoikeudenmukainen. Hänen mielestään saattaa esimerkiksi olla väärin, että näihin vastakkaisten kategorioiden edustajat osallistuvat samalla tavalla yhteiskunnassa toteutettaviin säästöihin.

Toisaalta osassa kirjoituksista kategorioiden rajat tulivat esille selvästi, jopa markkamäärinä esitettynä. Seuraavassa kaksi esimerkkiä kirjoituksista, joissa suurituloisen kategorian määritelmä tulee hyvin esille. Esimerkeistä jälkimmäisessä määritellään lisäksi uusi kategoriaryhmä, vähemmistöt, hyvin tarkasti.

Lapsilisien ja lasten kotihoidontuen leikkaukset voitaisiin kompensoida kiristämällä suurituloisten, esimerkiksi yli 20 000 markkaa kuukaudessa ansaitsevien verotusta sekä poistamalla lapsilisät em. tuloajan ylittäviltä. (3.5.)

Kun leikataan oikeudenmukaisesti, se tarkoittaa leikkauksia vähäosaisilta, kun puhutaan laaja-alaisista kaikkia koskevista leikkauksista, ne kohdistuvat vähemmistöihin (monilapsiset perheet, opintotuki, maatalous työttömät). [...] Edellisen hallituksen lapsilisäleikkaus ei leikannut 1-2-lapsisilta perheiltä, niin kuin ministeri Mönkäre antaa ymmärtää. Leikkaus kohdistui hyvätuloisiin (kuukaudessa yli 13 000 mk ansaitseviin) – niihin, joille lapsien verovähennyksestä oli hyötyä, niin yksi-kuin useampilapsisiin perheisiin. (14.5.)

Halutessaan viitata epäkohdista vastuussa oleviin henkilöihin kirjoittajat käyttivät esimerkiksi kategoriaa päättäjät tai herrat.

Vähävaraisten kukkaroissa lapsilisien supistukset tulevat tuntumaan, mutta Hyvät Päättäjät: on lapsiperheitä, jotka eivät saa edes sitä supistettua lapsilisää, eli kaikki ne perheet, joissa lapset ovat jo täyttäneet 17 vuotta. (30.4.)

Päättäjät näyttävät haluavan, että lapset kasvatetaan missä tahansa muualla kuin kodissa. (28.4.)

Päättäjien on kuitenkin nähtävä ratkaisujensa seuraukset myös Suomen väestörakenteeseen. Kenelle me tätä maata olemme pelastamassa, ellei lapsia ole. (20.4.)

Täytyykö vähävaraisten lapsista tulla vähävaraisia? Herrat suuressa ”viisautessaan” ovat tainneet unohtaa, että köyhyydessä eläville nämä tukimuodot ovat olleet joka penniä myöten tarpeen! (23.6.)

Kirjoituksissa saatettiin viitata myös suoraan nimellä johonkin tiettyyn poliitikkoon, yleensä pääministeri Paavo Lipposen, jonka koettiin olevan vastuussa leikkauksista. Ehdottomasti suositumpi tapa oli kuitenkin käyttää edellä mainittua kategoriaa. Tämä saattaa kertoa siitä, että kirjoittajalle ei ollut täysin selvää, kuka leikkauksista on vastuussa. Toisaalta on myös mahdollista, että kirjoittajat halusivat tätä kategoriaa käyttämällä kohdistaa viestinsä mahdollisimman laajalle yleisölle: kaikille, joilla on jotakin tekemistä leikkauspäätösten kanssa. Joka tapauksessa päättäjien mainitseminen näin monessa kirjoituksessa viittaa vahvasti siihen, että yksi syy mielipideosastoille kirjoittamiselle on oman viestin saaminen asiasta päättävien henkilöiden tietoisuuteen. Mielipidekirjoituksilla siis todella halutaan vaikuttaa.

8.1.5 Yksityiskohtainen kerronta

Kirjoittaja saattaa koettaa lisätä väitteensä uskottavuutta selittämällä asiansa mahdollisimman yksityiskohtaisesti, kuin tarinaa kertoen. Otin yksityiskohtaisen kerronnan tarkasteluun mukaan myös sellaiset tapaukset, joissa kirjoittajat kertovat omista kokemuksistaan tarkasti. Näissä tapauksissa kirjoittaja tuo esille esimerkiksi leikkausten vaikutuksia omaan tulotasoon tai käytännön elämään. Ratkaisuun päädyin sillä perusteella, että aineistostani löytynyt yksityiskohtainen kerronta on juuri tällaista omakohtaisten kokemusten kuvailua. Nämä usein hyvin seikkaperäiset ja yksityiskohtaiset kertomukset vaikuttavat lisäksi toteuttavan nimenomaan Jokisen (1999, 145) tälle retorille keinolle nimeämää tehtävää eli yleisön vakuuttamista kertomuksena avulla esittämättä

argumenttia suoraan. Esimerkiksi seuraava kirjoittaja tuo viestiään esille kirjoittamalla omista kokemuksistaan.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana olen seurannut suomalaisen yhteiskunnan suhtautumista lapsiperheeseen. Kehitys on näkynyt selkeimmin omasta tilinauhasta ja siitä yhteissummasta, joka perheellä on käytettävissään kuukaudessa. Nelilapsisen perheen tulovähennys esimerkiksi uudesta lapsilisien leikkauksesta ei suinkaan ole 358 markkaa kuussa, vaan noin 1000 markkaa. Tarvitset tonnin lisäansiot saadaksesi tuon 358 mk käteen. (9.5.)

Kirjoittaja ei sano suoraan, miten suomalaisen yhteiskunnan suhtautuminen lapsiperheeseen on hänen mielestään muuttunut, vaan antaa yleisön ymmärtää sen kertomalla omien tulojensa muuttumisesta. Seuraava kirjoitus on toisenlainen esimerkki, koska siinä kirjoittaja tiivistää kertomuksensa lopuksi sanomansa selkeään muotoon eikä jätä kaikkea lukijan pääteltäväksi.

Kolmosvauvojen syntymä mullisti perheen olot. Asunto piti vaihtaa isompaan, mikä ainakin Helsingissä ”halvallakin” asuinalueella tarkoittaa huomattavan välirahan lainaamista. Entä liikkuminen, julkisillako? Ei valitettavasti onnistu. Jos perheessä on ennestäänkin lapsia, tarvitaan tilava ja turvallinen auto. Kolmosperheen kuluja voimme edes vähän havainnollistaa kertomalla esimerkiksi jo lastenvaunujen hedelmillemme maksavan 5000-7000 mk. Lyhyesti sanoen: sen sijaan, että leikkaatte meiltä mitään, ryhtykää pikaisesti miettimään uusia tukimuotoja. (30.4.)

Tarkkojen laskelmien esittäminen oli yksi yksityiskohtaisen kerronnan tapa. Tällaisia laskelmia esitettiin seuraavien kirjoittajien tapaan yleisemminkin perheiden tilanteista, ei vain omakohtaisista kokemuksista. Kirjoituksista jälkimmäinen on tuolloisen sosiaali- ja terveysministerin kirjoittama.

SYL:n laskelmien mukaan nelihenkisen opiskelijaperheen (kumpikin puoliso opiskelee, kaksi lasta, vuokra-asunto) tulot laskevat kuukaudessa noin 600 markkaa. Yksinelävän opiskelijan osuus yhteiseen kolehtiin on noin 10 prosenttia hänen tuloistaan. Opiskelijaperhe säästää tuloistaan vielä enemmän” (24.4.)

Suomalaisen yhteiskunnan tuki lapsiperheille on vuodessa 23 miljardia. Tästä summasta on lapsilisien osuus 9 miljardia. Nyt leikataan 375 miljoonaa, joka osoitetaan suoraan työllistävään lisäbudjettiin jo tänä vuonna. Jokaisen lapsen paras etu on se, että vanhemmilla on työtä. Edellisen hallituksen aikana lapsilisät kaksinkertaistettiin. Vuoden 1994 alussa perhepoliittiset vähennykset poistettiin ja tukea ruvettiin maksamaan pelkästään lapsilisinä. Muutos toteutettiin niin, että 1-2 –lapsiset perheet menettivät saamiaan tukia, monilapsiset perheet saivat tuntuvasti lisää tukea. (7.5.)

Näidenkin kirjoitusten kohdalla kirjoittajat välttyvät tarkkojen lukujen esittämisellä sanomasta väitettään aivan suoraan. Toinen syy yksityiskohtaisen markkamääriä sisältävän kuvailun taustalla voi aineistoni perusteella olla se, että kirjoittaja haluaa korostaa asiantuntijuuttaan ja näyttää yleisölle tietävänsä mistä puhuu. Jälkimmäisen kirjoituksen kirjoittaneen sosiaali- ja

terveysministerin voisi olettaa erityisesti haluavan vakuuttaa kansalaiset siitä, että hänellä on tarkat tiedot asiasta.

Yksityiskohtaiseen kerrontaan sisällytettiin kirjoituksissa myös käytännön esimerkkejä niistä arjen hankaluuksista, joita ahtaalla elävät lapsiperheet saattavat joutua kohtaamaan. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja välttyy käytännön esimerkin esittämisestä argumenttia suoraan, sillä yleisön annetaan itse muodostaa kuva tilanteesta kerrotun pohjalta.

Isompi perhe tarvitsee isomman asunnon, mikä yleensä on perheen kallein hankinta ja saattaa sitoa perheen kaiken investointivaran vuosikausiksi. Jos lapsia on yli kolme, tulee ongelmia myös auton hankinnan suhteen. Niin sanotut tila-autot ovat liian kalliita useimmille suurperheille. (12.5.)

Kirjoittaja olettaa yleisön pystyvän päättelevän asuntoon ja autoon liittyvistä esimerkeistään, että suurperheiden talous on tiukilla, koska rahaa kuluu esimerkiksi tällaisiin asioihin eri tavalla kuin pienemmillä perheillä. Seuraavassakin esimerkissä kirjoittaja esittää käytännön arjen ongelmia, joita tässä tapauksessa lapsilisän maksamisen lopettaminen ennen täysi-ikäisyyden saavuttamista aiheuttaa. Esimerkin loppupuolella kirjoittaja tuo kuitenkin omaa näkökulmaansa jo melko selvästi esille esittämällä kysymyksen rahan riittävydestä kaikkeen tarpeelliseen.

Nyt yksinhuoltaja, jonka bruttotulot on 7900 mk, netto 4900 mk, elättää yksin tuosta tilistään koko porukan, itsensä lisäksi kaksi kasvavaa, energistä nuorta miestä, jotka jo pelkästään syövät kuin hevoset, mutta joiden pitäisi voida purkaa valtavaa energiaansa ja tervettä uteliaisuuttaan mieluiten hyviin harrastuksiin. [...] Mitä kuvitellaan jäävän pussin pohjalle nuorelle annettavaksi, kun tuosta vajaasta viidestä tuhannesta on ensin maksettu pois vuokrat ynnä kaikki muut erääntyvät laskut sekä kuukausittainen ruoka? (30.4.)

Yleisesti ottaen yksityiskohtaisen kerronnan käytöstä aineistossani voisi sanoa, että se oli hyvin yleistä juuri edellä esittelemilläni kolmella tavalla: omakohtaisten kokemusten, tarkkojen laskelmien ja käytännön esimerkkien muodossa. Mielipidekirjoituksille lienee yleisemminkin tyypillistä juuri kokemusten ja käytännön esimerkkien käyttö, kun kirjoittajat haluavat tuoda esille omakohtaisesti havaitsemiaan yhteiskunnan epäkohtia.

8.1.6 Kvantifiointi

Kvantifioinnin avulla yleisöä halutaan vakuuttaa lukujen ja määrien esittämisellä joko numeerisesti tai sanallisesti. Kvantifioinnin käyttö oli tutkimissani mielipidekirjoituksissa todella yleistä, sillä

sitä käytettiin jossain määrin suurimmassa osassa kirjoituksista: peräti 36 kirjoittajaa turvautui kirjoituksessaan määrällistämiseen. Suurimmassa osassa kirjoituksista kvantifioinnin käyttö ei jäänyt vain yhteen kohtaan, vaan sekä numeerista että ei-numeerista kvantifiointia esiintyi useammassa kohdassa. Ainakin osaksi tämä johtuu varmasti siitä, että kyseessä on sosiaaliturvaetus, josta keskusteltaessa erilaisten markkamäärien ja määrän ilmaiseminen muilla tavoilla on luonnollisesti yleistä. Kirjoituksissa keskusteltiin lisäksi nimenomaan lapsilisän leikkaamisesta, eikä lapsilisistä yleisemmällä tasolla. Kirjoittajat käyttivät kvantifiointia esimerkiksi puhuessaan siitä paljonko aiotaan leikata, millainen vaikutus leikkauksilla on lapsiperheiden tuloihin, miten suuria perheet ovat ja millainen etuuskien taso on.

Puhuessaan lapsiperheiden etuuksista kirjoittajat käyttivät apunaan suhde- ja prosenttilukuja, kuten seuraavissa esimerkeissä.

Leikkaukset kohdistuvat ankarasti opiskelijoihin ja etenkin opiskelijaperheisiin, joiden talouteen säästöt iskevät moninkertaisesti. Lipposen ”tasapuolisesti säästävä” hallitus lupaa, että opintotukea leikataan 10 prosenttia, asumistuesta veistetään saman verran, samoin kuin lapsilisien sisarkorotuksista. Kotihoidontuesta viedään peräti neljännes. (24.4.)

Lukujen ilmaiseminen tällä tavoin esiintyi aineistossa usein samoissa kirjoituksissa, joissa kirjoittaja käytti myös tarkempia ilmauksia. Näin ei siis voi ajatella, että esimerkiksi ilmauksien ”moninkertainen” tai ”kaksinkertainen” käyttö olisi ollut vaihtoehtoista tarkempien, markkamääriä sisältävien ilmausten esittämiselle. Lukujen esittäminen tällä tavoin on kuitenkin useissa tapauksissa vaikuttavampaa ja korostaa muutoksen suuruutta verrattuna lukujen esittämiseen vain numeroina. Ajatellaanpa vaikka eroa seuraavien ilmaisun ”Lapsilisästä viedään neljännes” ja ”Lapsilisästä viedään 25 euroa sadan euron arvoisesta tuesta”.⁵ Ilmauksista ensimmäinen on selvästi vaikuttavamman kuuloinen kuin markkamäärinä asian esittävä versio. Joissain kohdissa lukujen esittäminen ei tunnu olevan edes tarkoituksenmukaista, kuten seuraavissa esimerkeissä.

Viimeistään nyt olisi hallituksen unohdettava varsinkin lapsiperheisiin kohdistuva kuritus jo senkin takia, että valtiovarainministeriön budjettivirheen vuoksihan valtio tulee saamaan iloisena ylimääräisenä yllätyksenä EU-tukea noin nelinkertaisen määrän, mitä lapsiperheisiin kohdistuva suunniteltu säästö toisi valtiolle. (3.5.)

Sen seurauksena esimerkiksi viidennestä lapsesta maksettava lapsilisä on kaksinkertainen ensimmäisen lapsen lapsilisään verrattuna – ovatko viidennestä aiheutuvat kulut kaksinkertaiset? (24.4.)

---

⁵ Luvut keksittyjä esimerkkejä.

Olellaista kirjoittajan esittämässä informaatiassa on lukujen sijaan se, millaisessa suhteessa esitetyt asiat ovat toisiinsa. Lapsilisien määrällä ei esimerkiksi ole niinkään väliä, vaan tärkeää on vain se, miten paljon enemmän viidennestä maksettava lapsilisä on ensimmäisestä maksettavaan verrattuna. Kirjoittaja koettaa näin saada yleisön havahtumaan näkemään asioiden välisiä suhteita ja mahdollisesti epäoikeudenmukaisiksi kokemiaan asioita.

Etuuksista puhuttaessa kirjoittajat käyttivät muunkinlaista kvantifointia kuin suhde- ja prosenttilukuja. Kirjoittajat liittivät etuuskien tasoa kuvaillaan esimerkiksi sanan ”suuri” eteen lisäinformaatiota antavia määreitä kuten ”turhan” tai ”näin”. Lapsilisän määrittivät suureksi tietenkin ne kirjoittajat, jotka olivat lapsilisän leikkaamisen kannalla.

Rohkeasti olisi sitä paitsi aika tunnustaa, että osa yhteiskunnan tarjoamista eduista on paisutettu turhankin suuriksi niin, että ne jopa ruokkivat joutilaisuutta ja henkistä laiskuutta. (21.4.)

Monilapsiset perheet ehtivät nauttia suhteessa suurempaa lapsilisää vain puolitoista vuotta, joten perheiden taloudenhoito ei ole voinut kauan perustua näin suuriin lapsilisiin. (7.5.)

Kvantifioinnilla kuvailtiin toisaalta myös sitä, miten leikkaukset vaikuttivat perheiden elämään: millaiset summat vaikuttivat perheiden toimeentuloon, millainen rahatilanne perheissä on ja millainen vaikutus leikkauksilla taloudenpitoon olisi. Seuraavissa esimerkeissä käytetään sekä numeerista että ei-numeerista kvantifointia niukkuuden kuvailemisessa. Kirjoittajat koettavat perheiden tiukkaa tilannetta kuvailemalla saada yleisön ymmärtämään, millainen vaikutus leikkauksilla on jo muutenkin tiukoilla oleviin perheisiin.

Toivon ettei päätöksiä tehdä pelkästään ”zyskoviczien” tarpeiden perusteella. Paljon puhuttu päättäjien vieraantumista arkielämästä kuvaa myös lausunto, ettei 50 mk lapsilisästä vie perusturvaa. Ikävä kyllä tuo summa on 600 mk vuodessa ja ihan liian paljon monen perheen taloudelle. Joku jää ilman takkia, joku toinen ilman kenkiä. (28.4.)

Kun meidän perheessämme säästetään, vähäinen raha pyritään antamaan sille, joka eniten tarvitsee. (28.4.)

Kvantifointi saattoi olla myös hyvin tarkkaa, jolloin kirjoittaja esitti tarkkoja lukuja argumenttiensa tueksi. Seuraavista esimerkeistä käy ilmi, että kirjoittaja on selvittänyt tarkasti, jopa markkojen tarkkuudella, asiaan liittyviä lukuja.

Kovimman kohtelun saavat Suomen 620 000:sta lapsiperheestä ne 7000 perhettä, joilla on viisi lasta tai enemmän. (23.4.)

Nyt tehtävässä leikkauksessa perhe, jolta kuukaudessa leikataan 550 mk, saa edelleen 3895 mk lapsilisää kuukaudessa. Lapsilisiä maksetaan edelleen lähes 8500 miljoonaa markkaa vuodessa. Lapsilisäjärjestelmän perusteisiin ei ole näissä leikkauksissa tarvinnut puuttua. (7.5.)

Esimerkkien kaltaisissa tapauksissa kirjoittaja vakuuttaa yleisöä omasta asiantuntijuudestaan tai ainakin siitä, että on paneutunut hyvin asiaan ennen oman mielipiteen esittämistä. Tässä tulee siis esille hieman samankaltainen tilanne kuin aiemmin analysoidessani asiantuntijuutta retorisenä keinona, kun kirjoittaja tuo esille omaa perehtyneisyyttään käyttämällä tarkkoja lukuja. Tarkkaa kvantifointia kirjoittajat käyttivät usein myös esittäessään kirjoituksissaan ehdotuksia siitä, miten leikkaukset voitaisiin toteuttaa oikeudenmukaisemmin tai miten verotusta voitaisiin muuttaa.

Nykyisen progressiivisen verotuksen aikana lapsiperheille tekisi jonkinlaista oikeutta laskennallinen ”perheverotus”, jossa tulot jaettaisiin kaikkien perheenjäsenten kesken: kuusilapsisen perheen tulot 240 000 mk vuodessa. Tulot perheenjäsentä kohti 40 000 mk. Vero laskettaisiin 40 000 mk:n mukaan ja kerrottaisiin kuudella. (12.5.)

Lapsilisien kohdalla vähennykset olisi porrastettava. Jos perheen verotettavat tulot ovat alle 10 000 markkaa lasta kohti, ei lapsilisää pitäisi leikata lainkaan. Toisaalta, jos verotettavat tulot ovat yli 15 000 markkaa lasta kohti, lapsilisiä tulisi poistaa kokonaan. 10 000 Ja 15 000 markan välillä lapsilisien leikkaus tehdään verotettavien tulojen suhteessa. Lapsilisiä on tarkoitettu lapsesta aiheutuvien kulujen peittämiseen, ei pankkitilille kerättäväksi ja käytettäväksi aikoinaan lapsen auton tai purjeveneeseen rahoitukseen. (19.5.)

Yllä esitetystä esimerkeistä näkee, että tällaisissa tilanteissa kirjoittaja oli todella nähnyt vaivaa esittääkseen kirjoituksessaan mahdollisimman vakavasti otettavan vaihtoehdon suunnitteilla oleville leikkauksille. Lukujen esittäminen oli olennainen osa näitä esityksiä, sillä niillä kirjoittaja pystyi osoittamaan olevansa tosissaan ja miettineensä asian loppuun asti.

Oma lukunsa tämän retorisen keinon sisällä olivat sellaiset kirjoitukset, joissa kirjoittaja käyttää jotain melko epämääräistä ei-numeerista kvantifointitapaa kuten ilmauksia ”lukuisia”, ”aikamoinen” tai ”monia”.

Minä olen huolissani siitä, että Suomessa on lukuisia vähävaraisia perheitä, jotka menettävät lasten elatukseen tarvitsemiaan tuhansia markkoja vuosittain hallituksen perhepoliittisen linjauksen vuoksi. (23.6.)

Näillä järjestelyillä saataisiin jo aikamoinen määrä säästöä lapsiperheiden ja eläkeläisten perusturvaa heikentämättä. (19.5.)

Tällaisissa tapauksissa on vaikeaa tietää halusiko kirjoittaja tietoisesti käyttää tällaista ilmausta, vai eikö hän tiennyt esimerkiksi suurperheiden tarkkaa määrää Suomessa. Tämänkaltaisten ilmausten käyttäminen ei anna yhtä asiantuntevaa kuvaa kuin tarkempi numeerinen kvantifointi tai suhde- ja

prosenttilukujen esittäminen, mutta tekee kuitenkin yleisölle selväksi sen, mitä kirjoittaja haluaa sanoa.

8.1.7 Metaforat

Metafora on oikeastaan vertaus, jossa asia liitetään johonkin aiemmin tuttuun ilmiöön. Mielipidekirjoituksissa käytettävä kieli on yleensä hyvin värikästä, joten myös tällaisia kielikuvia löytyi niistä melko runsaasti. Eniten metaforia kirjoittajat käyttivät puhuessaan leikkauksista vastuussa olevista henkilöistä eli päättäjistä tai hallituksesta. Nämä metaforat liittyivät etenkin päättäjien valtaan vaikuttaa rahankäyttöön. Seuraavissa esimerkeissä kiinnitetään huomiota juuri päättäjien rooliin rahojen jakamisessa.

Valtion rahakukkaron vaalijan, hallituksen, soisi käyttävän samankaltaista periaatetta kuin perheessä tehdään: lapset ensin ja sitten vasta aikuiset. (20.4.)

Mistä löytyvät ne kansalaisjärjestöt ja muut, jotka vaikkapa Lipposen monivärihallituksesta huolimatta kykenevät nousemaan esiin ja yhtymään kansallisiin talkoisiin suurtyöttömyyden nujertamiseksi. Monet niistä voisivat valittelujen sijaan ryhtyä esimerkiksi keräämään tavaraa ja varoja niille kotimaan suurperheille ja muille vaikeuksissa oleville, joihin köyhtyneen valtion nipistävä käsi ulottuu, kuten muihinkin. (21.4.)

Koska suurin osa kirjoittajista piti leikkauksia epäoikeudenmukaisina, esitetyt metaforat esittivät hallituksen ja päättäjät negatiivisessa valossa. Seuraavassa esimerkissä kiinnitetään huomiota erityisesti vasemmistopuolueiden osallisuuteen leikkauspäätöksen tehneessä hallituksessa, kun kirjoittaja viittaa metaforallaan niiden osuuteen leikkauspäätöksissä.

Punaviikon jälkeen täytyy olla melkoinen elämänusko, jos vielä suunnittelee lasten hankkimista ja kasvattamista kotona. (28.4.)

Pettymystä puolueiden toimintaan ilmaistiin myös vertaamalla Suomessa toteutettua politiikkaa Kiinaan, jossa väkilukua pyritään rajoittamaan. Näissä kirjoituksissa viitattiin myös lapsilisäjärjestelmän luomisvaiheessa taustalla olleeseen väestöpoliittiseen tavoitteeseen, jonka kirjoittajat eivät nyt koe toteutuvan. Pikemminkin kirjoittajat antavat ymmärtää, että toteutettavilla leikkauksilla on päinvastainen vaikutus lapsilukuun.

Onko sosiaalidemokraattinen perhepolitiikka niin sosiaalista että sen malli on haettu kommunistisesta Kiinasta saakka? Erona on vain se, että Kiinassa sanktiot seuraavat jo toisen lapsen synnyttyä, kun meillä lapsilisien nousua suunnitellaan poistettavaksi vasta kolmannelta lapsesta eteenpäin. (20.4.)

Tällaisen mallin ymmärtäisi Kiinassa, mutta olen luullut, että Suomessa lapsilisien tarkoitus on päinvastainen, eli tukea syntyvyyttä. Jos hallituksen tarkoituksena on tässä tilanteessa tukea nuoria perheitä, pitäisi kriteeriksi ottaa ikärakenne eikä vähäinen lapsimäärä. (8.5.)

Seuraava kirjoittaja kritisoi metaforallaan myös hallitusta ja sen toteuttamaa politiikkaa ja haluaa tuoda esille, millaiset seuraukset lapsilisän leikkauksella tulee olemaan lapsiperheiden kannalta.

1990-luvulla sosiaalipolitiikan opiskelijat joutuivat tenttimään kirjan ”Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon”. Nyt ovat koossa ainekset kirjaan ”Hyvinvointivaltiosta Ryysyrantaan”, mikäli hallitus aikoo rangaista suurperheitä hallitusneuvotteluissa suunnitellulla tavalla. (20.4.)

Metaforat olivat paikoin todella värikkäitä ja jopa hauskoja, kuten seuraavassa tapauksessa. Kirjoittaja vakuuttaa siinä metaforilla ymmärtävänsä, ettei ihmeiden teko ole mahdollista, mutta silti toiminnan ripeys ja esitelty ohjelma yllättivät kirjoittajan.

Pääministeri Paavo Lipponen ei ole John Wayne eikä Mooses eikä hänen monivärihallituksensa ole ihmeidentekijä. Mutta Lipposen kaikki yllättänyt ripeäotteisuus hallituksen teossa, hallituksen totutusta poikkeava pohja ja syvältä kouraiseva ohjelma ovat osin ainoalaatuista Suomen valtiollisessa elämässä. (21.4.)

Parhaimmillaan metaforat voivat siis tuoda kirjoitukseen huumoria, joka elävöittää kirjoitusta ja herättää lukijan mielenkiinnon. Kirjoittajat käyttivät metaforia poliitikoista myös asettaessaan heidän ammattitaitoaan ja tarkoituksiperiään kyseenalaisiksi. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja käyttää päätöksentekijöistä puhuessaan metaforaa ”vähälapsiset, keski-ikäiset herrashenkilöt”. Näin kirjoittaja siis haluaa asettaa nämä säästöjä tekevät henkilöt kauas monilapsisten, nuorten perheiden arkielämästä.

Päätäjien on kuitenkin nähtävä ratkaisujensa seuraukset myös Suomen väestörakenteeseen. Kenelle me tätä maata olemme pelastamassa, ellei lapsia ole. Valitessaan lapsiperheisiin kohdistuvien säästöjen painopisteitä, vähälapsiset, keski-ikäiset herrashenkilöt ovat unohtamassa vain yhden: lastemme parhaan. (20.4.)

Kirjoittajat toivat metaforilla esille myös lapsilisän tarpeellisuutta sosiaaliturvan muotona esimerkiksi käyttämällä leipä-metaforaa sosiaaliturvasta. Ensimmäisessä esimerkissä kirjoittaja yrittäne tällä metaforalla myös vedota yleisön tunteisiin puhumalla lapsilisän leikkaamisesta ”viimeisen leivän” viemisestä. Kirjoittajat halusivat myös tuoda esille, että lapsilisän leikkaamisella saattaa olla todellisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin.

Ennen sanottiin: ”Lapsi tuo leivän tullessaan.” Kaikkien monilapsisten perheiden puolesta vetoan: Paavo, älä vie meidän viimeistä leipäämme! (20.4.)

Muinaisten roomalaisten mielestä kansa pysyy tyytyväisenä, kunhan sillä vain on leipää ja sirkushuveja. ”Leipä” on jo monen kohdalla kaventunut, voitaisiinko siis ryhtyä kohentamaan asioita ”sirkushuvien” kustannuksella? (30.4.)

Leikkauksen vaikutuksista toimentuloon käytettiin myös muita metaforia, kuten seuraavassa tapauksessa, jossa kirjoittaja oikaisee aiemman leikkausta kuvaelleen metaforan ja korjaa sen paremmin omaa tilannettaan vastaavalla.

Hämmästykseni oli suuri, kun näin Helsingin Sanomain (pääkirjoitus 27.4.) tulkitsevan lapsilisien leikkauksen vain pieneksi ”nirhaisuksi”. Ehkä se on sitä yksilapsiselle perhelle. Omassa perheessäni 555 mk:n leikkaus nettotuloon kuukaudessa tuntuu kyllä enemmänkin ”rouhaisulta”. (5.6.)

Leikkaamista sinällään kuvailtiin tietenkin verbien avulla, kuten seuraavassa tapauksessa: ”Räikeintä on se tapa, millä hyökätään suurperheiden lapsilisien kimppuun” (23.4.). Näillä esimerkiksi ”hyökkäämiseksi” tai ”viemiseksi” leikkauksia kuvailevissa kirjoituksissa tuli hyvin esiin se, miten verbivalinnoilla voidaan vaikuttaa paljon kirjoituksen tunnelmaan ja siihen, millainen kuva leikkauksista yleisölle haluttiin välittää.

Metaforia käytettiin lisäksi puhuttaessa sosiaaliturvasta kokonaisuutena. Seuraavista kahdesta esimerkistä tulee esille se, miten erilaisilla metaforilla sosiaaliturvaa kuvailivat toisaalta leikkauksia vastustava ja toisaalta niiden puolesta puhuva kirjoittaja.

Opintotuki ja lapsilisät ovat vähävaraisten suojaverkko, jota ei saa purkaa. (23.6.)

Poistakaa tukiviidakko pikaisesti, niin saatte valtiolle runsaasti lisäsäästöjä. Samalla saadaan ihmiset ja yrittäjät vastaamaan omista teoistaan. (9.5.)

Toinen kokee sosiaaliturvan olevan tarpeellinen suojaverkko, kun taas toinen näkee sen tarpeettomana tukiviidakkona. Kumpaakin metaforaa käytetään melko yleisesti sosiaaliturvasta puhuttaessa, joten ei ole yllätys, että ne tulivat esille myös tässä keskustelussa.

8.1.8 Ääri-ilmaisut

Ääri-ilmaisulla kirjoittaja voi säädellä esittämänsä väitteen vahvuutta eli heikentää tai vahvistaa sitä. Ääri-ilmaisuja ei käytetty aineistossa kovin paljon, mutta jonkin verran esimerkkejä tästäkin

keinosta kuitenkin löytyi. Tutkimusaineistossani ääri-ilmauksia käytettiin rahamäärien ja rahan riittämättömyyden ja siitä aiheutuvien ongelmien kuvailussa seuraavalla tavalla.⁶

Meillä ja useissa monilapsisissa perheissä osa asumiskustannuksista maksetaan lapsilisillä ja lapsilisien *joka* markka menee kädestä suuhun. (20.4.)

Hallitus ja eduskunta ovat päättäneet supistaa lapsilisä ja leikata opintotukea ja perustelleet kantaansa yhteisillä säästötalkoilla. Herrat suuressa ”viisaudessaan” ovat tainneet unohtaa, että köyhyudessa eläville nämä tukimuodot ovat olleet *joka* penniä myöten tarpeen! (23.6.)

Kirjoittajat halusivat näissä tapauksissa tuoda esille, että ylimääräistä leikattavaa osuutta ei lapsilisissä ollut. Tyypillisiä tapauksia ääri-ilmaisujen käytössä olivat siis sellaiset kirjoitukset, joissa haluttiin korostaa lapsilisän tärkeää merkitystä lapsiperheille ja lapsilisien leikkauksen suurta merkitystä lapsiperheiden toimeentulossa.

9 Keskustelu muiden tutkimusten kanssa

Seuraavaksi pohdin, miten tutkimustulokseni etenkin mielipidekirjoitusten sisällön osalta suhtautuvat muihin tutkimuksiin. Ensin käsittelen aineistoni asettumista familististen ja individualististen aikakausien sykliin ja tämän jälkeen pohdin, miten kirjoittajien asenteet sopivat yleisiin asenteisiin lapsilisää kohtaan.

Kuten aiemmin familismin käsitteen yhteydessä tuli esille, individualistiset ja familistiset aikakaudet kulkevat yleensä sykleittäin (Jallinoja 2006, 265–266). Riitta Jallinoja (2006) on tutkimuksessaan havainnut *Helsingin Sanomien* perhettä koskevassa kirjoittelussa muutoksen 1990-luvun lopulla. Muutos tapahtui kirjoitusten määrässä ja niiden sävyssä. Perhemyönteiseen sävyyn kirjoitettujen kirjoitusten, kärkevienkin kannanottojen, määrä lisääntyi, ja suuntaus kesti usean vuoden. (Em., 9-11.)

Jallinoja (2006, 24) kutsuu havaitsemaansa muutosta familistiseksi käännteeksi. *Helsingin Sanomissa* kuohunta ajoittui vuosille 1999–2003. Samoihin aikoihin perheen merkitys korostui yhteiskunnassa myös muissa yhteyksissä: lapsi- ja perhepoliittisia ohjelmia alettiin laatia aiempaa enemmän, monia suuria hankkeita pantiin vuosituhannen vaihteessa alulle esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta ja perhe tuli voimakkaasti esille myös

---

⁶ Selkeyden vuoksi olen kaikissa esimerkeissä kursivoinut ne kohdat, joissa kirjoittaja korostaa sanomaansa ääri-ilmaisulla.

presidentinvaaleissa. Myös tutkijat kiinnostuivat perheestä ennennäkemättömän paljon. Pelkkä perhemyönteisyys ei kuitenkaan vielä ole familismia, vaan muutos tapahtuu siinä vaiheessa, kun satunnainen toiminta laajenee ja muodostuu liikehdinnäksi. Tämä liikehdintä tulee näkyväksi esimerkiksi median kautta. (Em., 258–260, 263.)

1990-luvun jälkipuoliskolla tapahtuneen familistisen käänteeseen eräs selitys voi piillä monien hyvinvoinnin indikaattoreina pidettyjen lukujen yhtäaikaisessa laskussa. Taloudellisen laman, hyvinvointivaltion heikkenemisen ja lasten ja nuorten pahoinvoinnin kaltaiset syyt saattavat saada kansalaiset näkemään perheen merkityksen korostamisen vastauksena näihin epätoivottaviin kehityskulkuihin. Yksilön ja yhteisön suhde ei kuitenkaan modernissa yhteiskunnassa ole ongelmaton vaan aiheuttaa kitkaa, jonka seurauksena edellä selitetyn kaltainen näkökulmien vaihtelu tapahtuu. Individualismin ja familismin vuorotteluun ei tarvitse olla mitään erityisiä syitä, vaan vaihtelu on ainakin osin satunnaista. Toisaalta samoihin aikoihin familistisen käänteeseen ajoittumisen kanssa sai myös yhteisöllisyys kasvavaa huomiota osakseen, joten tämä on voinut osaltaan olla vaikuttamassa familistisen käänteeseen ajoittumiseen. (Jallinoja 2006, 272–273.)

Jallinoja (2006) ajoitti *Helsingin Sanomien* kirjoittelun perusteella familistisen käänteeseen 1990- ja 2000-lukujen taitteeseen. Oma tutkimusaineistoni on kerätty vähän ennen tätä, 1990-luvun puolivälissä. Kuitenkin myös tässä aineistossa oli havaittavissa selvästi familistisiä piirteitä, jotka tulivat ilmi lapsilisäkeskustelussa leikkauksen vastustamisena eli perheiden etuuksien puolustamisena. Vaikka varsinainen familistinen käänne ei ajoittunutkaan vielä aivan tuohon aikaan, piirteitä familismista oli nähtävissä jo tässä keskustelussa.

Oinosen (1999, 191) mukaan epävarmoina aikoina turvaa on haettu perheestä, jolta on saatu sosiaalista tukea ja voimavaroja. Perheellä on suuri rooli pysyvän identiteetin ja elämänhallinnan keinojen tarjoamisena jäsenilleen ja tätä kautta myös kuulumisen ja turvallisuuden tunteiden luomisessa. Suomessa perheellä on vahva asema sellaisinkin aikoina, jolloin individualismia korostetaan. Julkisen sektorin leikkausten myötä vastuuta siirretään yhä enemmän julkiselta vallalta perheelle, kun hyvinvointivaltion tarjoama suojaverkko harvenee. Suomalainen perhe ei siis laman aikana menettänyt merkitystään vaan näyttäisi siltä, että sen merkitys hyvinvoinnin tuottajana päinvastoin korostui. (Em.)

Tämä saattaa osaltaan selittää sitä, minkä vuoksi lapsilisän leikkaus herätti niin paljon vastustusta ja poiki familistisiksi tulkittavia kannanottoja. Laman aikaan epävarmuus oli monin tavoin lisääntynyt kun esimerkiksi työttömyys lisääntyi voimakkaasti. Lapsilisän leikkaaminen saatettiin kokea

leikkauksena viimesijaiselta turvanantajalta, perheeltä. Perhe oli laman aikana monelle tuki ja turva, jonka merkitys epävarmoina vuosina vain korostui.

Yhteiskunnassa vallitsi lisäksi yleinen käsitys siitä, että esimerkiksi jaettu vastuu uusista sukupolvista ja lapsuuden ja vanhemmuuden yhteiskunnallisten ehtojen tunnistaminen ovat yhteiskunnan keskeisiä arvoja. Vaikka näitä asioita periaatteessa pidettiin siis hyvin tärkeinä, se ei välttämättä kuitenkaan välittynyt talouspoliittiseen ajatteluun. (Sauli ym. 2002, 56.) Tästä seuraava ristiriita eli toisaalta asioiden arvottaminen yhteiskunnassa korkealle ja toisaalta niiden polkeminen perhepoliittisia etuuksia leikkaamalla saattoi olla yksi syy sille, että lapsilisään kajoaminen sai aikaan suurta vastarintaa ainakin mielipideosastoilla.

Lapsilisä universaalina, kaikille maksettavana etuutena on koko järjestelmän olemassaolon ajan herättänyt kiihvasta keskustelua siitä, onko se oikeudenmukainen vai pikemminkin eriarvoistava. Lapsiperheiden kohdalla etuuksien tarkempaa rajausta kannatetaan kuitenkin enemmän kuin esimerkiksi opiskelijoiden ja eläkeläisten kohdalla (Raunio 1999, 255). Sama tuli esille myös jo aiemmin esitellyssä Kontulan (2004) vuoden 2004 perhebarometrissa, jossa yli puolet vastaajista oli tulosisäonnaisen lapsilisäjärjestelmän kannalla. Tämänkaltaiset asenteet näkyivät selvästi myös tutkimusaineistossani, jossa useassa kirjoituksessa kyseenalaistettiin ”rikkaille” maksettavat lapsilisät. Lapsilisien yksi pääasiallinen tarkoitus eli kustannusten tasaaminen lapsiperheiden ja lapsettomien välillä ei siis näyttänyt saavan kansalaisilta täyttä hyväksyntää, koska lapsilisän universaaliutta selvästi puolustavia kirjoituksia aineistossa ei ollut.

Tätä taustaa vasten on jopa hieman yllättävää, että lapsilisän leikkaaminen herätti niin suurta vastustusta mielipideosastoilla. Kyseessä on kuitenkin universaali etuus, jota ei tarveharkinnalla kohdisteta erityisesti huonompiosaisille, joten sen leikkaaminen oli myös hyvätuloisilta ottamista. Toisaalta kirjoituksissa tunnuttiin kritisoidun juuri niiden perheiden lapsilisän leikkaamista, joille se oli tarpeen kohtuullisen elintason ylläpitämisen kannalta, ei niinkään leikkauksen kohdistumista universaaliin perhepoliittiseen etuuteen.

Oma aineistoni vaikuttaa siis sisältönsä osalta noudattelevan niitä tietoja, joita ihmisten asenteista lapsilisää kohtaan jo aiemman tutkimuksen perusteella oli olemassa. Keskustelussa lapsilisien leikkaamisesta painottui argumentaatiopositio, josta arvosteltiin nimenomaan pienituloisten lapsilisään kohdistuvien leikkauksia. Lapsilisän universaalius ei kerännyt puolustavia argumentteja vaan pikemminkin päinvastoin, kun hyvätuloisille kohdistettavaa etuutta kyseenalaistettiin.

10 Johtopäätökset

Tutkimuksellani halusin selvittää, millaisia retorisia keinoja kirjoittajat käyttivät lapsilisän leikkauksista puhuessaan, ja miten kansalaiset suhtautuivat lapsilisän leikkaukseen mielipidekirjoitusten perusteella. Tutkimusaineistoni koostui lapsilisän leikkausta koskevista mielipidekirjoituksista, joita *Helsingin Sanomien* mielipideosastolla julkaistiin tarkastelemallani noin kahden ja puolen kuukauden ajanjaksolla yhteensä 43. Jo tämä kertoo siitä, että aihe herätti paljon keskustelua, ja kiivaita kannanottoja nähtiin sekä lapsilisän leikkausta vastaan että sen puolesta.

Tutkimukseni perusteella kirjoittajat käyttivät erilaisia retorisia keinoja hyvin vilkkaasti esittäessään argumentteja lapsilisien leikkauksesta. Kirjoittajat suhtautuivat huomattavasti useammin lapsilisien leikkaamiseen kielteisesti kuin myönteisesti, ja tämän aineiston perusteella lapsilisän joutuminen leikkauslistalle sai monet kansalaiset huolestumaan leikkauksen vaikutuksista lapsiperheiden toimeentuloon. Toin aiemmin esille, että lamalla oli paljon vaikutuksia lapsiperheiden toimeentuloon. Sosiaaliturvaetuksien leikkausten lisäksi muun muassa työttömyys, velkaantuneisuus ja näiden kaikkien seurauksena kasvanut epävarmuus vaikeuttivat elämää monessa perheessä. Suurin osa kirjoittajista oli tietoinen näistä seikoista, sillä huoli lapsiperheiden pärjäämisestä näkyi mielipideosastokirjoittajien ottamissa argumentaatiopositioissa. Eniten huolta kannettiin leikkausten vaikutuksista monilapsisiin perheisiin, joiden saamiin etuuksiin leikkaus kohdistui vahvimmin. Osa kirjoittajista piti leikkauksen toteuttamistapaa epäoikeudenmukaisena esimerkiksi siksi, että sillä vietiin enemmän monilapsisilta perheiltä, mutta toisaalta se kohdistui yhtä suurena kaikkiin tuloluokkiin. Vain pieni osa kirjoittajista oli niitä, joiden mielestä lapsilisän leikkaaminen oli hyväksyttyä ja perustelua.

Retoristen keinojen analysoinnissa käytin lähtökohtana Jokisen (1999) esittelemää retoristen keinojen listaa. Mielipidekirjoitukset osoittautuivat mainioksi retorisen analyysin aineistoksi, sillä kirjoittajat turvautuivat argumentoidessaan useiden retoristen keinojen käyttöön. Liki kaikkia Jokisen esittelemiä keinoja käytettiin, useimpia vielä monissa kirjoituksissa. Samassa kirjoituksessa saatettiin luonnollisesti turvautua myös useampiin vakuuttelun ja suostuttelun keinoihin.

Oleennaista keinojen erittelyssä ei ole se, miten usein mitään keinoa käytettiin. Sen sijaan pidän tärkeänä sitä, miten ja millaisissa yhteyksissä ne tulivat esille. Puhujakategorioita käyttäneet kirjoittajat pyrkivät yleensä vakuuttamaan yleisölle olevansa jollain tapaa aiheen asiantuntijoita tai muuten luotettavia kansalaisia. He toivat ilmi kuuluvansa johonkin yleisesti arvostusta nauttivaan

ammattiin tai olevansa itse perheellisiä, joka tällaisen aiheen ollessa kyseessä teki heistä perhe-elämän ja perheiden toimeentulon asiantuntijoita. Mielenkiintoinen erityispiirre oli useiden naispuolisten kirjoittajien sijoittautuminen kahteen kategoriaan, kun he toivat ilmi olevansa sekä perheellisiä että olevansa myös mukana työelämässä. Tällä naiset luultavasti koettivat välittää yleisölle mielikuvaa siitä, että he eivät ole riippuvaisia lapsilisistä toimeentulon lähteenä vaan saavat elantonsa pääasiallisesti muualta.

Konsensukseen vetoamista käytettiin esimerkiksi tilanteissa, joissa kirjoittaja halusi puhua koko lapsiperheiden joukon puolesta. Konsensuksen avulla asia saatettiin esittää myös itsestäänselvyyttenä, johon sen paremmin kirjoittaja kuin yleisökään ei mielipiteillään voisi vaikuttaa. Tämä tuli ilmi etenkin kun haluttiin tuoda esille taloudellisten säästöjen välttämättömyyttä. Asiantuntijuuteen vedottiin etenkin kun haluttiin tuoda ilmi lapsiperheiden hätää ja sitä, että lasten tai lapsiperheiden ahdinko on myös tutkijoiden toteama asia. Niin konsensusta kuin asiantuntijuuttakin käytettiin siis yleisimmin tilanteissa, joissa yleisö haluttiin vakuuttaa lapsiperheiden vaikeasta tilanteesta.

Faktuaalistamista käytettiin muutamien eri aihepiirien yhteydessä, kuten puhuttaessa lapsilisien tarpeellisuudesta ja niiden vaikutuksista väestöluukuun.. Tyypillistä näille kirjoituksille oli se, että kirjoittaja käytti esimerkiksi lukuja tai muuten esitti argumenttinsa hyvin vahvasti pyrkiessään esittämään ne tosiasioina, joita kukaan ei voi muuttaa. Kategorisointia käytettiin selvästi eniten puhuttaessa erilaisista perheistä tai eri tuloluokkiin kuuluvista kansalaisista. Tämä johtui tietenkin kirjoitusten aihepiiristä, mutta kertoo paljon myös siitä, millaisten asioiden ympärillä keskustelu ja esitetyt argumentit pyörivät. Kirjoittajat siis keskustelivat kategorioiden avulla mm. siitä, millaisiin perheisiin nyt esitetty leikkaus kohdistuu ja millaisiin perheisiin sen tulisi kohdistua.

Yksityiskohtaista kerrontaa käytettiin erityisesti omien kokemusten, yksityiskohtaisten laskelmien ja käytännön esimerkkien muodossa. Omien kokemusten ja käytännön esimerkkien käyttäminen kertoo siitä, että aihe todella oli lähellä kirjoittajien omaa elämää. Käyttämällä retorisenä keinona kertomuksia oman perheensä talousvaikeuksista kirjoittajat pyrkivät vakuuttamaan yleisön siitä, että heidän hätänsä oli todellinen. Yksityiskohtaiset laskelmat taas kertovat siitä, että kirjoittaja halusi tuoda mahdollisimman tarkasti ja elävästi esille sen, millainen perheiden taloudellinen tilanne on ja millaisia vaikutuksia leikkauksilla taloudelliseen tilanteeseen olisi.

Kvantifiointi eli luvuilla ilmaiseminen liittyi olennaisesti aineistooni. Koska kyseessä olivat rahallisen etuuden leikkaukset, oli luonnollista, että erilaiset luvut tulivat vahvasti esiin myös kirjoituksissa. Useissa tapauksissa kirjoittaja havainnollisti lukujen avulla perheiden hankalaa

taloudellista tilannetta. Tällöin kirjoittaja koetti lukuja käyttämällä saada yleisön ymmärtämään, miten ahtailla perheet ovat. Toinen yleinen käyttötapa oli esittää tarkkoja laskelmia esimerkiksi siitä, miten leikkaus olisi ollut parasta toteuttaa. Laskelmia esittämällä kirjoittaja osoitti omaa perehtyneisyyttään ja sitä, että oli todella miettinyt asian loppuun asti.

Metaforien avulla kirjoittajat ilmaisivat esimerkiksi pettymystään toteutettuun politiikkaan ja poliitikkoihin. Vaikka kirjoituksissa esiintyi monenlaisia värikkäitä metaforia, juuri tällaiset poliitikkoja tai ylipäätään leikkauksista vastuussa olevia henkilöitä kritisoivat metaforat olivat yleisimpiä. Myös lapsiperheiden toimeentulon niukkuutta kuvaavia metaforia esiintyi. Tällä kirjoittajat halusivat viitata siihen, että lapsilisän leikkaamisella leikataan samalla myös lasten hyvinvoinnista. Ääri-ilmaisuja kirjoittajat käyttivät esimerkiksi kuvaillessaan sitä, miten lapsiperheiden toimeentuloon on pienilläkin rahamäärillä vaikutusta.

Liki kaikista kirjoittajien käyttämistä retorisisista keinoista tuli esille se, että kirjoittajat seisoivat vahvasti esittämiensä argumenttien takana ja pyrkivät todella kovasti vakuuttamaan yleisönsä sanomastaan. Syynä tähän ei ollut vain se, että he olisivat halunneet osoittaa olevansa oikeassa tai tuoda omaa mielipidettä esille. Sen sijaan useimpien kirjoitusten taustalla oli todellinen huoli lapsiperheiden selviämisestä lapsilisän leikkausten jälkeen. Erilaisia retorisia keinoja käyttämällä kirjoittajat halusivat vakuuttaa yleisön siitä, että lapsilisän leikkaaminen on väärin eikä tätä leikkausta pitäisi missään nimessä toteuttaa. Kirjoituksilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta: lapsilisää leikattiin aivan siten kuin oli suunniteltukin, ja kirjoitusten määrä hiipui hiljalleen. Yrittämisen puutteesta näitä kirjoittajia ei kuitenkaan voi syyttää. Tässä tapauksessa ei voi siis sanoa, että leikkaus olisi mennyt läpi ilman vastarintaa. Kansa kyllä nousi barrikadeille – ainakin mielipidekirjoitusten muodossa.

Vaikka mielipidekirjoitukset ovat hyvä aineisto tämänkaltaisessa tutkimuksessa, kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä pelkästään niiden perusteella ei voi kuitenkaan tehdä. Tutkimukseni tarkoitus ei ollutkaan selvittää koko kansan mielipiteitä leikkauksesta, vaan kartoittaa käytettyjä retorisia keinoja ja sitä mielipideilmastoa, joka näistä kirjoituksista tuli esille. Jatkotutkimuksessa olisi mahdollista laajentaa aihepiiriä esimerkiksi ottamalla aineistoksi mielipidekirjoitusten lisäksi esimerkiksi muita lehtiartikkeleja tai eduskunnassa aiheesta pidettyjä puheenvuoroja. Toinen mahdollisuus olisi laajentaa tutkimuksen kohdetta lapsilisästä myös muiden perhepoliittisten etuuksien leikkauksiin, ja tutkia esimerkiksi kotihoidontuen leikkauksesta esitettyjä mielipiteitä. Myös lapsilisän legitimiteetti olisi varmasti hedelmällinen tutkimuskohde, sillä universaali lapsilisä jakaa mielipiteitä tänäkin päivänä ja siihen liittyviä kirjoituksia on edelleen lehdissä säännöllisin

väliajoin. Joka tapauksessa perhepoliittiset etuudet ovat niin tärkeä ja ajankohtainen tutkimusaihe, että toivon sen kiinnostavan tutkielman tekijöitä ja tutkijoita jatkossakin.

Lähteet

Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Anttonen, Anneli ja Sipilä, Jorma (2000) *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.

Auvinen, Riitta (1975) *Tämän päivän sosiaalipolitiikka*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Billig, Michael (1991) *Ideology and opinions: studies in rhetorical psychology*. London: Sage.

Billig, Michael (1987) *Arguing and thinking: a rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Blom, Raimo (2001) Yhteiskunnan rakennemuutos ja perheiden elinehdot. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli(toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Helsinki: WSOY, s. 171–192.

Coffey, Amada & Atkinson, Paul (1996) *Making sense of qualitative data: complementary research strategies*. Thousand Oaks: Sage.

Esping-Andersen, Gösta & Korpi, Walter (1987) From Poor Relief to Institutional Welfare States: The Development of Scandinavian Social Policy. Teoksessa Robert Erikson & Erik Jorgen Hansen & Stein Ringen & Hannu Uusitalo (toim.) *The Scandinavian Model. Welfare States and Welfare Research*. New York: M.E. Sharpe, Inc, Comparative Public Policy Analysis Series, s. 39-74.

Forssén, Katja (2000) Lapsiperheet ja hyvinvointivaltio. Katsaus suomalaisen perhepolitiikan kehitykseen. Teoksessa Veli-Matti Ritakallio & Heikki Ervasti & Katja Forssén & Kaarina Nurmi (toim.) *Eriarvoisuutta paikantamassa*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimus 55.

Forma, Pauli (1999) *Mielipiteiden muutos ja pysyvyys: Suomalaisten mielipiteet hyvinvointivaltiosta, sosiaaliturvasta ja hyvinvointipalveluista vuosina 1992 ja 1996*. Helsinki: Stakes, Raportteja 222.

Goffman, Erving (1981) *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Goffman, Erving (1979) *Gender advertisements*. Lontoo: Macmillan.

Hellsten, Katri (1993) *Vaivashoidosta hyvinvointivaltion kriisiin: hyvinvointivaltiokehitys ja sosiaaliturvajärjestelmän muotoutuminen Suomessa*. Helsinki: Helsingin Yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia 1993, 2.

Hiilamo, Heikki (2006) *Akantappolaista isäkiintiöön: perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa*. Helsinki: Stakes.

Hiilamo, Heikki (2002) Perheiden taloudellinen tukeminen. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, s. 214–229.

Hiilamo, Heikki (2000) Säästöt ja perhepolitiikka. Teoksessa Jaakko Kiander (toim.) (2000) *1990-luvun talouskriisi. Suomen Akatemian tutkimusohjelma: Laman pitkä varjo -seminaari 13.4.2000*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, s. 112–118.

Hokkanen, Pekka (2004) *Kansalaiskeskustelu lisäydinvoimasta: mielipidekirjoitukset osallistumiskanavana*. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö, energiaministeriö, energiaosasto 2004.

Isola, Anna-Maria (2009) Miten köyhä pärjää? Lapsiperheiden ja yksinelävien kokemuksia köyhyydestä. Teoksessa Heikki Taimio (toim.) *Kurssin muutos. Kestävään kasvuun ja hyvinvointiin*. Helsinki: Työväen sivistysliitto.

Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jallinoja, Riitta (1984) Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa Elina Haavio-Mannila & Riitta Jallinoja & Harriet Strandell *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Juva: WSOY, s. 37–110.

Jokelainen, Matti (1994) *Sosiaalivakuutuksen muutoksista OECD-maissa 1990-luvun alussa*. Helsinki: Kansaneläkelaitoksen tutkimus- ja kehittämissyksikkö., Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M; 89.

Jokinen, Arja (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 126–159.

Jokinen, Arja (1993) Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 189–226.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero (1993) Johdanto ja Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, s. 9-47.

Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Kaakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998) *Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.

Kangas, Olli (2006) Lapsilisät: tuotantopalkkio vai kustannusten tasaus? Teoksessa Tapani Paavonen & Olli Kangas: *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita Publishing Oy, s.290–312.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) *Matkalla nykyaikaan: elintason, elämäntavan ja sosiaalipoliittikan muutos Suomessa*. Porvoo : WSOY.

Kiander, Jaakko & Vartia, Pentti (1998) *Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Helsinki: Taloustieto Oy.

Kontula, Osmo (2004) *Perhepolitiikka käännekohtassa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 18/2004.

Kosunen, Virpi (1997) Lama ja sosiaaliturvan muutokset 1990-luvulla. Teoksessa Matti Heikkilä & Hannu Uusitalo (toim.) *Leikkausten hinta: tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Raportteja; 208, 45–101.

Kuusi, Pekka (1962) *1960-luvun sosiaalipoliittikka*. Helsinki: WSOY, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja; 6.

Lehto-Trapnowski, Päivi (1997) *Pennin ja pinnan venytystä. Lama ja pääkaupunkiseudun lapsiperheet*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997: 5.

Leinonen, Jenni (2004) *Families in Struggle. Child Mental Health and Family Well-being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting*. Helsinki: Stakes. Research Report 143.

- Moisio, Pasi (2005) Lapsiperheiden tulokehitys ja Yhteenveto. Teoksessa Pasi Moisio (toim.) *Lapsiperheiden taloudellisen tilanteen kehitys Suomessa 1990–2002*. Helsinki: Stakes, s. 56–80.
- Nätkin, Ritva (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Tampere: Gaudeamus.
- Oinonen, Eriikka (1999) Perheet ja pärjääminen. Teoksessa Raimo Blom (toim.) *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*. Helsinki: Gaudeamus, Hanki ja jää –sarja, s. 164-192.
- Perelman, Chaim (1996) *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Ch. & Olbrechts-Tyteca, L. (1969) *The New Rhetoric. A treatise on argumentation*. . Lontoo: University of Notre Dame Press.
- Potter, Jonathan (1996) *Representing reality: discourse, rhetoric and social construction*. London: Sage.
- Raunio, Kyösti (1995) *Sosiaalipolitiikan lähtökohdat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruotsalainen, Pekka (1999) *Sosiaaliturvaetuudet tuloerojen tasaajina 1990-luvun lama-Suomessa*. Helsinki: Kela. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 45.
- Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1996) *Lapset ja lama*. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Raportteja 197.
- Salmi, Minna & Sääntti, Riitta (2001) Lapsiperheiden tulonsiirrot ovat jääneet jälkeen. Teoksessa Marjatta Bardy, Minna Salmi & Tarja Heino: *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Helsinki: Stakes. Raportteja 263, s.41–48.
- Sauli, Hannele & Bardy, Marjatta & Salmi, Minna (2002) Elinolojen koventuminen pikkulapsiperheissä. Teoksessa Matti Heikkilä ja Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, s. 32–61.
- Sauli, Hannele (2001) Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990-luvulla. Teoksessa Irmeli Järventie ja Hannele Sauli (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. Helsinki: WSOY, s. 149–170.
- Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, s. 17–36.

Takala, Pentti (1992) Kohti postmodernia perhettä. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017: näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Porvoo: WSOY, s. 577-602.

Teikari, Erkki (1981) Sanomalehdistön tehtävät. Teoksessa Esko Salminen: *Sanomalehdistö Suomessa*. Espoo: Weilin + Göös.

Urponen, Kyösti (1994) Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jouko Jaakkola & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen: *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, s. 163–260.

Uusitalo, Hannu (1988) *Muuttuva tulonjako. Hyvinvointivaltion ja yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutukset tulonjakoon 1966–1985*. Helsinki: Tilastokeskus. Tutkimuksia 148.

Wennemo, Irene (1994) *Sharing the Costs of Children*. Tukholma: Tukholman yliopisto.

Sanomalehtiartikkelit

AL 11.11.2010 Lapsilisät nousevat hintojen mukana, Kotimaa.

HS 14.4.95 Hallitus vie eniten lapsiperheiltä, Mieliideosasto.

HS 20.4.95 Monilapsiset perheet pannaan nyt kärsimään, Mieliideosasto.

HS 20.4.95 Takaisin Ryysyrantaan! Mieliideosasto.

HS 20.4.95 Lasten paras unohdetaan, Mieliideosasto.

HS 21.4.95 Ketään ei voida jättää heitteille, Mieliideosasto.

HS 21.4.95 En kelpaa säästötalkoisiin, Mieliideosasto.

HS 21.4.95 Mieliideosasto kaipaa käännettä, Mieliideosasto.

HS 23.4.95 Ei oteta lapsilta vaan ulkomaanmatkoista, Mieliideosasto.

HS 24.4.95 Ei varaa tinkiä, Mieliideosasto.

HS 24.4.95 Hallitusohjelmassa ei ole katetta oppositioajan puheille, Mieliideosasto.

HS 28.4.95 Miksi lapsilta otetaan? Mieliideosasto.

HS 28.4.95 Ei äitejä kotiin, vaan kodista, Mielipideosasto.

HS 29.4.95 Ei sentään lapsilisiä..., Mielipideosasto.

HS 30.4.95 Muitakin keinoja on, Mielipideosasto.

HS 30.4.95 Koululaistenkin roposet! Mielipideosasto.

HS 30.4.95 Kolmosperheeltä ei saa leikata, Mielipideosasto.

HS 1.5.95 Pakko keskeyttää opinnot? Mielipideosasto.

HS 3.5.95 En ymmärrä lapsiperheiden kuritusta, Mielipideosasto.

HS 3.5.95 Hallitus ajaa lapsia kadulle, Mielipideosasto.

HS 3.5.95 Omillaan eläviä tarvitaan, Mielipideosasto.

HS 3.5.95 Lapsilisää vain kahdesta lapsesta, Mielipideosasto.

HS 4.5.95 Onko juustohöylä oikeudenmukainen? Mielipideosasto.

HS 7.5.95 Emme lisäännä räjähtävästi, Mielipideosasto.

HS 7.5.95 Vanhempien työllisyys lapsienkin paras etu, Mielipideosasto.

HS 8.5.95 Kulutetaan täysin estoitta! Mielipideosasto.

HS 8.5.95 Hallitus suosii suuria ikäluokkia, Mielipideosasto.

HS 8.5.95 Tulee ikävä Esko Ahon hallitusta, Mielipideosasto.

HS 9.5.95 Lapset ovat rikkaus, Mielipideosasto.

HS 9.5.95 Suurperheet ovat kunnioitettavia, Mielipideosasto.

HS 9.5.95 Tuet pois-ihmiset vastuuseen, Mielipideosasto.

HS 11.5.95 Kaksi lasta tuskin väestöräjähdys, Mielipideosasto.

HS 12.5.95 Erillisverotuksesta perheverotukseen, Mielipideosasto.

HS 13.5.95 Äitiyden arvo punnitaan säästöjä suunniteltaessa, Mielipideosasto.

HS 14.5.95 Väärin, Ministeri Mönkäre, Mielipideosasto.

HS 19.5.95 Kansalaiset maksamaan!, Mieli­pideo­asto.

HS 22.5.95 Suomalaisetkin osa väestöongelmaa, Mieli­pideo­asto.

HS 29.5.95 Leimaveroja lisäämällä korvataan leikkaukset, Mieli­pideo­asto.

HS 2.6.95 Kaksi lasta ehdoton enimmäismäärä, Mieli­pideo­asto.

HS5.6.95 ”Nirhaisu” tuntuu rouhaisulta omassa perheessäni, Mieli­pideo­asto.

HS 7.6.95 Lapsilisät eivät aiheuta väestönkasvua, Mieli­pideo­asto.

HS 23.6.95 Täytyykö vähävaraisten lapsista tulla vähävaraisia? Mieli­pideo­asto.

HS 23.6.95 Perhetukien leikkaus ahdistaa naisia, Mieli­pideo­asto.

HS 28.6.95 Nykyaikaa turha verrata 60-lukuun, Mieli­pideo­asto.

Digitaaliset lähteet

Kansaneläkelaitoksen lapsilisää käsittelevät internet-sivut,

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/260302085034EH?OpenDocument>. Viitattu 3.8.2010